MINISTERUL DE INTERNE

DEPARTAMENTUL SECURITĂŢII STATULUI

DIN ACTIVITATEA SERVICIILOR SECRETE BRITANICE

SERVICIUL EDITORIAL ŞI CINEMATOGRAFIC

— 1981 —

MINISTERUL DE INTERNE
DEPARTAMENTUL SECURITĂŢII STATULUI

Uz intern

DIN ACTIVITATEA SERVICIILOR SECRETE BRITANICE

Nr. 268

SERVICIUL EDITORIAL ŞI CINEMATOGRAFIC
— 1981 —

Traducere și adaptare:
ILIE MARIA
după „Istoria serviciilor secrete britanice", de RICHARD DEACON

INTRODUCERE

Consider că documentele ce stau la baza lucrării demonstrează că efectivele și eficiența serviciului secret britanic, sub toate formele sale, au suferit mai multe transformări decît orice alt organism național de acest gen. În unele perioade el s-a bucurat de succese răsunătoare, iar în altele a suferit o serie de eșecuri lamentabile. În unele decenii s-a cheltuit prea puțin pentru a se obține rezultate cît de cît demne de acest nume, în timp ce în altele sporirea sumelor alocate a permis serviciului secret să introducă reforme utile și spectaculoase în organizarea și metodele sale.

Încă de la început se impune o precizare. Prin termenul relativ vag de „serviciu secret britanic" nu mă refer la nici o ramură anume a serviciilor naționale. Prezentul studiu vizează toate ramurile organului britanic de informații — S.I.S. (Secret Intelligence Service), *MI 5, serviciile de informații militar și naval, precum și altele mai puțin cunoscute. Limitarea la una sau alta din aceste ramuri ar fi însemnat redarea unei imagini deformate. Pe rînd, una sau alta din ele a jucat un rol important în istoria serviciului, iar în anumite momente chiar organisme înființate pe termen scurt, cum ar fi S.O.E. sau Secția informații a Ministerului Economiei de Război, au adus o contribuție decisivă acestei activități.*

Istoricește este imposibilă fixarea cu precizie a unui „moment de început" al activității informative. În evul mediu, de exemplu, munca informativă era desfășurată în special de către ambasadori, dar englezii o practicau destul de rar și de obicei în folosul altora, ca în cazul cavalerului Thomas Tuberville, care în timpul războiului anglo-francez din 1293—1298 își spio-

na compatrioţii pentru regele Franţei, Filip al IV-lea. Abia în vremea dinastiei Tudorilor, activitatea informativă desfăşurată de veneţieni la curtea engleză a determinat încurajarea de către regele Henric al VII-lea a contraspionajului, într-o formă embrionară şi neorganizată. Monarhul învăţase pe propria piele valoarea unei reţele personale de spionaj, căci numai datorită agenţilor săi reuşise să scape de prigoana regelui Richard al III-lea şi să-i ia în cele din urmă tronul.

Dacă Henric al VII-lea se ocupa personal de reţeaua sa, urmaşul său a lăsat problemele informative pe seama miniştrilor Wolsey şi Thomas Cromwell, care s-au ocupat mai mult de aspectele de contraspionaj, dată fiind politica izolaţionistă dusă de suveranul lor. Mai mult, Thomas Cromwell a avut drept ţel aproape exclusiv prinderea tuturor nemulţumiţilor şi lichidarea lor, cu sau fără judecată, cu atît mai mult cu cît aceştia erau folosiţi în comploturi de către ambasadorul spaniol de la curtea lui Henric al VIII-lea.

Deşi Anglia nu-şi înfiinţase încă un serviciu de informaţii care să se ocupe exclusiv de spionaj şi contraspionaj, Thomas Cromwell avea multe din calităţile necesare şefului unui astfel de serviciu. Era ordonat şi eficient, iar în activitate se conducea după metoda potrivit căreia, pentru a se evita riscurile, trebuie să se acţioneze fără întîrziere, să nu se lase nimic la întîmplare şi să se lucreze după planuri pe termen lung. Dacă pe plan interior acest principiu a dat rezultate pozitive, în domeniul afacerilor externe s-a transformat în defecte fatale, deoarece politica engleză nu s-a mai putut adapta cu rapiditate la transformările ideologice prin care trecea în acea vreme Europa. Abia un personaj din generaţia următoare, Walsingham, avea să creeze, cu înţelepciune, patriotism, bun simţ şi generozitate, o organizaţie care să-i confere în istorie titlul de întemeietor al serviciului secret britanic.

De-a lungul secolelor, acest serviciu s-a dovedit a fi util ţării în momentele de criză sau de război, dar în unele situaţii de mai mică importanţă sau în timp de pace a suferit şi grele înfrîngeri. Cîteodată a fost împiedicat sau paralizat în activitatea sa de către Ministerul de Externe, iar în alte cazuri avertismentele sale n-au fost luate în consideraţie de către factorii de conducere, cel mai edificator exemplu fiind cel oferit de guvernul Chamberlain. Chiar dacă o istorie exhaustivă a serviciului rămîne imposibil de realizat, ceea ce se desprinde din studiul unei activităţi de patru sute cincizeci de ani este o evoluţie a metodelor spionajului şi contraspionajului englez, dar şi permanenţa unor caracteristici cum ar fi hărnicia, curajul şi eficienţa agenţilor şi a conducătorilor activităţii informative.

Se va remarca faptul că individualismul a jucat în serviciul secret britanic un rol mai important decît în orice alt sector de activitate. Cu toată tendinţa de creştere a contribuţiei echipelor, individul izolat a continuat să joace chiar în secolul XX un rol esenţial, obţinînd de multe ori rezultate mai bune decît o întreagă echipă de experţi în probleme de informaţii.

AUTORUL

Epoca elisabetană. Începutul activității informative organizate

Sub domnia reginei Elisabeta, sir Nicholas Throgmorton, numit în 1559 ca ambasador al Angliei în Franța, a fost primul organizator efectiv, la o scară redusă, al unui organism informativ. Rețeaua condusă de el constituia principala sursă de informații a secretarului de stat William Cecil privind politica franceză față de Anglia. Din nefericire, Throgmorton a căzut și el în greșeala tuturor organizatorilor activității informative din perioada Tudorilor : nemulțumit cu puterea pe care i-o confereau informațiile culese, el a încercat să folosească rețeaua creată într-o politică proprie, opusă voinței șefilor săi. Throgmorton a căzut în dizgrație, iar rețeaua sa a dispărut în același timp cu el.

Situația s-a schimbat odată cu apariția lui sir Francis Walsingham, remarcat de regină la vîrsta de aproximativ treizeci de ani, cînd a redactat în locul lui Throgmorton, bolnav, un raport informativ care a surprins prin competență și inteligență. Ulterior, Walsingham a început să-i trimită lui Cecil rapoarte proprii, folosindu-se de talentul rețelei sale pentru a-i identifica fără greș pe practicanții și simpatizanții religiei protestante din toate colțurile Europei, în special din țările catolice unde aceștia erau persecutați. Spre deosebire de predecesorii săi, Walsingham s-a concentrat în exclusivitate spre culegerea de informații, nefiind atras nici de ofertele de avansare și nici de posibilitatea de a se lansa în intrigi politice. Spirit subtil, fără a fi intrigant, Walsingham dorea să-și servească țara, fără ambiții ce ar fi vizat puterea politică. Deși

nu avea înclinaţii războinice, el era convins că mai curînd sau mai tîrziu Anglia se va confrunta cu Spania, iar rapoartele pe care le adresa lui Cecil şi reginei ilustrau această convingere.

Devenit ulterior adjunct al lui Cecil, Walsingham s-a interesat mai mult de aspectele de contraspionaj, considerînd spionajul propriu-zis ca fiind un subprodus al activităţii contrainformative. El căuta mereu inamicul potenţial pe teritoriul Angliei şi stabilise cu lordul primar al Londrei să primească săptămînal lista tuturor străinilor ce locuiau în oraş.

În 1570 Walsingham a fost numit ambasador al reginei în Franţa ; în aceeaşi perioadă el a început să pună bazele unui serviciu de informaţii, atît în exterior cît şi în Anglia, unde a revenit după trei ani, devenind secretar principal şi membru al Consiliului Privat. Printre atribuţiile sale se număra şi aceea de „a se ocupa cu informaţiile în străinătate".

Experienţa din Franţa, unde îşi formase o puternică reţea care-l punea la curent cu toate intrigile de la curtea Caterinei de Medicis, spiritul de analiză, realismul şi puterea de previziune politică l-au ajutat pe Walsingham să-şi păstreze pînă la moarte postul de secretar principal.

În epoca elisabetană, statul englez cheltuia cel mai puţin pentru serviciul său de informaţii. Nu o dată, Walsingham a trebuit să finanţeze din buzunarul propriu operaţiunile de spionaj, ceea ce l-a dus la ruină, mai ales că eforturile sale băneşti erau îndreptate în special spre aspectele vizînd apărarea reginei de numeroasele comploturi urzite împotriva ei. Aceste intrigi implicau personaje importante, printre care s-a numărat şi Edward Stafford, primul exemplu concret de agent dublu din istoria Angliei.

Numit ambasador în Franţa în 1583, Stafford s-a dovedit repede depăşit de sarcinile pe care le avea de îndeplinit, cu atît mai mult cu cît predecesorul său făcuse tot posibilul pentru a-l compromite, refuzînd să-i indice numele agenţilor secreţi şi al persoanelor binevoitoare faţă de Anglia de care se folosise. Poziţia dezavantajoasă a lui Stafford a fost repede remarcată de spanioli care l-au recrutat pentru a le furniza informaţii. Se pare că Stafford a reuşit să-l convingă pe Walsingham că informaţiile pe care le obţinea erau mai valoroase decît cele pe care era obligat să le furnizeze spaniolilor. Trimiţînd un agent

pentru a-l verifica pe Stafford, Walsingham a descoperit repede că acesta era plătit şi de duşmanii catolici ai Elisabetei pentru a le da informaţii, dar acest fapt nu l-a determinat să-i ceară rechemarea. Cea mai plauzibilă ipoteză în acest sens este aceea că Walsingham a preferat, pe de o parte, să se folosească de Stafford pentru a trimite informaţii false francezilor şi spaniolilor, iar pe de altă parte, să profite de încrederea pe care adversarii săi o acordau ambasadorului pentru a culege informaţiile dorite. Riscul pe care şi l-a asumat Walsingham a fost răsplătit în cele din urmă ; în iulie 1586 Stafford a trimis la Londra vestea că „partidul spaniol de aici se laudă că în trei luni de acum înainte, Maiestatea Voastră va fi atacată în propriul ei regat şi că în acest scop se pregăteşte o mare armată". Informaţia era foarte importantă, mai ales avînd în vedere că Spania făcea tot posibilul pentru a păstra secrete pregătirile ei de război.

Lipsa de încredere în ambasadori l-a determinat pe Walsingham să înfiinţeze un serviciu secret independent care să-i permită verificarea informaţiilor trimise de diplomaţi. Neavînd la dispoziţie suficiente fonduri, el s-a folosit de prezenţa în Italia a fiilor unor nobili englezi bogaţi, care îşi făceau studiile. Această ţară era considerată de Walsingham o bază ideală pentru a culege informaţii despre ceea ce se petrecea în Spania. Reţeaua sa a început să funcţioneze abia la începutul anului 1587, cînd numărul informaţiilor referitoare la pregătirile de război ale Spaniei a crescut brusc. Chiar dacă identificarea reţelei folosite de Walsingham este astăzi aproape imposibilă, căci el se ocupa personal de toate problemele, nelăsînd nimic în scris, datele primite au fost suficiente pentru a-i permite redactarea unui *Proiect pentru obţinerea de informaţii din Spania*, păstrat în arhivele naţionale, unul din puţinele documente care dovedesc existenţa în acea epocă a unui serviciu secret organizat. Dispunerea reţelei era preconizată după următorul plan :

„1. Necesitatea de a procura unele din scrisorile ambasadorului francez din Spania (evident, pentru a verifica informaţiile culese de Stafford de la ambasadorul spaniol din Franţa).

2. Va fi recrutat cineva la Rouen pentru a semnala sosirea la Nantes, Le Havre şi Dieppe a persoanelor venite din Spania.

3. Sir Edward Stafford, ambasadorul Angliei în Franţa, va obţine informaţii de la ambasadorul veneţian.

4. Va fi instalat un post informativ la Genova pentru a primi rapoartele referitoare la probleme spaniole ce provin de la Vatican.

5. Vor fi desemnaţi agenţi (francezi, flamanzi sau italieni) pentru a călători pe coasta spaniolă şi a raporta despre pregătirile efectuate în porturi, primind pentru acoperire scrisori de acreditare.

6. Vor fi obţinute informaţii de la curtea Spaniei şi Genova.

7. Se vor obţine informaţii de la Bruxelles, Leyda şi din Danemarca.

8. Va fi folosit lordul Dunsany [1]."

Acest plan, scris chiar de Walsingham, a fost aplicat în practică, deoarece secretarul principal a reuşit să obţină în acest scop de la Elisabeta 3 300 de lire. Deşi suma era mare pentru vremea respectivă, ea s-a dovedit insuficientă, iar Walsingham a trebuit s-o suplimenteze din nou cu propria avere.

Informaţiile obţinute de Walsingham s-au dovedit a fi foarte valoroase, la fel ca şi agenţii săi, deoarece pe baza lor secretarul principal a putut prelua ofensiva, încercînd să cîştige timp; această tactică va juca un rol esenţial în toată istoria serviciului de informaţii britanic. Pentru a întîrzia pregătirile Armadei spaniole, Walsingham a reuşit, prin agenţii săi, să-i convingă pe bancherii din Genova să refuze sau să amîne împrumuturile cerute de Filip al II-lea, controlînd astfel resursele materiale ale guvernului spaniol şi determinînd amînarea cu un an de zile a declanşării atacului.

Rezultatele obţinute de Walsingham, în condiţiile în care, dată fiind insuficienţa fondurilor, reţeaua folosită de el „ar fi provocat mila guvernelor din Florenţa şi Veneţia chiar dacă ar fi fost vorba de simpla poliţie a unui oraş", după cum apreciа istoricul Charles Matingly, au făcut ca aportul serviciului secret englez pentru apărarea ţării să fie cotat drept unul din cele mai importante din întreaga istorie a Angliei, fiind depăşit doar de rolul jucat de acest serviciu în perioada primului război mondial.

În epoca Tudorilor, eficienţa spionajului în străinătate depindea mai ales de calitatea cifrurilor utilizate pentru a transmite mesajele, fapt pentru care descifrarea codurilor a devenit o specialitate de-sine-stătătoare. Atît Cecil cît şi Walsingham s-au preocupat şi ei de această ştiinţă, folosindu-se în special de cunoştinţele lui John Dee, astrolog şi matematician, care descoperise într-una din călătoriile sale o carte denumită *Steriografia* lui Trithemius, abate de Spanheim, cea mai importantă lucrare apărută pînă atunci în domeniul codurilor şi cifrurilor. John Dee a adaptat invenţiile lui Trithemius, elaborînd coduri apreciate de Cecil „de cea mai mare valoare pentru securitatea regatului". Documentele cifrate de John Dee, ca şi cele ale lui Trithemius care căuta „cifrul perfect", s-au păstrat în parte la British Museum şi la biblioteca Bodleyană din Oxford, constituind şi astăzi un mister pentru cercetătorii din acest domeniu. Walsingham a instalat în propria sa reşedinţă un serviciu de cifru aproape complet, care se ocupa atît cu descifrarea mesajelor sosite de la agenţii din străinătate, cît şi cu „spargerea" cifrurilor folosite în scrisorile interceptate ale adversarilor. Tot acolo funcţiona şi un compartiment care se ocupa cu confecţionarea de documente false ce erau introduse ulterior în circulaţie.

Încă de la începuturile sale, serviciul secret britanic a folosit în activitatea sa oamenii de litere. Printre agenţii lui Walsingham s-au numărat destui scriitori; cel mai cunoscut dintre ei a fost Christopher Marlowe, a cărui carieră de spion a început încă din timpul studenţiei, la Cambridge. Walsingham s-a ocupat personal de recrutarea mai multor studenţi de la Cambridge, de cele mai multe ori la recomandarea lui John Dee, care-şi făcuse şi el studiile în acest centru universitar. Scopul racolării acestora era trimiterea lor la seminarul iezuit de la Reims, unde preotul Robert Parsons se ocupa de atragerea tinerilor catolici din Anglia în comploturi care vizau detronarea reginei. Într-un raport din 26 decembrie 1581, Parsons relata: „La Cambridge am reuşit să introduc în universitate un preot, sub aparenţa unui erudit gentilom, şi i-am asigurat sprijinul dintr-un loc aflat în afara oraşului. În cîteva luni, el a trimis la Reims şapte tineri foarte capabili". Se pare că printre ei se afla şi Marlowe, foarte activ ca agent în perioada februarie-iulie 1587. La Reims, Marlowe se purta ca un simpatizant catolic, iar atitudinea sa i-a permis să intre repede în relaţii strînse cu căpeteniile catolice din Franţa şi, prin ele, să culeagă informaţii despre pregătirile regelui spaniol Filip al II-lea. Printre scriitorii epocii recrutaţi de Walsingham s-au mai numărat şi prietenii lui Marlowe: prozatorul Matthew Roydon, dramaturgul Anthony Roydon, care a fost trimis la Roma pentru a culege informaţii despre activitatea seminaru-

[1] Fără îndoială, un agent. (N.A.)

lui catolic englez, precum și poetul scoțian William Fowler. Se presupune chiar că scriitorul Ben Johnson s-a numărat și el printre agenții lui Walsingham.

Printre metodele folosite de Walsingham pentru a cîștiga timp în fața iminentei invazii spaniole s-a numărat și aceea a propagandei, domeniu în care a fost ajutat tot de John Dee, care, în calitatea sa de astrolog, calculase și perspectivele meteorologice pentru anul 1588, ajungînd la concluzia că în pregătirile flotei engleze trebuia să se țină seama de eventualitatea unor puternice furtuni în zona Canalului Mînecii. Aceste concluzii, la care ajunseseră și alți savanți din Europa, au fost imediat exploatate de propaganda celor două regate. Astfel, la Amsterdam și la Paris au apărut almanahuri care prevesteau o serie de fenomene neobișnuite ; ajunse în Spania, aceste profeții au afectat serios intrarea tinerilor în armată, iar la Lisabona a fost chiar arestat un astrolog pentru „profeții false și descurajatoare".

Pe de altă parte, John Dee s-a folosit de renumele său de astrolog pentru a-i avertiza pe împăratul german Rudolf și pe regele polonez Ștefan că furtunile anunțate de el constituiau semne ale prăbușirii unui mare imperiu, iar profeția sa a fost imediat transmisă de Rudolf, care credea în astrologie, atît ambasadorului Spaniei cît și trimisului papei, ajungînd la Vatican. După toate probabilitățile, Dee a avut grijă ca „profețiile" sale să fie confirmate și de alți astrologi ai vremii. Aceasta se poate constata și din faptul că autoritățile engleze au luat măsuri pentru ca atelierele de tipărituri să nu publice prevestiri de natură să dăuneze moralului populației. Walsingham, care cunoștea efectele pe care aceste prevestiri le avuseseră în străinătate, nu dorea ca ele să se întoarcă împotriva Angliei, provocînd demoralizare în țară, deoarece agenții care răspîndeau aceste vești aveau grijă să nu divulge care anume imperiu va fi sortit pieirii, ceea ce mărea credibilitatea „informațiilor".

La moartea lui Francis Walsingham, în 1590, serviciul secret englez și-a pierdut adevăratul întemeietor. Nu s-a mai găsit un înlocuitor care să aibă aceeași valoare.

Un agent spaniol a raportat regelui Filip al II-lea despre eveniment în următorii termeni : „Secretarul Walsingham a murit, iar aceasta a provocat aici un mare doliu". Pe marginea raportului se găsește o adnotare a regelui spaniol : „Acolo, poate, dar aici, asta e o veste bună".

Sir Henry Wotton și Thomas Chamberlain

Moștenirea lăsată de Walsingham a fost valorificată, deși după moartea lui s-a revenit la vechea metodă a folosirii ambasadorilor în culegerea de informații secrete. Centru de bază pentru această activitate a continuat să fie Italia, și în special Veneția.

În timpul domniei lui Iacob I și-a făcut simțită prezența unul din cele mai bine organizate servicii de informații acoperite, condus de ambasadorul englez Henry Wotton (1568—1639). Acesta nota, dealtfel, pe un album al unui prieten din Augsburg : „Un ambasador este un om cinstit trimis în străinătate să mintă pentru binele țării lui".

Postul de la Veneția era unul dintre cele mai delicate și riscante pentru ambasadori, iar Wotton nu primea decît trei lire, șase șilingi și opt pence pe zi, la care se adăuga o indemnizație de 400 de lire anual pentru cheltuielile curierilor și ale serviciului secret. Din această cauză Wotton trebuia să se orienteze în crearea rețelei lui spre periferia mediului diplomatic, afirmînd deschis că escrocii erau preferabili oamenilor cinstiți atunci cînd era vorba de aspectele practice ale diplomației. Opinia sa despre adevăr se poate deduce din următorul sfat pe care Wotton îl dădea unui tînăr diplomat : „În munca noastră spune întotdeauna adevărul, căci nu vei fi niciodată crezut ; astfel adevărul te va apăra și-i va înșela pe dușmanii dumitale".

Dar, pentru a rotunji fondurile serviciului său secret, Henry Wotton avea obiceiul de a vinde informațiile pe care le obținea și altor guverne prietene Angliei. Astfel, datele referitoare la iezuiți trimise lui Iacob I erau furnizate și guvernului venețian. Pentru a intercepta corespondența iezuiților, Henry Wotton recrutase agenți la Roma, Torino și Milano. Cunoscîndu-le sigiliile, curierii și sistemul de legătură, el reușea să intercepteze toate mesajele, să le copieze și să le repună în circulație.

În aceeași epocă, Anglia a înțeles pentru prima oară necesitatea unei forme de spionaj comercial și industrial, deoarece Iacob I se temea că ascensiunea economică a Olandei ar fi putut s-o depășească pe aceea a Angliei. Primul serviciu de acest fel, modest ca dimensiuni, a fost înființat de un fost cifror al lui Walsingham, Thomas Phelippes. De la Țările de Jos, acest serviciu și-a întins preocupările spre nord, pînă în Rusia.

Printre primele succese ale epocii s-a numărat şi acela al lui Richard Foley, fierar de meserie, care-şi dăduse seama de concurenţa pe care o reprezenta un nou procedeu descoperit de fierarii suedezi şi numit „separare". Deşi nu există date certe despre această expediţie, se pare că Foley a plecat în Suedia unde s-a angajat ca muncitor la mai multe fierării, aflînd astfel secretul „separării" şi instalînd ulterior la Stourbridge prima „maşină de separare".

Acest caz constituie un exemplu şi pentru faptul că în acea epocă iniţiativele particulare în materie de spionaj deveniseră mai eficiente decît activitatea serviciului secret, fapt datorat, în primul rînd, slăbiciunii regelui Iacob I, care revenea adesea asupra propriilor sale hotărîri şi nu-şi mai plătea agenţii. Pe de altă parte, pînă şi diplomaţii săi se temeau de indiscreţia regelui, incapabil să ţină un secret, mai ales un secret de stat.

Nu este de mirare că, odată cu venirea la putere în Franţa a unui abil conducător de serviciu secret, cardinalul Richelieu, puternica reţea de spionaj organizată de Walsingham a căzut în dezordine. Pe de altă parte, reducerea de către regii dinastiei Stuart a legăturilor lor cu continentul a făcut să cadă în desuetudine eficientul sistem de comunicaţii secrete creat de Walsingham, determinînd un declin al criptografiei engleze.

John Thurloe, spion şef al lui Cromwell

După perioada de declin din timpul Stuarţilor, Oliver Cromwell a fost primul conducător al Angliei care şi-a dat seama de necesitatea urgentă a refacerii serviciului de informaţii, necesitate determinată de gravele pericole ce ameninţau Anglia atît din interior cît şi din afară. Spre deosebire de Elisabeta şi de Stuarţi, el nu s-a arătat zgîrcit cu fondurile, cheltuind, după afirmaţia lui Samuel Pepys, suma de 70 000 lire pe an pentru serviciul său secret, folosind principiul recompensei în funcţie de valoarea rezultatelor. Aceste fonduri, dar mai ales faptul că Lordul Protector a beneficiat, în persoana lui John Thurloe, de unul din cei mai buni şefi pe care i-a avut vreodată serviciul secret britanic, au făcut ca în cîţiva ani acest serviciu să devină cel mai puternic din Europa.

John Thurloe, modest avocat din Essex, a ajuns la conducerea serviciului secret cu minimum de publicitate, fiind sigur pe marea încredere acordată de Cromwell, care-l numise la început director al poştelor. Din această funcţie, Thurloe reuşise să intercepteze o mare cantitate de corespondenţă şi să dejoace astfel o serie de comploturi regaliste. Pe baza aceloraşi informaţii, el a reuşit să-şi creeze reţele atît la principalele curţi regale din Europa cît şi în interiorul ţării, funcţiile sale sporind ca importanţă odată cu creşterea acestor reţele. În acea perioadă, Thurloe ajunsese să cumuleze funcţiile de secretar de stat, ministru de interne, şef al poliţiei, şef al serviciului secret, ministru de externe, de război şi consilier de stat.

Eficienţa serviciului secret al lui Thurloe a fost apreciată chiar de cardinalul Mazarin, care se declara uimit de faptul că atunci cînd cabinetul francez ţinea o şedinţă cu uşile închise, secretele discutate îi parveneau fără greş lui Thurloe în numai cîteva zile. Cît despre ambasadorul Veneţiei, acesta scria Consiliului celor zece: „Nu există pe lume un guvern care să divulge mai puţin despre afacerile sale ca acela al Angliei şi nici unul care să fie mai prompt informat despre cele ale altora".

Printre factorii care au determinat succesul lui Thurloe s-a situat, în primul rînd, restabilirea importanţei comunicaţiilor şi reinfiinţarea unui serviciu de decriptare condus de doctorul John Walls din Oxford şi de John Wilkins, episcop de Chester, care au introdus noi sisteme de cifrare.

Din rapoartele primite de Thurloe de la agenţii săi din Europa, se poate deduce că şeful serviciului secret nu considera nici o informaţie ca fiind lipsită de importanţă. Ca şi predecesorul său Walsingham, Thurloe a renunţat la procedeul folosirii diplomaţilor în activitatea de spionaj şi i-a înlocuit cu agenţi secreţi, afirmînd că ambasadorii erau mai vulnerabili la încercările de corupere, prea expuşi bănuielilor şi supravegheaţi îndeaproape. Pentru a crea reţele, Thurloe a renunţat la orice prejudecată de ordin religios. Susţinut de Cromwell, el s-a numărat printre primii care a folosit în activitatea de informaţii evreii stabiliţi în Anglia pentru a scăpa de persecuţiile la care erau supuşi în Europa.

Eficiența lui Thurloe a fost chiar mai mare în calitate de organizator al contraspionajului, fapt demonstrat de lichidarea tuturor comploturilor vizînd asasinarea lui Cromwell. Un alt aspect al activității lui Thurloe în acest domeniu era apărarea secretelor. Iată ce remarca despre această activitate ambasadorul venețian la Londra : „Ei (conducătorii englezi — n.t.) se adună într-o sală la care se ajunge trecînd prin numeroase alte săli și închid ușile. Metoda lor preferată este aceea de a strînge un număr mic de persoane, cel mult șaisprezece, pentru a discuta problemele cele mai importante și a lua hotărîrile cele mai grave. Pentru a întări și mai mult secretul, toate acestea trec prin capul unui singur secretar care coordonează problemele politice, precum și pe cele de domeniul poliției. Pentru a descoperi afacerile politice ale altora, ei nu se folosesc de ambasadori ci de spioni, mai puțin vizibili, oameni inteligenți dar fără poziție oficială, care sînt mai puțin susceptibili de a fi remarcați... Astfel, datorită banilor și cadourilor lor, au reușit să întoarcă forțele Romei (adică i-au folosit pe iezuiți ca spioni) și să profite de dușmanii lor, căci așa îi numesc ei la Londra pe preoți... În Franța, în Spania, în Germania, la Veneția, au de asemenea oameni, aparent de mică importanță, care le trimit din cînd în cînd sfaturi prețioase și care, mai puțin supravegheați, pătrund peste tot".

Thurloe a creat în interiorul țării o nouă formă de poliție, numită miliție, pe care o folosea pentru a culege informații despre activitatea subversivă a regaliștilor. Această miliție era împărțită în unsprezece districte, fiecare condus de un general. Thurloe era convins că în acest fel toți agenții regaliști[1] vor fi prinși în minimum de timp. Thurloe i-a supraviețuit lui Cromwell și și-a continuat activitatea, dar tendința sa de a folosi agenți dubli a dus în cele din urmă la penetrarea serviciului său de către elementele regaliste, ceea ce, dealtfel, s-a întîmplat și în alte domenii.

Succesorul lui Thurloe la conducerea serviciului secret a fost Thomas Scott, unul din principalii agenți ai lui Thurloe și deputat în Parlament. Scott primea suma de 800 de lire pe an pentru „a conduce serviciul de informații al statului, atît în țară cît și în străinătate".

---

[1] Partizanii familiei Stuart, alungată de Cromwell de pe tronul Angliei și care urmăreau restaurarea regalității. (N.R.)

De la secretarul Morrice la Matthew Prior

Transformările suferite de Anglia în perioada Restaurației au avut urmări și asupra activității serviciului secret. Aceasta se poate remarca în celebrul jurnal al lui Samuel Pepys, care nota în 1668 : „Astăzi secretarul Morrice a declarat în Cameră, unde se discuta despre informații, că pentru munca aceasta nu primea decît 700 de lire pe an, în timp ce pe vremea lui, Cromwell dădea pentru același lucru 70 000. Faptul a fost confirmat de colonelul Birch care a spus că în acest fel Lordul Protector avea în buzunar secretele tuturor prinților din Europa". Parlamentul a discutat în continuare cererea lui Morrice, ajungînd, abia la 17 februarie, să voteze suplimentarea sumei cu substanțiala cifră de... 50 de lire. După cum remarcă același Pepys, membrii Parlamentului ajunseseră să critice deschis serviciile secrete : „Au fost menționate proastele informații ale regelui, aducîndu-se critici severe împotriva lordului Arlington, spunîndu-se mai ales că, oricare ar fi meritele lui Morrice, care a afirmat că nu primea decît 700 lire pentru informații, regele plătea prea scump informațiile furnizate de lordul Arlington, dîndu-i acestuia 10 000 de lire și o baronie".

Deși confuz, acest pasaj al jurnalului lui Pepys atestează că, după Thurloe, serviciul secret a fost scindat în mai multe organisme independente, pentru ca Morrice să nu ajungă la aceeași putere la care ajunsese Thurloe. Lipsa de încredere manifestată de regele Charles al II-lea față de toată lumea, începînd cu propriii săi partizani, a determinat o atmosferă de bănuieli și gelozii între servicii, ceea ce a dus la ineficiență și dezorganizare, chiar dacă, în total, fondurile alocate serviciului secret depășeau cu mult cifra indicată de Pepys. Charles a renunțat să se ocupe de menținerea unei organizații eficiente de spionaj, chiar dacă s-a remarcat prin inventarea unui nou cifru. Spre surprinderea adversarilor săi, el a renunțat pînă și la supravegherea corespondenței, deși depistarea complotiștilor era practic singurul scop al funcționării serviciilor sale secrete.

Cît despre autorul jurnalului menționat anterior, Samuel Pepys, funcționar al Amiralității britanice, el trebuie considerat, după toate probabilitățile, fondatorul serviciului secret propriu al marinei britanice. Inventator original, el a realizat un sistem foarte complicat de cifrare, pe care l-a utilizat pentru redactarea mesajelor sub forma *tahigrafiei*, un sistem de

scriere rapidă care a precedat stenografia. Pepys a redactat chiar jurnalul său în acest sistem, fapt pentru care manuscrisul a rămas nedescifrat timp de două sute de ani în biblioteca de la Magdalene College din Cambridge.

Spre deosebire de predecesorii săi, regele Wilhelm al III-lea s-a preocupat în mai mare măsură de organizarea serviciului secret pe care l-a scos de sub autoritatea secretarului de stat, trecîndu-l sub aceea a ministrului de război. Obiectivul principal al noului serviciu a redevenit culegerea de informații de la reședința din Franța a regilor detronați de el, iar organizatorul rețelei a fost din nou un scriitor, Matthew Prior, numit secretar de ambasadă la Paris ca urmare a talentului său de negociator. Pentru a-și realiza sarcinile, Prior s-a orientat în crearea rețelei spre persoanele din rîndul servitorilor și partizanilor ce-i mai rămăseseră fostului rege Iacob al II-lea. Cînd a plecat de la Paris în 1699, pentru a deveni subsecretar de stat, Prior a lăsat succesorului său o listă a spionilor pe care-i folosise, cu adnotări în dreptul fiecărui nume. Pe această listă figurau : un om care trecea drept preot sub numele de Baily, dar pe care îl chema de fapt Johnston („un vlăjgan șmecher și desfrînat, plătit cu doi ludovici pe săptămînă"), un irlandez, Brocard, care făcea pe negustorul și primea aproape două sute de lire pe an, precum și o văduvă numită Langlois cu cele două fete ale ei („bătrîna este șireată cum nu se mai poate").

Daniel Defoe

Autorul romanului *Robinson Crusoe* a recunoscut că a fost folosit de regina Ann pentru „mai multe servicii, onorabile, deși secrete". Activitatea sa de spion și șef de rețea a fost contestată de unii istorici, trecută sub tăcere de alții, în timp ce autori ca Rowan și Deindorfer l-au considerat, în cartea lor *Treizeci și trei de secole de spionaj*, drept „unul din cei mai mari profesioniști ai tuturor acestor secole de serviciu secret".

Participant, la vîrsta de 25 de ani, la o rebeliune din care abia a scăpat de închisoare, Defoe a hotărît încă de pe atunci să se afle mereu de partea învingătorilor, ceea ce nu l-a împiedicat să ajungă totuși în temniță pentru publicarea unui pamflet îndreptat împotriva conservatorilor, aflați la putere. A fost

scos din închisoare datorită influenței lui Robert Harley, conte de Oxford, om de stat conservator moderat, care-l cunoștea de mai multă vreme și-și dădea seama de posibilitățile și de geniul informativ al scriitorului. Defoe a lucrat pentru serviciul secret atît sub conducerea lui Harley cît și a succesorului său Godolphin, în cea mai mare parte a domniei reginei Ann, chiar dacă din punct de vedere politic cei doi șefi pe care i-a avut reprezentau partide diferite.

Sarcina principală a serviciului secret în acea vreme continua să fie dejucarea comploturilor puse la cale de partizanii Stuarților. Defoe a depășit însă acest cadru, preconizînd, într-una din scrisorile sale adresate lui Harley, crearea unui nou serviciu secret, care să permită miniștrilor reginei să cunoască în amănunt atitudinea fiecărui oraș și a fiecărui district față de guvern, caracterul și moralitatea judecătorilor de pace, ale oamenilor bisericii și ale notabilităților din orașe și parohii, precum și partidul cu care aceștia aveau intenția să voteze. Era ceva care aducea cu un sondaj de opinie din zilele noastre, numai că opiniile respective urmau a fi culese prin agenți special recrutați în toată țara. În scrisoarea sa, Defoe propunea, de asemenea, înființarea unui serviciu secret cu sediul permanent în Scoția.

Scrisoarea l-a determinat pe Harley să-l trimită pe Defoe într-o călătorie prin țară pentru a culege informații și a crea rețeaua preconizată. Rapoartele trimise de el din Scoția au contribuit decisiv în negocierile care au precedat unirea Scoției cu Anglia. Încrederea pe care i-au acordat-o Godolphin și Harley, cei doi șefi ai serviciului secret cu care a lucrat, era justificată de faptul că Defoe nu era un simplu furnizor de date ; experiența sa de ziarist și om politic îl ajuta să sintetizeze informațiile și să redacteze rapoartele indicînd ori sugerînd și soluții.

Trimis în Scoția în 1706 sub acoperirea de negustor, apoi de istoric, Defoe a desfășurat, pe lîngă activitatea informativă, o serioasă muncă de influență, prin discuțiile și atitudinea sa față de „prietenii" scoțieni pe care și-i făcuse, contribuind în mare măsură la schimbarea curentului de opinie antienglez care predomina în Scoția. „Joc aici vechiul rol al cardinalului Richelieu, îi scria Defoe lui Harley. Am spioni și oameni plătiți peste tot și mărturisesc că aici lucrul cel mai ușor din lume este să recrutezi oameni pentru a-și trăda prietenii. Am

spioni la Comisie, în Parlament și la Adunare și, sub pretextul că-mi elaborez lucrarea, cer să mi se povestească totul".

Date fiind metodele și stilul original de lucru ale lui Defoe, acțiunile sale concrete și rezultatele obținute sînt greu de precizat. Din punct de vedere tehnic, el era folosit ca agent și plătit după rezultate, dar faptul că, totodată, el coordona informațiile adunate de la alte persoane și formula din proprie inițiativă o linie politică pe care o recomanda, a făcut ca Defoe să fie considerat un șef de rețea, ba chiar, în mod eronat, șeful serviciului secret din epoca sa.

Registrele serviciului secret din primul semestru al anului 1714 indică plata sumei de 500 de lire dată lui Defoe din fondurile serviciului secret. Fără îndoială că rezultatele au justificat plata acestei sume, căci un an mai tîrziu a fost lichidată o importantă rebeliune iacobită. Imediat după aceea, scriitorul a murit în condiții la fel de misterioase ca și viața sa.

După el, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea sarcina serviciului secret britanic a fost supravegherea și lupta cu societățile și serviciile secrete înființate de partizanii Stuarților pentru a reveni la putere. Aceasta a determinat o scădere a nivelului profesional în perioada respectivă, cele cîteva succese fiind datorate mai mult amatorilor în ale spionajului.

William Eden reorganizează serviciul secret

Primul ministru Pitt, care ajunsese să declare că nu se trăgea nicăieri în lume vreun foc de armă fără ca guvernul englez să știe de ce, a fost principalul politician care a reorganizat la jumătatea secolului al XVIII-lea serviciul secret, convins fiind că securitatea Marii Britanii, putere maritimă și colonială, depindea de existența unui serviciu secret bine organizat, de dimensiuni mondiale. El s-a ocupat personal de reorganizarea acestui serviciu și de transformarea diplomației britanice într-un instrument de spionaj. Printre primele sale obiective se număra interceptarea corespondenței diplomatice, metodă ce s-a dovedit eficientă în cursul războiului de șapte ani, cînd au fost obținute o mare parte a planurilor strategice franceze.

Odată cu cucerirea independenței de către fostele colonii americane, serviciul secret britanic a căpătat un nou adversar prin înființarea unui serviciu similar de către rebeli. Aceștia au trimis în 1777 ca ambasador la Berlin pe Arthur Lee, fondatorul serviciului secret american și inventatorul unui nou cifru. Pentru a-l urmări pe Lee, serviciul de informații englez l-a trimis la Berlin pe ambasadorul Hugh Elliott. Nefiind suficient de discret, cu ocazia pătrunderii secrete efectuate cu ajutorul unui valet recrutat la hotelul lui Lee, el a fost acuzat de spionaj de către guvernul prusac. Ascultînd acuzația, Elliott, care trimisese deja la Londra copiile materialelor sustrase, s-a scuzat foarte calm, învinuind valetul de a fi comis „acest act de nejustificat" pe care, de cum îl descoperise, îi returnase lui Lee hîrtiile. „Vă asigur că guvernul Maiestății Sale nu e cu nimic amestecat în această afacere pe care o ignoră totalmente, iar dacă regele Prusiei o dorește, eu sînt gata să-mi cer rechemarea". Furios, Frederic a declarat că Elliott era un om de care „guvernul britanic ar trebui să roșească pentru că-l folosește ca ambasador în străinătate", dar nu a cerut rechemarea sa. Cît despre regele George al III-lea, acesta a convocat o ședință specială a cabinetului în care și-a exprimat „nemulțumirea față de conduita unui ministru ispitit să se abată de la discreția necesară funcției sale", ceea ce n-a împiedicat guvernul să-i răsplătească serviciile cu o gratificație de cinci sute de lire.

Serviciul secret englez nu s-a bucurat totuși, sub conducerea lui William Eden, de o soartă prea bună, căci a trebuit să compenseze înfrîngerile suferite de generalii englezi pe cîmpurile de luptă din America. Cu toate succesele lui Eden, care a reușit în cele din urmă să fie mai bine informat chiar decît Washington despre activitatea emisarilor americani din străinătate, Anglia n-a mai reușit să-și recupereze coloniile.

În perioada revoluției franceze, guvernul britanic și-a intensificat activitatea de spionaj pentru a contracara acțiunile guvernului revoluționar, care organizase repede o rețea informativă, avînd centrala la Ministerul de Externe. Pentru a anihila această rețea, dar și pentru a combate revoluția, guvernul englez a încercat la început să întărească puterea Prusiei, trimițînd sume mari de bani regelui Frederic. Abia după ce acesta, în loc să declare război Franței, a invadat Polonia, englezii au schimbat tactica, orientîndu-se spre Elveția și trimițîndu-l acolo pe William Wickham pentru a recruta oameni în scopul

declanșării unei revolte regaliste în Franța. Ministrul de externe, lordul Grenville, l-a asigurat pe Wickham, care pleca sub acoperirea de însărcinat cu afaceri, că aceasta era „o misiune onorabilă și nu o simplă formă de spionaj, căci scopul Maiestății Sale nu este decît acela de a vedea instaurîndu-se în Franța o formă de guvernămînt care să poată duce la stabilirea permanentă a liniștii generale".

Pe lîngă remunerarea rețelei existente și recrutarea de partizani dintre regaliștii și emigranții francezi aflați în Elveția, Wickham intenționa să acționeze și pentru coruperea unora din funcționarii importanți ai noii republici, scop în care a primit de la primul ministru Pitt suma de 29 214 lire. O parte din acești bani au fost folosiți pentru atragerea de partea Angliei, prin intermediul unui librar din Neuchâtel, a generalului republican Pichegru, comandantul armatei franceze a Rinului. În alegerea acestuia, Wickham a dat dovadă de o bună orientare, căci Pichegru era nemulțumit de poziția sa și dezamăgit de republicani. Din nefericire, capturarea de către francezi, în cursul unei bătălii, a vagonului cu documente ale statului-major austriac a pus capăt complotului, deoarece cu această ocazie s-au descoperit și documente referitoare la trădarea lui Pichegru ; descifrarea lor a fost o joacă pentru poliția lui Fouché. Descoperind și restul rețelei create de Wickham, guvernul francez a protestat, iar diplomatul englez a trebuit să părăsească Elveția.

Singurul succes pe care serviciul secret britanic l-a obținut în acea perioadă în fața redutabilei organizații conduse de Joseph Fouché a constat în obținerea informațiilor referitoare la tratatul secret încheiat la Tilsitt între Napoleon și țarul rus Alexandru și îndreptat împotriva Angliei. Pînă în ziua de astăzi numele persoanei prin intermediul căreia au fost obținute aceste informații a rămas necunoscut, deși „firele" par să ducă la ambasadorul rus la Londra.

În timpul războaielor cu Napoleon, activitatea informativă britanică a fost desfășurată în primul rînd de către armată și marină, care treptat și-au creat propriile compartimente de informații.

Din acest punct de vedere, rolul marinei a fost cel mai important după epoca lui Cromwell. Amiralul Nelson și-a utilizat fregatele pentru supravegherea porturilor neutre bănuite că adăposteau nave dușmane ; fregata de recunoaștere a devenit principala armă a spionajului maritim britanic, celelalte vase ale flotei primind prin semnale informațiile culese.

Unul dintre cei mai întreprinzători agenți folosiți de marina regală în timpul lui Nelson se numea John Barnett. Acesta a convins Amiralitatea că cea mai bună metodă pentru a afla planurile lui Napoleon era folosirea slăbiciunii împăratului față de femei. Serviciul trebuia fie să trimită agente pentru a-și cîștiga favoarea, fie să recruteze femeile care se bucurau, la un moment dat, de această favoare. Calea propusă de Barnett a fost urmată de serviciul secret, dar fără succes.

Ducele de Wellington avea propriul său serviciu de spionaj, practic autonom, care-i procurase chiar cheia cifrului francez. Cu ocazia războaielor din Spania, acest serviciu s-a folosit intens de patriotismul spaniolilor, care-i detestau pe invadatorii francezi, dar și de așii ai informațiilor. Printre ei s-a numărat maiorul Grant, ajuns la conducerea serviciului după ce furnizase informații importante despre planurile lui Napoleon pentru campania din Rusia, precum și fostul preot James Robertson, trimis pentru a afla date despre poziția și activitatea unor trupe de 15 000 de soldați spanioli rătăcite în Germania de nord. Parcurgînd o bună parte din zonă pe jos, dîndu-se pe rînd drept negustor german și preot catolic, Robertson a reușit nu numai să găsească trupele respective, care fuseseră răspîndite pe insulele dintre Germania și Danemarca, dar și să-l convingă pe comandantul lor să treacă de partea englezilor și să transporte trupele în Spania pentru a lupta sub ordinele lui Wellington.

Thomas Beach : agent dublu în America

În secolul al XVIII-lea, serviciul secret britanic s-a confruntat și cu un alt adversar, care de data aceasta acționa în imediata vecinătate a țării : insurecția irlandeză. Experiența războiului de independență al Statelor Unite, urmată de exemplul revoluției franceze, făcea necesară pentru monarhia britanică înăbușirea în fașă a oricărei tentative de subversiune. În ultima parte a secolului o secție a serviciului secret a fost instalată în castelul de la Dublin ; deși fondurile pentru satis-

facerea necesităţilor poporului irlandez lipseau adesea, pentru informatorii din Dublin se găseau mereu bani, fapt pentru care în această secţie ajungea zilnic un şuvoi de informaţii. Baza serviciului o formau informatorii irlandezi, iar scopul recrutării acestora era dublu : pe de o parte, dejucarea comploturilor urzite de insurgenţii irlandezi, iar pe de altă parte, supravegherea legăturilor dintre irlandezi şi serviciul de spionaj francez, problemă mai veche a contraspionilor englezi. Fouché sesizase de mai multă vreme sentimentele antiengleze ale majorităţii irlandezilor şi nu ezitase să le folosească în recrutarea agenţilor pentru propriul său serviciu (deşi una din cele mai frecvente greşeli făcute de poliţiştii francezi era aceea de a-i lua pe insurgenţii irlandezi care ajungeau în porturile din Franţa drept spioni englezi).

Printre cei mai cunoscuţi informatori din Dublin s-a numărat avocatul Samuel Turner, atît de preţios pentru englezi încît primea o remuneraţie de trei mii de lire pe an. Prin talentul său de a părea exact opusul a ceea ce era în realitate, Turner, agent al englezilor, a reuşit să cîştige încrederea multor conspiratori şi să furnizeze informaţii despre intenţiile lor, după care a dispărut din Irlanda, făcîndu-şi din nou apariţia la Hamburg, unde trecea drept agent irlandez. Alături de Turner, trebuie citat şi un alt avocat, tot atît de talentat, Leonard McNally, care făcea „imprudenţa“ de a pronunţa discursuri violente împotriva autorităţilor pentru ca ulterior să furnizeze serviciului secret liste cu participanţii la şedinţele respective.

La începutul secolului al XIX-lea, serviciul secret englez a început să folosească, pe lîngă informatorii irlandezi, şi agenţi englezi acoperiţi. Dintre aceştia cel mai important a fost Thomas Beach, ofiţer din Chichester care, sub numele de maior Henri le Caron, a fost infiltrat în rîndurile organizaţiei *Fenian* înfiinţată de irlandezii din America în scopul eliberării Irlandei de sub stăpînirea engleză şi al instaurării unui guvern republican.

Thomas Beach a apărut în sfera serviciului secret din întîmplare, întrucît semnalase din proprie iniţiativă Parlamentului britanic fraudele comise de membrii organizaţiei pentru strîngerea de fonduri. În 1866 Beach, care locuia în S.U.A., a efectuat o călătorie în Anglia, pentru a-şi vizita fiul. Cu această ocazie, cu acordul autorităţilor competente, lui Beach i s-a făcut propunerea de a deveni un agent permanent şi plătit al serviciului englez. Întors în Statele Unite, Beach şi-a oferit servi-

ciile organizaţiei *Fenian*, sub numele de maior le Caron. Admis în organizaţie, el a înfiinţat o tabără în localitatea Lockport, statul Illinois ; în calitate de comandant al taberei, Beach primea toate documentele oficiale şi rapoartele organizaţiei. Calităţile sale de conducător militar au determinat numirea maiorului le Caron în funcţia de organizator al Armatei Republicane Irlandeze (I.R.A.), apoi în aceea de inspector general al forţelor revoluţionare. Din această poziţie, Beach a reuşit nu numai să determine, prin informaţiile trimise în Anglia, înfrîngerea unei tentative de atac pregătite de feniani împotriva Canadei, ci şi să dejoace numeroase comploturi de mai mică anvergură.

Din acea epocă, dată fiind atitudinea americană de sprijinire morală şi materială a irlandezilor în conflictul lor cu Anglia, serviciul secret a devenit conştient de necesitatea de a obţine informaţii despre Statele Unite. Deşi cele două ţări sînt aliate oficial, informaţiile obţinute prin spionaj referitoare la intenţiile preşedintelui, ale Departamentului de Stat şi, în zilele noastre, ale Pentagonului s-au dovedit a fi de o importanţă capitală în momente cum au fost campania anglo-franceză din Suez, criza Berlinului de la sfîrşitul deceniului patru şi neutralitatea atît de dificilă de la începutul celor două războaie mondiale.

Deşi prin infiltrarea lui Beach serviciul secret a putut obţine o mare cantitate de informaţii valoroase referitoare la organizaţiile teroriste irlandeze, aceasta nu a dus la distrugerea lor, ceea ce demonstrează o regretabilă lipsă a capacităţii politice necesare exploatării datelor obţinute. Astfel, în anul 1887, cînd Anglia şi Irlanda erau pe punctul de a încheia un acord satisfăcător pentru ambele părţi, serviciul secret a făcut jocul opozanţilor acordului, le Caron fiind implicat direct în compromiterea politicianului irlandez Parnell, partizan, ca şi premierul englez Gladstone, al încheierii acestui acord. Pentru a ascunde participarea serviciului secret la această acţiune, lui le Caron i s-a interzis să depună ca martor în procesul care a urmat, dar modul cum au fost utilizate informaţiile date de el a făcut în final imposibilă continuarea activităţii sale secrete. Revenit în Anglia, Beach şi-a scris memoriile sub titlul *Douăzeci şi cinci de ani în serviciul secret*, unde menţionează, printre altele, următoarea „cheie“ a succesului său ca spion : „Timp de douăzeci şi unu de ani am lucrat în serviciul secret sub ordinele domnului Anderson, şi nu-i pot aduce un omagiu

mai mare decît acela de a spune că în tot acest timp nu am fost niciodată descoperit... Nu eram cunoscut ca agent secret decît de el, doar de el singur". Secretul a fost păstrat chiar și față de colegii lui Anderson din centrala serviciului secret, dintre care nu puțini au încercat să afle adevărata identitate a superagentului le Caron.

Mari excentrici

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea se generalizase în Anglia tendința de a considera serviciul secret ca fiind un subiect de nediscutat într-o conversație onorabilă, fapt menționat dealtfel și în memoriile lui le Caron („însăși ideea de serviciu secret este respinsă de temperamentul britanic"). Aceasta s-a datorat în parte și înființării în 1829, la propunerea ducelui de Wellington, a poliției britanice. Proiectul, elaborat de sir Robert Peel a fost viu dezaprobat de către opinia publică, iar ducele de Wellington și-a pierdut o bună parte din popularitatea pe care i-o conferise victoria de la Waterloo. Acuzațiile de încercare de înființare a unei „poliții totale" care intervenea în viața particulară a oamenilor s-au dovedit a fi nejustificate. Astfel, în 1851, a vizitat Anglia Wilhelm Stieber, șeful spionajului prusac, sosit pentru a culege informații despre activitatea extremiștilor prusaci care locuiau în Anglia și pentru a organiza supravegherea lui Karl Marx. Stieber era sigur că va obține ajutorul colegilor săi britanici, dar a constatat surprins nu numai că activitatea sa de spionaj era rău văzută la Londra, dar și că șefii poliției engleze nu apreciau deloc metodele continentale și s-au străduit să-l împiedice chiar în aplicarea lor. Era dealtfel epoca în care serviciul secret era concentrat aproape în exclusivitate asupra Irlandei, trecînd practic cu vederea spionajul francez, rus și german în Anglia.

Ca urmare a eșecurilor înregistrate în războiul din Crimeea datorate în totalitate lipsei de informații despre inamic, în 1855 a fost înființat la Ministerul de Război Departamentul topografic și statistic, modest precursor al serviciului de informații militare, reorganizat după 1870 sub numele de *Intelligence Branch*.

În 1896, cînd comanda serviciului a fost preluată de sir John Ardagh, atribuțiile acestui compartiment erau precizate, fără imaginație, ca fiind : „elaborarea informațiilor referitoare la sistemul militar din Europa și la aspectele strategice ale tuturor planurilor de apărare ; culegerea și difuzarea informațiilor de geografie militară, a datelor privind resursele materiale și forțele armate ale țărilor străine, situația din coloniile și posesiunile britanice ; elaborarea hărților și traducerea documentelor străine". Comunicațiile între *Intelligence Branch* și restul ministerului erau insuficiente ; cît despre personal, o secție compusă din doi ofițeri și un civil avea drept sarcină să acopere imperiul rus și aproape toată Asia, inclusiv China, India și Japonia.

Tendința de a se folosi de „amatori de geniu" a continuat în serviciul secret britanic în toată perioada victoriană, deși la sfîrșitul secolului s-a constatat cu surprindere că aceștia erau exemplare cu totul rare.

O altă caracteristică a activității serviciului secret apărută în aceeași perioadă a fost încurajarea și folosirea emigranților proveniți din toate țările Europei în urma persecuțiilor politice. Autoritățile considerau că aceste persoane nu reprezentau un pericol pentru regimul britanic, deoarece emigrația își crea, de regulă, propriile ei organizații în care nu atrăgea englezi. Abia după ce au apărut semnalări că Wilhelm Stieber folosea agenți din această categorie, serviciul secret britanic a început să recruteze și el agenți în acest mediu. Dată fiind utilitatea lor pentru serviciul secret, activitatea de propagandă a extremiștilor din emigrație a fost trecută cu vederea de *Scotland Yard*, în parte și datorită faptului că serviciul secret nu-i comunica nimic din informațiile obținute, socotind că extremiștii din East End [1] îi aparțineau în exclusivitate. Această situație a fost folosită de către serviciul țarist pentru a înființa la Londra o adevărată organizație de contraspionaj a cărei misiune era de a-i compromite pe anarhiști și de a determina expulzarea lor din Anglia, fără a se recurge la demersuri de la guvern la guvern. Deși deținea date despre această activitate care a durat mai mulți ani, *Secret Intelligence Service* [2] a evitat să le transmită poliției deoarece avea nevoie de noi agenți cunoscători de limbi străine pe care îi găsea mai greu printre englezi.

[1] Cartier al Londrei unde se stabiliseră mulți emigranți ruși. (N.T.)
[2] Denumirea generică a serviciului de spionaj englez. (N.T.)

Rezultatul acestei lipse de cooperare a fost, pe de o parte, acela că mulți criminali au scăpat de pedeapsă, iar, pe de altă parte, că poliția (în lipsa unui serviciu organizat de contraspionaj) n-a putut furniza date despre candidații la recrutare ai S.I.S. Astfel, S.I.S. a recrutat din acest mediu o serie de agenți dubli sau chiar agenți inamici potențiali, ceea ce a determinat scăderea considerabilă a prestigiului său față de serviciile de informații militare.

În această situație a serviciilor secrete, este lesne de înțeles rolul amatorilor, cu atît mai mult cu cît o serie de alte ministere și instituții britanice își creaseră compartimente proprii de informații. De cele mai multe ori însă, informațiile proveneau de la persoane izolate, care n-aveau nici o legătură cu serviciul secret și care-și finanțau singure activitățile. Printre acești amatori de geniu merită citat Richard Burton, un aventurier care, deghizat în negustor pakistanez, a obținut informații pe baza cărora a fost cucerit de către englezi Sindul.

Un alt exemplu tipic de agent „amator de geniu" recrutat dintre refugiații ruși între anii 1880—1890 l-a constituit Sidney Reilly. Includerea sa în rețea ilustrează schimbarea de concepție a conducătorilor serviciului secret și preocuparea mai accentuată față de Rusia, dar și lipsa de cooperare cu poliția în studierea și verificarea candidaților, căci dacă în ziua de astăzi s-ar pune problema racolării lui Sidney Reilly, este aproape sigur că MI 5 l-ar elimina de pe listă. În 1895, MI 5 și *Special Branch*[1] nu existau încă, dar dacă poliția ar fi fost consultată, ar fi făcut un raport defavorabil candidatului.

Sidney Reilly a jucat un rol important în serviciul secret timp de mai bine de treizeci de ani, fiind fără îndoială unul din cei mai buni și mai penetranți agenți din toată istoria spionajului britanic. Influența sa avea să se exercite mult timp după presupusa lui moarte, determinînd, ca o bombă cu efect întîrziat, o serie de explozii în serviciul secret în 1935, 1951 și 1960.

După ce a descoperit, la vîrsta de nouăsprezece ani, adevărata sa origine (era fiul nelegitim al unui medic evreu din Viena și al unei rusoaice de origine poloneză și se născuse lîngă Odesa), Reilly și-a părăsit familia plecînd ca pasager clandestin pe un vas britanic spre America de Sud. Ajuns în Brazilia, Reilly a fost angajat, după multe peripeții, bucătar al unei expediții britanice ce explora Amazonia și al cărei șef era cadru al S.I.S. Faptul că a salvat expediția de la pieire i-a adus o recompensă substanțială din partea conducătorului ei și posibilitatea de a pleca gratuit în Anglia, unde a fost angajat în serviciul secret.

[1] Secție în cadrul *Scotland Yard*-ului, cu sarcini pe linie de contraspionaj. (N.T.)

În 1897, Reilly lucra pentru acest serviciu în Rusia, avînd misiunea de a procura planurile referitoare la descoperirile de petrol din Persia. După ce și-a îndeplinit misiunea, Reilly a revenit în Anglia și a cerut un concediu nelimitat, dispărînd timp de mai bine de un an de zile în compania unei femei pe care o cunoscuse în Rusia și care își convinsese soțul să-i lase toată averea moștenire. Apoi Reilly și-a făcut din nou apariția, cerînd să fie reangajat. Cererea i-a fost, în mod cu totul surprinzător, acceptată, deși se știa că refuzase să dea amănunte despre originea și primii săi ani din viață, că era un afemeiat și mai ales că refuzase să mai lucreze după întoarcerea din Rusia. Cu toate acestea, serviciul secret a decis să țină cont de calitatea serviciilor lui. (Reilly își făcuse un aliat în persoana lui D. M. Hozier, șeful serviciului, și ulterior îl cunoscuse și pe ginerele acestuia, Winston Churchill).

Sidney Reilly a continuat deci să lucreze pentru serviciul secret, chiar dacă era de fapt un asasin : îl ucisese pe soțul amantei sale și nu se deplasa niciodată fără a avea asupra lui un flacon cu otravă. Prima misiune pe care a avut-o de îndeplinit după reangajare a fost aceea de a se deplasa în Olanda dîndu-se drept cetățean german, pentru a culege informații despre sprijinul pe care olandezii îl acordau burilor în confruntarea lor cu Anglia.

Originile Departamentului MI 5

Dată fiind preocuparea aproape exclusivă a serviciului pentru problemele irlandeze, la sfîrșitul secolului al XIX-lea Anglia a trebuit să depună eforturi deosebite pentru a ajunge din urmă marile puteri : Franța, Germania, Rusia și, ulterior, Statele Unite, care făcuseră mari progrese în activitatea de spionaj.

Serviciile de informații militare nu străluceau nici ele, al marinei fiind cel mai bun. În timpul războiului anglo-bur, sectorul informativ al armatei a fost acuzat că nu a reușit să realizeze o estimare precisă a efectivelor burilor, a armamentului lor și nu cunoscuse intențiile adversarilor de a declanșa ofensiva din provincia Natal. De fapt, generalul-maior Ardagh, șeful serviciului, trăsese unele semnale de alarmă referitoare la intențiile burilor, însă informațiile respective fuseseră trecute cu vederea. Pentru a îmbunătăți activitatea și structura serviciului, Ardagh a trebuit să lupte nu atît cu dușmanii cît cu inerția și lipsa totală de înțelegere, la nivelul Ministerului de Război, în ce privește rolul sectorului informativ militar. Pînă la războiul anglo-bur, hîrtiile și rapoartele de la *Intelligence Branch* nu ajungeau la primul ministru și nici nu erau discutate în guvern, deoarece ministerul considera, după cum arată Ardagh în memoriile sale, că *Intelligence Branch* era doar o „utilă bibliotecă de referință".

Un prim pas în direcția cea bună a fost încercarea de sistematizare a datelor obținute prin observațiile efectuate de ofițeri specializați în informații, care urmaseră un curs la școala de război din Kimberley, ținut de generalul Henry Winston. Acesta și-a încurajat elevii să efectueze excursii în interiorul continentului african în scopuri de spionaj. Cum războiul burilor a scos repede în evidență limitele activității informative a englezilor, s-a recurs din nou la talentul de improvizație și la folosirea amatorilor. Rezultatele obținute s-au datorat contribuției lordului Kitchener, care a încercat să înființeze unele instituții de acoperire pentru activitatea informativă, și a generalului-maior Baden-Powell, ale cărui succese erau datorate atît talentului său de actor, cît și faptului că reușise să recruteze o rețea dintre băștinașii zuluși pe care-i învățase arta deghizajului. Cu toată excentricitatea sa, Baden-Powell s-a numărat printre puținii ofițeri care și-au dat seama că principalul adversar al Angliei în acest război nu era armata burilor ci Germania, care-i încurajase permanent pe buri la rezistență și-i sprijinise în crearea unui serviciu de informații propriu. „Germanii vor sfîrși prin a lupta contra noastră chiar în Europa", avertizase Baden-Powell, iar exemplul spionului german Frederick Duquesne, care a desfășurat activitate de informații și sabotaj împotriva Angliei atît în războiul cu burii, cît și în cele două războaie mondiale, avea să-i dea dreptate.

Succesul spionajului german în Anglia la începutul secolului XX s-a datorat neglijenței manifestate de serviciul secret, dar mai ales faptului că în Anglia nu exista încă nici o lege care să-i condamne pe spioni, iar informațiile pe care le dădeau de bunăvoie oamenii treceau fie drept denunțuri din răzbunare, fie drept acte provocate de „mania spionilor". Abia în 1902, odată cu crearea „Comitetului pentru apărarea imperiului", o subcomisie a propus înființarea unui nou organism care să completeze activitatea serviciului de informații al marinei. Ideea a fost aprobată fără prea mare entuziasm, căci nimeni în afară de autorii propunerii nu-și făcea iluzii cu privire la noul serviciu. Nu s-au propus nici atribuții speciale și nici nu s-au alocat fonduri prea mari. Noul serviciu a fost creat la 23 august, într-o perioadă cînd Germania își intețea pregătirile de război și întreținea o rețea de spioni în interiorul Marii Britanii. Timp de cîteva luni, noul organism, MO 5, care avea să devină MI 5, a fost compus dintr-un singur om — căpitanul Vernon Kell — căruia i s-a cerut să mențină un nivel minim al cheltuielilor.

Era un pas mic, aproape derizoriu în direcția cea bună, dar dintr-un anumit punct de vedere a dat rezultate imediate. Cea mai importantă instrucțiune dată noului serviciu a fost aceea de a coopera cu *Scotland Yard*-ul. În acest fel militarii au fost puși în contact cu problema ce preocupa de multă vreme poliția : cum să facă față spionilor potențiali. Poliția poseda o listă a suspecților și multe alte informații, într-un domeniu unde militarii erau total neștiutori.

Deși șeful MO 5 avea doar gradul de căpitan, era un ofițer experimentat, călătorise mult, era un strălucit lingvist și cunoștea necesitățile informative din diferite țări. Căpitanul Vernon Kell îi urmase tatălui său în regimentul South Staffordshire. Mama lui era fiica unui conte polonez și avea multe cunoștințe și prieteni în toată Europa, iar tînărul Kell trăise mult timp printre continentali. Învățase franceza, germana, italiana și poloneza în copilărie, utilizîndu-și la maximum talentul pentru limbi străine în cariera militară. A învățat rusește și chinezește, luîndu-și o diplomă de interpret în ambele limbi. Servise în China în timpul răscoalei boxerilor și fusese ofițer de informații la statul-major al generalului Kentall din Tien-Tsin. Cariera militară și-a întrerupt-o din motive de sănătate, fapt pentru care a acceptat sarcina de a organiza MO 5. Colonelul James Edmonds, care-l propusese pe Kell în postul respectiv, îi spusese acestuia : „Această muncă va fi secretă, iar dv. va tre-

bui să renunțați la cariera militară. Postul fiind secret, nu va putea fi oficial recunoscut, dar vă asigur că este vorba de o muncă de importanță vitală pentru țară". Kell avea și el idei precise asupra a ceea ce trebuia să facă, fiind unul din foarte puținii ofițeri care, călătorind în Germania, își dăduse seama de pericolul pe care-l reprezenta această putere pentru Anglia.

În primele șase luni în noul post, un om mai slab decît Kell ar fi fost repede descurajat de poziția de rudă săracă pe care o avea MO 5 în cadrul Ministerului de Război. I se spusese să-și reducă cheltuielile la minimum posibil, iar cererea lui de a i se da un om a stîrnit vii proteste. I s-a dat în cele din urmă un asistent și, treptat, pe măsură ce Kell furniza o cantitate de rapoarte impresionantă și alarmantă în același timp, atenția acordată sugestiilor sale a sporit. În scurtă vreme, el a putut dovedi șefului informațiilor militare, generalul Ewart, că Marea Britanie avea nevoie urgentă de o unitate bine organizată de contraspionaj.

Cel mai mare succes inițial al lui Kell a fost acela de a fi obținut cooperarea poliției și de a colabora eficient cu *Scotland Yard*-ul, care-i furniza regulat informații despre suspecții de spionaj din Marea Britanie. Pe baza acestor date, Kell se deplasa personal în diverse colțuri ale țării, anchetînd cazurile mai importante.

Kell a descoperit repede că cel mai mare obstacol în activitatea sa de contraspionaj îl constituia caracterul demodat al legii privind secretele oficiale. El a informat Ministerul de Război că în repetate rînduri fuseseră prinși cetățeni germani care culegeau informații despre nave, uzine și porturi, dar că nu se făcuse nimic pentru a-i împiedica în activitatea lor deoarece, din punct de vedere juridic, faptele lor nu constituiau delicte. El a insistat mult pentru modificarea legii, dar rezistența oficială față de schimbările propuse era mai mare decît se așteptase. Politicienii din conducerea țării, deși bine informați, credeau totuși că spionajul era o activitate care producea oroare guvernelor civilizate. Astfel, lordul Alverstone, un judecător care condamnase un spion german doar la 18 luni închisoare, declara, după pronunțarea sentinței : „Sînt sigur că nimeni n-ar condamna mai ferm practica de care acuzatul a fost găsit vinovat decît conducătorii Germaniei".

Kell nu s-a lăsat descurajat de eșecul primelor sale tentative. Dacă almanahul *Who's who* îl menționa pe Kell ca avînd drept pasiuni pescuitul și crichetul, colegii săi aveau mult mai

multe de spus despre el : „Kell adulmeca spionii la fel cum adulmecă un foxterier o vulpe" menționa unul din ei. Calitatea sa de căpetenie era ușurința de a-și adapta procedeele la caracteristicile spionului cu care se confrunta. Dacă aparent Kell avea aerul unui ofițer de modă veche, în activitatea sa informativă el nu avea nici o prejudecată privind folosirea oamenilor din cele mai diferite categorii, chiar de la periferia societății, și recurgea la metode ce nu păreau a se potrivi unui gentleman. Îi plăcea să spună despre el că este „un falsificator fără egal în întreaga Anglie", făcînd adesea afirmații de genul : „numai săptămîna asta am fabricat scrisori false în șapte limbi, inclusiv araba". Kell exagera doar pe jumătate, deoarece reușise să recruteze o întreagă echipă de experți în falsuri, dintre care unii lucrau pentru MO 5 din celulele închisorii din Parkhurst.

Amenințarea spionilor germani (1902—1914)

Între anii 1902 și 1910 au avut loc unele remanieri care au dus la consolidarea serviciului secret britanic. Aceste schimbări au început prin numirea, în 1902, a lui George Kynaston Cockrill, ofițer care servise în Africa de Sud în compartimentul de comunicații, ca lucrător și apoi șef al secției speciale, nou create, în Direcția informații din Ministerul de Război. Patru ani mai tîrziu, el a fost numit șeful întregii direcții, calitate în care s-a ocupat de diferite aspecte ale războiului secret, printre care de studiul cifrurilor și de planurile de urgență referitoare la cenzura telegrafică și la aspectele militare de cenzură a presei ; planurile sale au fost puse în aplicare odată cu declanșarea primului război mondial (1914—1918).

În același timp, s-au făcut eforturi pentru reorganizarea serviciului de informații al marinei, care înregistrase o rămînere în urmă față de cel al armatei, avînd nevoie de o coordonare centrală eficientă. Înarmarea tuturor marilor puteri a obligat Amiralitatea să ia măsuri, întrucît metoda simplă de obținere a informațiilor prin solicitarea de rapoarte atașaților navali, care obțineau date despre arsenale, șantiere și nave pe bază de reciprocitate, se dovedea insuficientă. Pe de altă parte,

„departamentul de informaţii navale" era atît de neînsemnat încît personalul încăpea în două birouri mici. Cît despre aprecierea activităţii sale, este de remarcat exemplul a doi ofiţeri englezi trimişi să observe dispozitivele de apărare şi pregătirile efectuate de germani pe coasta frizonă. Aceştia au reuşit să culeagă o cantitate suficientă de informaţii dar au fost prinşi şi condamnaţi de germani la patru ani închisoare. Graţiaţi cu ocazia unei vizite a regelui englez la Berlin, cei doi au revenit în Anglia pentru a constata că Amiralitatea nu numai că a refuzat să fie amestecată în afacere, dar a pretins, în mod cu totul eronat, că ofiţerii efectuaseră o excursie în perioada lor de concediu şi deci ce li se întîmplase era exclusiv din vina lor. Abia în 1914, cînd Reginald Hall a devenit şeful serviciului de informaţii al marinei, a reuşit să-i recompenseze pe cei doi aşa cum meritau.

În acelaşi timp, Amiralitatea s-a preocupat de revizuirea sistemelor de cifrare şi de interceptare, de desfacerea codurilor şi cifrurilor germane. Succesele în acest domeniu s-au datorat profesorului Alfred Ewing, care preda mecanica la Universitatea din Cambridge şi care a adus idei noi în organizarea serviciului de cifru şi decriptare, ce funcţiona deja în cadrul Direcţiei operaţii a Amiralităţii. În 1914 el a fost în măsură să prezinte deja mesaje germane interceptate şi descifrate.

Schimbările erau însă mult mai necesare pe plan interior, unde conducătorii politici refuzau în continuare să se lase influenţaţi de marele număr de rapoarte referitoare la activitatea de spionaj desfăşurată de serviciul german pe teritoriul Angliei. Acest fapt se datora în parte atitudinii preponderent antifranceze a majorităţii politicienilor, mai apropiaţi afectiv de Germania. Ei ignorau şi încercările Rusiei de căutare a unei alianţe, considerînd-o un duşman potenţial, dată fiind apropierea ei geografică de India. Ca urmare, Anglia dispunea în timpul şi după primul război mondial de o reţea de spionaj mai bine organizată în Rusia, dar foarte redusă în zonele petroliere din Orientul Apropiat. Cel care avea să tragă primul semnal de alarmă în această privinţă era din nou Sidney Reilly, după călătoriile efectuate în Rusia şi Persia în preajma primului război mondial.

Vernon Kell, care nu era la primul conflict cu conducerea politică, şi-a dat seama că cea mai bună metodă pentru a spori eficienţa contraspionajului, a obţine schimbări în textul legilor şi creşterea dorită a numărului angajaţilor era o şi mai bună cooperare cu poliţia, deoarece ministerul care putea dispune modificarea legilor respective nu era cel de război, ci cel de interne, coordonatorul *Scotland Yard*-ului.

Superintendentul Quinn de la *Scotland Yard* s-a dovedit a fi într-adevăr un aliat de nădejde al lui Kell. Descoperind că un ofiţer superior din serviciul de informaţii al marinei frecventa nejustificat prăvălia unui frizer de origine germană din Caledonian Road, Quinn i-a cerut ajutorul lui Kell pentru a-l supraveghea pe frizer. Împreună, cei doi au solicitat aprobarea ministrului de interne de a intercepta corespondenţa frizerului. După multe formalităţi, această aprobare a fost dată, iar frizerul s-a dovedit a fi „căsuţa poştală" a unei reţele germane de spionaj. Cum nu avea suficiente puteri proprii în ce privea contraspionajul, Kell a făcut apel la un alt aliat, în persoana şefului serviciului secret de informaţii, maiorul Mansfield Cumming, care a confirmat că de „căsuţa poştală" respectivă se folosea chiar Steinhauer, coordonatorul spionajului german din Marea Britanie.

Cu ajutorul scrisorilor interceptate, Kell şi-a putut da seama de extinderea reţelei germane din Anglia şi de faptul că aceasta era foarte activă, mai ales în porturi. Prin politica sa care consta în strîngerea de informaţii despre fiecare spion german din Anglia şi controlarea sistemului său de legătură cu centrul, Kell a reuşit nu numai să-i anihileze pe spioni, ci şi să trimită în Germania informaţii false elaborate de oamenii săi.

În acelaşi timp, Kell a reuşit să obţină şi oameni pentru mărirea MO 5, iar în anul 1911 a fost modificată şi legea privind secretele oficiale. Cît despre spionii germani, atît Kell, devenit şef al noului serviciu MI 5, cît şi Cumming, şeful serviciului secret de informaţii (S.I.S.), recent botezat MI 6, care se ocupa cu culegerea de informaţii în străinătate, au ajuns la concluzia că aceştia trebuiau lăsaţi să-şi desfăşoare în continuare activitatea sub control, astfel încît doar la declanşarea războiului reţeaua germană să poată fi lichidată în totalitate. Analizînd cazurile descoperite, Kell şi-a putut da seama că spionajul german era în primul rînd interesat de informaţiile referitoare la flota engleză şi că reţeaua condusă de Steinhauer acoperea nordul Scoţiei şi porturile principale de pe toată coasta Angliei şi a Irlandei. MI 5 nu putea însă trece direct la arestarea unui spion fără ajutorul poliţiei, fapt ce a

determinat crearea, în cadrul *Scotland Yard*-ului, a unei secții speciale, *Special Branch*, cu sarcini exclusive pe linie de contraspionaj. În 1913, ca șef al acestei secții a fost numit Basil Thomson, fiul unui arhiepiscop, educat la Oxford și Eton, care își începuse cariera ca argat într-o fermă din Canada, după care fusese numit cadet al serviciului colonial din insulele Fiji. La 28 de ani Thomson era prim-ministru al regelui din Tonga, apoi a revenit la Fiji în calitate de comisar pentru indigeni. Rechemat la Londra, Thomson a fost solicitat să se ocupe de educația fiilor regelui Siamului, timp în care și-a luat diploma de avocat. Ministrul de interne, care-i cunoștea reputația de spărgător de revolte cîștigată în colonii, i-a oferit postul de director adjunct al serviciilor penitenciare. Thomson a acordat o atenție deosebită problemelor emigranților și cercurilor anarhiste din cartierul East End, iar modul în care a rezolvat aceste probleme și experiența căpătată i-au adus numirea ca șef la *Special Branch*.

Un cvartet renumit : Mansfield Cumming, Basil Thomson, „Blinker" Hall și Vernon Kell

Tot în epoca premergătoare primului război mondial, MI 6, sub conducerea maiorului Mansfield Cumming, a început să-și extindă mai mult ramificațiile informative în interiorul Germaniei. Pe vremea aceea, MI 6 era cunoscut sub indicativul MIiC. Serviciul se dezvoltase cu rapiditate de la începutul secolului, iar Cumming instalase posturi-cheie pentru colaboratorii săi în Statele Unite, în Rusia și în Elveția.

Cumming a fost o figură legendară, deși era mult mai discret decît amiralul Hall. Era un personaj pitoresc despre care circulau o mulțime de anecdote în cadrul S.I.S. De fapt, el a fost fondatorul Serviciului secret de informații modern, așa cum există el astăzi. Metodele sale de organizare inaugurate la MIiC i-au supraviețuit poate chiar prea mult. Cînd a fost numit șef al S.I.S., Cumming avea vreo 55 de ani, dar era încă renumit ca afemeiat, împărțind această reputație cu Sidney Reilly. Era, de asemenea, un maniac al vitezei, pierzîndu-și un picior într-un accident de mașină.

În ce privește selecționarea personalului, Cumming avea păreri diferite de Hall, care prefera universitarii, bursierii sau oamenii de litere. Cumming căuta la oameni ceea ce el numea „tipul de spirit al unui agent alert". Cu toate acestea, cel mai bun om ales de el era mai degrabă din categoria preferată de Hall. Sir William Wiseman, baronet, era absolvent al universității din Cambridge, avînd una din mințile cele mai vii și analitice din tot mediul spionajului. Wiseman a devenit șeful misiunii engleze de achiziționare din S.U.A., dar în realitate coordona toți agenții lui Cumming din această țară și se ocupa și de supravegherea activității spionajului german în S.U.A.

Dintre toți agenții lui Cumming, Sidney Reilly i-a inspirat, încă de la prima întîlnire, cele mai mari rezerve, cu toate că-i cunoștea valoarea. Dar, după cum mărturisea Cumming, „cînd am venit eu la S.I.S., Reilly nu numai că era un agent cu vechime, dar ajunsese deja aproape indispensabil. Nu puteam concedia pur și simplu un agent atît de bine implantat. Avea îndrăzneală și inteligență, dar făcea prea multă politică : este ultimul lucru pe care trebuie să-l facă un bun agent".

Reilly lucrase bine pe continent, reușind să fure planurile uzinei Krupp din Essen unde se angajase ca sudor sub un nume fals, apoi apăruse în Rusia, ca negustor, făcîndu-și o mulțime de relații la Petersburg, unde devenise o celebritate în lumea jucătorilor de cărți și ruletă. Spre deosebire de alți spioni, Reilly nu se temea să atragă atenția, contînd pe aerul său de sinceritate și considerînd că ostentația îi liniștea pe oamenii bănuitori. Ca negustor, Reilly trata tot felul de afaceri, de la produse farmaceutice pînă la avioane, luînd pe de altă parte bani de la mai multe servicii de spionaj și de la toate firmele pe care le reprezenta. Faptul era cunoscut de serviciul britanic, dar Reilly răspundea acuzațiilor remarcînd că în acest fel serviciul nu mai trebuia să-l plătească. Bănuit și de germani și de ruși, Reilly a reușit totuși, ca reprezentant exclusiv pentru Rusia al firmei germane constructoare de nave „Blohm și Voss", să procure și să trimită în Anglia toate planurile și documentațiile ultimelor produse ale industriei navale germane. Din aceste motive, șefii săi de la S.I.S. au continuat să-l păstreze și să-l folosească pe Reilly cu toate excentricitățile sale.

La sfîrșitul lui 1913 atît *Special Branch*, cît și MI 5 erau gata pentru declarația de război. Într-un sens, cele două servicii se completau, iar pe de altă parte erau rivale, mai ales datorită ambiției lui Thomson, care hotărîse să depășească li-

mitele normale ale contraspionajului şi să recruteze agenţi în străinătate. Dorea să aibă atît un serviciu de spionaj, cît şi unul de contraspionaj, pentru a nu mai depinde de MI 5. Serviciul lui Kell cuprindea în acel moment patru ofiţeri, un jurist, doi anchetatori şi şapte funcţionari. Această echipă întocmise un mare număr de dosare privind spionii şi suspecţii, fapt pentru care a trebuit să-şi schimbe sediul.

O parte din meritul succeselor şi eficienţei serviciului MI 5 îi revine şi lui Winston Churchill, care a lucrat o vreme ca secretar al Ministerului de Interne înainte de a fi numit la Amiralitate. În cartea sa *The World Crisis* el menţiona cu privire la această perioadă : „M-am informat mai mult despre sabotaj, spionaj şi contraspionaj şi am intrat în contact cu ofiţeri care lucrau discret dar cu mult zel, cu toate că la dimensiuni modeste şi cu mijloace insuficiente. Mi s-a vorbit despre spionii şi agenţii germani din diferite porturi britanice".

Contribuţia lui Churchill a constat în aceea că la cererea lui Kell a renunţat la aplicarea anumitor dispoziţiuni legale, mai ales în cazurile de interceptare a corespondenţei. Churchill a dat o aprobare generală de deschidere a corespondenţei tuturor persoanelor înscrise pe listele lui Kell. În urma acestei măsuri, a doua zi după declaraţia de război au fost arestaţi 21 de agenţi germani din reţeaua lui Steinhauer care foloseau „căsuţa poştală" din frizerie. Acest succes considerabil al unui serviciu încă tînăr i-a luat pe germani absolut prin surprindere şi a permis trupelor britanice să efectueze timp de mai bine de un an manevre fără ca acestea să fie cunoscute dinainte de inamic.

De fapt, şefii celor trei servicii de informaţii, *Special Branch*, MI 5 şi serviciul de informaţii al marinei, au cooperat foarte strîns în tot timpul războiului, mai bine decît aveau s-o facă în al doilea război mondial, fapt datorat în bună parte şi dimensiunilor mai modeste. Cel mai important dintre ele era fără îndoială serviciul de informaţii al marinei, care s-a extins pe măsură ce evolua războiul. Importanţa lui s-a datorat în bună măsură energiei şi dinamismului lui Reginald „Blinker" Hall, eficienţei şi competenţei care l-au situat printre cei mai buni ofiţeri de informaţii din perioada primului război mondial. Spre deosebire de MI 5, serviciul marinei organiza atît spionajul în străinătate, cît şi contraspionajul. Ca director, Hall lucra după concepţia că serviciul de informaţii al marinei trebuia să aibă agenţi în toate părţile lumii pentru a culege un număr cît mai

mare de date nu numai de pe toate fronturile şi oceanele, ci şi din ţările neutre, din locurile situate în afara zonei de confruntare. Din acest motiv, el a început să introducă în serviciu şi personal civil. Hall avea o teorie, care ulterior a devenit o practică a serviciului, şi anume că City-ul[1] londonez era un mediu propice pentru recrutarea de colaboratori. Printre ei s-au numărat agentul de schimb Claude Serocold, negustorul de vinuri James Randall, istoricul Algernon Cecil şi alţii. Mai tîrziu, Hall a admis în serviciu şi femei, care trebuiau să îndeplinească următoarele criterii : să fie fiice sau surori de ofiţeri de marină activi, să cunoască cel puţin două limbi străine şi să ştie să bată la maşină.

Hall a intrat şi el în conflict cu autorităţile politice, în problemele referitoare la interceptarea corespondenţei şi a telegrafului. El a insistat pe lîngă generalul de brigadă Cockrill, şeful cenzurii, pentru a lua măsuri de citire a întregii corespondenţe cu străinătatea, obţinînd în acest sens o aprobare tacită. Pentru a face faţă muncii suplimentare impuse de cererile lui Hall, a fost înfiinţat un nou serviciu, denumit „Serviciul de informaţii privind comerţul de război", care lucra împreună cu Amiralitatea şi cu Ministerul de Război. Unul din cele mai mari foloase pe care le-a adus serviciul de informaţii al marinei din interceptarea totalităţii corespondenţei cu străinătatea a constat în cunoaşterea cu multă vreme înainte a transporturilor germane şi împiedicarea ajungerii lor la destinaţie, precum şi detectarea mărfurilor germane transportate sub pavilioane neutre. La terminarea războiului, generalul Cockrill a menţionat în mesajul de rămas bun adresat subordonaţilor că aceştia interceptaseră transferuri de fonduri inamice în valoare de aproximativ 70 de milioane de lire sterline şi că au adus astfel ţării economii de aproximativ un milion şi jumătate de lire pentru o singură tranzacţie.

Tot pe planul activităţii de contraspionaj, surpriza provocată de arestarea reţelei germane a doua zi după declaraţia de război a determinat serviciul secret german să trimită în grabă la Londra amatori, care n-au constituit un prea mare pericol pentru noile servicii de contraspionaj. Printre aceştia s-a numărat Karl Hans Lody, fost ofiţer de marină şi ghid turistic, care s-a făcut imediat remarcat prin întrebările sale indiscrete referitoare la baza navală de la Rosyth şi care a raportat în Germania că Anglia fusese invadată de trupe ruseşti, veste

[1] City — centrul comercial şi financiar al Londrei. (N.T.)

crezută de comandamentul german. În acest fel s-a determinat retragerea de pe frontul de pe Marna a două divizii germane și deplasarea lor pe coasta belgiană, ceea ce a făcut ca germanii să piardă bătălia decisivă.

Cum Basil Thomson era aproape sigur că următoarea mișcare a germanilor va fi aceea de a trimite în Anglia spioni sub acoperirea de refugiați belgieni, el a insistat pentru ca fiecare refugiat să fie supus unui interogatoriu riguros. Măsura a permis identificarea unui mare număr de spioni germani, dintre care unii și-au oferit imediat serviciile englezilor, cum a fost cazul lui Horst von der Goltz ; el i-a prezentat lui Basil Thomson o cantitate de informații la care un cetățean american, cum se pretindea von der Goltz, nu avea cum să ajungă. Goltz a relatat în amănunt sarcinile sale primite de la serviciul german și mai ales acțiunile intreprinse de acest serviciu în Statele Unite. Audierea sa ca martor, împreună cu comportarea în acea împrejurare a ministrului german von Papen au grăbit, după cum afirmă Thomson în memoriile sale, intrarea în război a S.U.A. Un alt spion a fost Alfred Hagn, sosit în Anglia ca ziarist și descoperit ca urmare a denunțului unui vecin care-l socotea „prea liniștit și deci suspect că ar fi spion". Cît despre faimoasa Mata Hari, este de ajuns să menționăm aici doar că atît Basil Thomson, cît și Hall, care au anchetat-o în 1916 ca urmare a unor semnalări despre relațiile ei cu agenții germani din Madrid, i-au pus în vedere că acest gen de legături risca să-i provoace necazuri.

În lunile mai și iunie 1915 în Marea Britanie au fost prinși un număr de șapte spioni germani, deja cunoscuți dinainte de serviciul lui Vernon Kell. MI 5 se achitase atît de bine de sarcinile sale, încît pînă la sfîrșitul războiului Anglia n-a mai fost serios tulburată de spionii germani.

Succesele Biroului 40 [1]

Printre armele utilizate de serviciile secrete britanice în primul război mondial s-a numărat și propaganda. Puriștii ar putea pretinde că există o linie de demarcație foarte strictă

[1] Numărul biroului repartizat în clădirea Amiralității ofițerilor responsabili cu exploatarea informațiilor provenite din descifrarea mesajelor inamicului. (N.T.)

între munca serviciilor secrete și propagandă, dar în realitate această delimitare foarte fină este greu de observat. Cele două domenii sînt strîns legate cel puțin în timp de război. Este, dealtfel, condiția eficienței lor. Distincția care se impune este aceea dintre propaganda deschisă, care provine de la serviciile oficiale de informare și propaganda pregătită de serviciile secrete pentru a servi drept armă de război.

În timpul primei conflagrații mondiale, această nouă armă de luptă nesîngeroasă, sub forma materialelor provenite pe cale oficială sau de la serviciile de presă a constituit, pe lîngă operațiunile navale și militare, o armă suplimentară de o valoare inestimabilă. Pînă la 1 septembrie 1918, propaganda a fost coordonată de Direcția de informații speciale. Mijloacele de influențare și dezinformare au fost utilizate cu pricepere atît de către serviciile militare de informații, cît și de Amiralitate, pentru a induce în eroare inamicul. Amiralul Hall, de exemplu, a făcut apel la o mare parte din prietenii săi ziariști, printre care Tom Marlowe, redactor șef la *Daily Mail*, și H. W. Wilson, corespondent la același ziar. Ei au inițiat o acțiune interesantă prin scoaterea unei ediții speciale a ziarului lor din 12 septembrie 1916. Dat fiind că situația aliaților pe frontul principal era foarte dificilă, Hall a ordonat răspîndirea zvonului că o expediție britanică urma să debarce pe coasta belgiană. El a transmis, într-un „cod de urgență" pe care-l plasase anterior germanilor printr-unul din agenții săi, semnale ce indicau că un grup de vase engleze urma să părăsească porturile din fața Belgiei. Pentru a mări credibilitatea mesajelor, el i-a cerut lui Tom Marlowe să scoată o ediție specială în număr de 24 de exemplare, dintre care doar șase „trecuseră prin cenzură", iar celelalte conțineau un articol al lui H. W. Wilson „scăpat la control" în care se vorbea despre mișcări importante de trupe în zona cea mai probabilă de declanșare a unei invazii pe coasta belgiană. Toate exemplarele au fost trimise în Olanda ; stratagema și-a atins scopul, dovadă fiind informația primită ulterior de la serviciul secret francez care semnala deplasarea trupelor germane spre Belgia.

Cu toate succesele repurtate de propaganda și dezinformarea britanică, serviciul de informații al marinei s-a prins, într-un caz, în propria sa plasă. În iunie 1916, lordul Kitchener urma să efectueze o călătorie în Rusia la bordul crucișătorului *Hampshire*. Înainte cu cîteva zile de plecarea vasului, serviciul german a interceptat și descifrat un mesaj englez care men-

ţiona că un anumit culoar de navigaţie, de obicei nefolosit de navele britanice, nu era minat şi deci putea fi folosit fără pericol. Dat fiind faptul că mesajul fusese emis de patru ori în timp de o oră direct către Amiralitate, colonelul Nikolai, şeful serviciului secret german a dat ordin ca un submarin să mineze imediat culoarul indicat, astfel încît crucişătorul *Hampshire*, care a plecat spre Rusia tocmai pe acel culoar, a fost scufundat împreună cu pasagerul său. Abia după cîţiva ani s-a descoperit adevărul. Mesajul respectiv fusese emis de serviciul de informaţii al marinei într-un cod despre care se ştia că fusese desfăcut, tocmai pentru a-i dezinforma pe germani asupra adevăratei rute şi a-i obliga să pună mine în acea zonă şi s-o supravegheze. Nimeni însă nu l-a anunţat pe comandantul flotei despre această acţiune, pentru ca vasul să primească un alt traseu. Pe de altă parte, nici şefii serviciului de operaţiuni navale nu găseau cu cale să transmită datele referitoare la propriile lor coduri Biroului 40, pe care-l considerau o adunătură de criptografi amatori.

Departe de a fi aşa ceva, Biroul 40 s-a dovedit a fi foarte eficient în tot cursul războiului, nu numai în decriptarea mesajelor germane ci şi în recrutarea şi implantarea de agenţi în punctele-cheie, pentru a procura codurile adversarilor. Printre ei s-a numărat şi operatorul Alexander Szek, austriac de origine engleză. Szek, a cărui mamă era englezoaică, fusese obligat de nemţi să lucreze pentru ei la staţia de emisie din Bruxelles, fără a mai fi verificat. El a fost descoperit pentru prima oară de către Sidney Reilly şi semnalat celor de la S.I.S., care au transmis mai departe informaţia la MI 5. Planul lui Kell era de a găsi familia lui Szek din Anglia şi de a le spune rudelor că el fusese obligat să lucreze pentru germani, dar că acesta nu era un motiv de îngrijorare. Ar fi urmat propunerea ca prin intermediul familiei să i se trimită un mesaj lui Szek. Această tactică evita, după părerea lui Kell, pericolul de a se afla despre intenţia utilizării lui Szek ca agent. Înainte de a se ajunge la aplicarea acestui plan, cineva, venind din partea serviciului de informaţii al marinei, vizitase familia lui Szek încercînd un şantaj. „Marina are nevoie de cifrul german, iar datoria fiului vostru este să-l fure pentru noi. Trebuie să-i scrieţi o scrisoare în acest sens, care-i va parveni printr-unul din agenţii noştri. Dacă refuzaţi, vom fi obligaţi să vă internăm într-un lagăr". Este probabil că serviciul lui Hall şi-a atras critici pentru această metodă, deoarece i s-a ordonat să predea scrisoarea

la S.I.S., care a continuat acţiunea. Un agent al lui Cumming l-a contactat pe Szek şi i-a cerut să obţină cifrul.

Această misiune dintre cele mai grele i-a luat lui Szek mai multe săptămîni în care a trebuit să copieze întreaga carte de cifruri. Lui Szek i se promisese că va fi readus în Anglia după terminarea misiunii, însă Hall a insistat pe lîngă MI 6 ca el să rămînă în post pentru a nu da loc la bănuieli referitoare la furtul cifrului, păstrarea secretului fiind atît de importantă încît justifica lipsa de bună credinţă a englezilor. Printre telegramele descifrate cu ajutorul informaţiilor date de Szek s-a numărat şi celebra telegramă „Zimmermann", care a determinat intrarea în război a S.U.A. dar şi sfîrşitul agentului Szek. Hall a insistat pentru păstrarea secretului, ajungînd pînă la a-l determina pe preşedintele S.U.A. să accepte versiunea conform căreia telegrama fusese interceptată şi descifrată de americani. Mai mult, el l-a trimis chiar pe unul din oamenii Biroului 40 la ambasada americană din Londra pentru a-i învăţa pe diplomaţi cum se desfac codurile. Cu toate acestea, deşi presa mondială a acceptat această versiune, germanii nu s-au lăsat înşelaţi şi au început să ancheteze toată afacerea. Serviciul de informaţii al marinei, care aflase de la MI 6 de ancheta staţiei din Bruxelles, şi-a dat seama că era timpul să-l scoată pe Szek din Belgia. Dar se pare că au existat unele controverse între Hall şi S.I.S. cu privire la soarta lui, respectiv dacă Szek trebuia pus în siguranţă sau trebuia, pur şi simplu, „să dispară", conform eufemismului folosit de serviciile secrete atunci cînd e vorba de lichidarea fizică a propriilor agenţi. Din această cauză, sfîrşitul lui Szek a rămas pînă astăzi învăluit în mister. Sigur este că Szek a părăsit locul său de muncă de la staţia Bruxelles şi apoi a dispărut. După o versiune, el ar fi fost ajutat de un agent britanic să treacă în Franţa şi de acolo în Anglia. Fapt este că Szek n-a mai ajuns în Anglia. Surse franceze au declarat că el a fost aruncat în mare de serviciul secret englez pentru a nu-şi trăda legăturile dacă ar fi fost prins de germani. După o versiune engleză, Szek ar fi fost capturat înainte de a fi putut să fugă.

Nici una din aceste versiuni nu e cu totul exactă. Este neîndoielnic că Szek a fost tratat foarte necinstit de către stăpînii săi englezi. Singura scuză care s-ar putea avansa ar fi aceea că poate a fost descoperit ca agent dublu. Adevărul — aşa cum a fost dezvăluit autorului de către un agent britanic amestecat în această afacere — este că Szek, ştiind că va fi

oricum prins de germani dacă ar fi rămas la stație după furtul unui cifru, a încercat să trateze cu englezii. El a spus legăturii sale că vrea să ajungă în Anglia și că nu va da ultimele fragmente ale cifrului dacă nu i se va îndeplini dorința. Se pare că S.I.S. s-a comportat corect în această afacere, admițînd că cererea era rezonabilă, mai ales că Szek era cetățean austriac, și nu britanic, fapt pentru care el a fost scos în siguranță din Belgia.

Pe de altă parte, versiunea serviciului de informații al marinei a fost aceea că Szek furnizase cifrul complet înainte de descifrarea telegramei „Zimmermann", versiune destinată să acopere propria lui brutalitate. El a insistat pe lîngă MI 6 pentru a-l prelua pe agent.

„Noi ne-am respectat partea noastră din tîrg, a declarat autorului fostul om al S.I.S. Ne înțelesesem ca serviciul de informații al marinei să-l aducă pe Szek în Anglia pe o navă de război. Dar, o lună mai tîrziu, cînd m-am întors la Bruxelles, am aflat că Szek fusese călcat de o mașină pe o străduță din apropierea locuinței sale. Faptul a fost calificat drept „moarte accidentală", însă eu sînt sigur că el a fost ucis cu premeditare de un agent britanic. Dar nu cred că asta i-a înșelat mult timp pe germani. Cel mult a permis serviciului de informații al marinei să rămînă timp de cîteva luni în afara bănuielilor de a fi furat cifrul".

Nu este un capitol prea plăcut pentru analele informațiilor britanice. Cu tot geniul său, Hall era cîteodată nemilos în ce privește activitatea informativă secretă. Dar din punct de vedere strict istoric, ceea ce contează este reacția Statelor Unite la publicarea telegramei „Zimmermann" și felicitarea adresată lui Hall de colonelul american House, colaborator al președintelui : „Nu cunosc nici un alt om care să fi adus servicii mai utile decît dv. în acest război...".

Basil Zaharoff : un agent extraordinar

Conform tradiției lui Marlowe și Defoe, serviciul secret a continuat să se folosească de scriitori și în perioada primului război mondial, deși aportul lor a fost utilizat mai ales în sectorul propagandei. În acest scop, a fost înființat un departament special cu sediul la Wellington House din Londra. Printre

angajații noului serviciu se numărau scritorii G. K. Chesterton, Conan Doyle, John Galsworthy, Thomas Hardy și alții, dar cel mai interesant a fost A. E. W. Mason. De la început, el a solicitat misiuni mai periculoase decît redactarea de broșuri de propagandă, deși depășise vîrsta de cincizeci de ani. Angajat la început la un regiment de infanterie, Mason a ajuns să lucreze în serviciul condus de amiralul Hall, participînd la misiuni și culegînd informații de cele mai diverse tipuri. Trimis în Mexic, Mason a cules date despre operațiunile efectuate de germani în zonă, luîndu-și ca acoperire o pasiune inspirată din cartea lui Conan Doyle, *Cîinele din Baskerville*, și anume aceea de colecționar de fluturi, fapt ce i-a permis să descopere una din stațiile radio folosite de germani pentru comunicațiile cu flota lor din Atlantic. În memoriile sale, Mason a menționat că recrutase „trei mexicani influenți" ; unul fusese un important funcționar al poliției particulare a președintelui Madero, al doilea era fostul șef al poliției președintelui Herta, iar al treilea, un tînăr considerat unul din cei mai buni spărgători din Mexico City. Cu ajutorul celor trei, Mason a reușit să scoată stația din funcțiune prin distrugerea unor lămpi foarte greu de înlocuit. Cea mai importantă acțiune a lui Mason a fost însă aceea de a-l fi convins pe colonelul Thornton, de la regimentul Royal Marines, de necesitatea și importanța menținerii în timp de pace, la Gibraltar, a unui serviciu de spionaj de dimensiuni corespunzătoare. În timpul celui de-al doilea război mondial, rețeaua din Gibraltar — Tanger avea să fie condusă de însuși guvernatorul Mason McFarlane, constituind un important factor de succes. O altă izbîndă a lui Mason a fost recrutarea ca agent a lui Juan March, șeful unei puternice rețele de contrabandiști care opera în sudul Spaniei, devenit ulterior milionar și unul din cei mai influenți oameni din Peninsulă. Deși aparent a trecut de partea fasciștilor, March a fost în tot timpul celui de-al doilea război mondial un bun agent al serviciului secret britanic și un admirator al marinei regale.

În 1918, ramificațiile serviciilor de informații britanice erau atît de extinse încît, așa cum se întîmplă uneori în timp de război, nu se mai știa ce atribuții avea fiecare instituție. Fără îndoială că unii dintre indivizii folosiți de serviciul secret s-au ocupat mai ales de afacerile lor personale, atunci cînd nu erau deja agenți dubli. Dar în timp de război agenții dubli sînt un rău necesar. Este adesea mai înțelept să fie folosiți decît ignorați.

Un personaj caracteristic din această categorie a fost Basil Zaharoff, cel care pretindea, nejustificat dealtfel, că era principalul furnizor de muniţii al aliaţilor. Ca şi Sidney Reilly, el avea grijă să-şi ascundă trecutul, deşi se ştia că în tinereţe racola clienţi pentru bordelurile din Istanbul şi dădea bani cu camătă. Mai tîrziu fusese angajat ca reprezentant al firmei anglo-americane „Vickers", calitate pe care a folosit-o din plin în activitatea sa informativă. Semnificativă în acest sens este acţiunea lui Zaharoff de a vinde în secret Greciei un submarin; după aceea, el a dezvăluit „secretul" Turciei pentru a o convinge să cumpere două submarine. Experienţa sa în a vinde arme ambelor părţi care intrau într-un conflict era atît de mare, încît el devenise, cu mult înainte de începerea războiului, un personaj-cheie. El ştia cum să obţină de la aliaţi muniţii şi materiile prime necesare pentru producerea lor, iar pe de altă parte cunoştea şi sursele de aprovizionare ale Puterilor Centrale, şi-i putea împiedica astfel pe germani să ajungă la ele. Era evident că pentru serviciul secret se punea problema ca Zaharoff să rămînă în sfera de influenţă a aliaţilor. Date fiind metodele şi acţiunile negustorului, această problemă se concretiza atît în obţinerea serviciilor sale de spion, cît şi în supravegherea sa propriu-zisă. Evident, scopul esenţial al lui Zaharoff era acela ca fabricile de armament pe care le controla, din toate ţările, să rămînă intacte şi în această direcţie el a fost ajutat chiar de Ministerul de Externe englez.

Într-un articol apărut în revista franceză *La lumière*, autorul Alkin Johnson a redat foarte bine atitudinea britanicilor faţă de Zaharoff în acea vreme: „O persoană din cercul intim al lui Lloyd George mi-a spus: «îl folosim pe Basil Zaharoff ca pe un superspion în înalta societate şi în cercurile influente. În acelaşi timp, îl supraveghem cu doi sau trei din agenţii noştri cei mai buni»". Faptul că în timpul războiului Zaharoff a fost trimis de mai multe ori în misiune de către Lloyd George, precum şi decorarea sa după terminarea războiului confirmă cele relatate în articol. Cu toate acestea, Zaharoff era prea independent pentru a lucra sub ordinele altuia, fie el chiar şeful serviciului secret, cu atît mai mult cu cît nutrea o puternică aversiune faţă de amiralul Hall. Ca urmare a acestei antipatii şi a unei scrisori a lui Zaharoff către Clemenceau („Trebuie să-l convingeţi pe Lloyd George că prezenţa lui Hall la Versailles ar fi indezirabilă"), şeful serviciului de informaţii al marinei n-a participat la Conferinţa de pace, iar numele său n-a apărut pe lista celor decoraţi. Pentru a vedea mai bine rolul şi adevăratele interese ale lui Zaharoff în acest război, se cuvine amintit faptul că în timpul unei călătorii secrete efectuate din ordinul lui Lloyd George în Germania, Zaharoff a obţinut o informaţie conform căreia Germania ar fi fost nevoită să ceară pace încă din toamna lui 1918, de teama consecinţelor şi extinderii în afara graniţelor a revoluţiei din Rusia. Această informaţie, de cea mai mare importanţă pentru cursul războiului, a fost transmisă aliaţilor. Pe de altă parte, este la fel de sigur şi faptul că, fiind în Germania, Zaharoff i-a trimis un mesaj lui Krupp, fabricantul de arme din Essen, cu tot riscul pe care-l implica acest act, deoarece chiar magnatul prevenise Înaltul comandament german că prinderea lui Zaharoff ar fi echivalat cu capturarea unei divizii întregi. În mesaj, Krupp era avertizat că, dacă nu se va încheia un armistiţiu, riscă să-şi vadă uzinele capturate de bolşevici. Rezultatul a fost legarea unei prietenii strînse între cei doi şi o recompensă pentru Krupp: după război, Zaharoff i-a cedat o parte a acţiunilor uzinelor de oţel şi plumb „Vickers & Myers" din Spania. De remarcat, de asemenea, că înainte de începerea războiului, Zaharoff participase la tratativele de achiziţionare de către firma „Vickers" a brevetului ghiulelei tunului „Die grosse Bertha". Un acord secret prevedea că pentru fiecare proiectil tras cu aceste tunuri firma Krupp să primească o taxă de un şiling şi trei pence. În acest fel Anglia îi plătea lui Krupp pentru fiecare ostaş german ucis de artilerie. Banii respectivi au fost efectiv achitaţi şi folosiţi pentru reînarmarea secretă a Germaniei în perioada dintre cele două războaie.

Înfrîngere în Irlanda, contraatac în Rusia

La sfîrşitul primului război mondial, serviciul secret căpătase dimensiuni şi influenţe considerabile. Succesele sale remarcabile îi aduseseră o asemenea reputaţie, încît aproape toate cancelariile europene vedeau în spatele fiecărui act politic mîna serviciului secret englez. Desigur, marii spioni şi agenţii lor au rămas necunoscuţi pentru public, cu excepţia lui Hall, care iubea publicitatea şi despre care se ştia că era şeful serviciului de informaţii al marinei. Ceilalţi doi, Cumming şi Vernon Kell, trăiau doar în documentele serviciilor lor.

În schimb, în fața opiniei publice au apărut alții, deveniți personaje de legendă, deși rolul lor în serviciul secret a fost dintre cele mai mărunte. Unul din ei a fost T. E. Lawrence, considerat și în zilele noastre un as al serviciului secret, dar care nu s-a ridicat niciodată la nivelul unui agent de talia lui Sidney Reilly, rămînînd doar un amator în materie de spionaj, un utilizator și nu un culegător de informații. În timpul primului război mondial, el s-a remarcat ca organizator al luptei de guerilă în deșert; în unele ocazii a reușit să culeagă informații deghizîndu-se în arab. După război însă, primul ministru Lloyd George l-a folosit ca pe un pion în planurile sale de expansiune și de contracarare a influenței franceze în Arabia, exploatînd dorința acestuia de a fi considerat un cruciat al cauzei arabe. Astfel, activitatea serviciului secret și interesele Angliei (totul „mirosind a petrol" după cum afirma ministrul francez Poincaré) s-au completat foarte bine, făcînd din Lawrence un mit național. De fapt Lawrence, caracter de o mare instabilitate, era un geniu în înșelarea oamenilor.

Printre cei rămași în umbră merită citat sir George Aston, adevăratul șef al serviciului secret în Orientul Apropiat în timpul primului război mondial, un adept al observației directe și al dezinformării, metoda preferată a serviciilor engleze în tot timpul istoriei lor; apoi generalul Ewart, directorul operațiunilor militare, unul din puținii ofițeri care l-au susținut pe Vernon Kell, și generalul MacDonagh, însărcinat cu apărarea secretului în condiții în care însuși primul ministru nu ezita să dezvăluie informații importante, dacă asta era în interesul său.

Dintre toate ramurile serviciului secret, de acum complex și chiar cosmopolit, cele mai importante deveniseră serviciul de informații al marinei și MI 5, serviciul de contraspionaj.

Conducătorii politici erau însă hotărîți ca serviciul de informații al marinei să fie strict controlat și nici unul din viitorii săi șefi să nu mai ajungă la puterea la care ajunsese Hall. Rezultatul a fost acela că între cele două războaie serviciul a decăzut, căpătîndu-și o tristă celebritate prin scurgerile de informații și indiscrețiile comise chiar de membrii săi. Abia înainte de începerea celui de-al doilea război mondial el avea să fie întărit în pripă prin angajarea unor noi talente.

Cît despre contraspionaj, sarcina cea mai urgentă în acest domeniu era, pe de o parte, combaterea extinderii concepțiilor comuniste în Anglia, și pe de altă parte, terorismul irlandez. Afirmația unor istorici că bolșevismul n-a reprezentat o amenințare serioasă pentru Anglia în anii 1918—1920 ignoră situația din acea perioadă și faptul că înfrîngerea Germaniei lăsase practic un gol în Europa centrală. În calitate de responsabil cu probleme de securitate al delegației britanice care a participat la Conferința de pace, Basil Thomson, șeful *Special Branch*, a aflat multe lucruri despre acțiunile comuniste din Europa, obținînd printre altele și date potrivit cărora Internaționala comunistă se aștepta la izbucnirea unei revoluții în Anglia în următoarele șase luni de la încetarea războiului. „Februarie 1919, scria Thomson, a marcat apogeul pericolului comunist în Marea Britanie. Totul era în favoarea revoluționarilor. Mulți soldați erau nerăbdători să fie demobilizați. Odată liberați, nu puteau obține locuințe. Rusia demonstrase că era extrem de ușor pentru o minoritate hotărîtă, sprijinită de o masă de oameni nemulțumiți, să pună mîna pe putere".

De aceea, șeful *Special Branch* și-a reorganizat serviciul concentrîndu-și eforturile asupra aspectelor politice în detrimentul altor activități la fel de importante. Nu acesta avea să fie însă motivul concedierii lui Thomson, ci un mic incident petrecut cu ocazia unei vizite efectuate de Lloyd George. Patru tineri irlandezi scriseseră cu creta pe poarta reședinței primului ministru o lozincă privind independența țării lor. Din anchetarea lor, Thomson și-a dat seama că nu era vorba de niște teroriști și i-a lăsat să plece, după ce superintendentul Quinn, vechiul său colaborator, confirmase că nu erau membri ai I.R.A. Horwood, șeful *Scotland Yard*-ului, ce avea în atribuții și securitatea primului ministru, fusese nu o dată criticat deschis pentru incapacitatea sa profesională de către Thomson. El l-a determinat pe Lloyd George să ceară concedierea lui Quinn. Thomson nu a acceptat această cerere nedreaptă, replicînd că mai degrabă va demisiona el însuși. Și astfel că, în noiembrie 1921, Thomson a fost chemat de ministrul de interne și obligat să demisioneze, cu toate că a fost apărat în Parlament de amiralul Hall și de toți colegii săi din sectorul informativ. Se pare însă că adevăratul motiv al înlăturării lui Thomson poate fi găsit în teama lui Lloyd George față de serviciile secrete, de eventualitatea creșterii puterii acestora.

Din cei trei întemeietori ai serviciilor secrete engleze moderne, Cumming, Vernon Kell și Reginald Hall, șeful contraspionajului și-a păstrat cel mai mult timp funcția. Vernon Kell a fost avansat la gradul de colonel abia în 1917, deși lucra pe picior de egalitate cu un amiral. După război

el avea să fie făcut cavaler și avansat general-maior, mai degrabă din cauză că MI 5 devenise un serviciu suficient de important pentru a fi condus de un ofițer cu un grad mare, decît pentru meritele sale pe care modestia îl împiedica să și le pună în valoare așa cum o făceau colegii săi Cumming, dar mai ales Hall.

După război, tulburările din Irlanda au ocupat cea mai mare parte a activității lui Kell și a lui Thomson. Munca lor însă s-a soldat cu un eșec total datorită lipsei de coordonare între centrul din Irlanda și conducerea de la Londra, precum și amestecului altor departamente în rezolvarea unei situații ce era de resortul exclusiv al poliției și contraspionajului. „Toată afacerea a scăpat de sub control, scria în memoriile sale Thomson despre trimiterea în Irlanda a unor trupe care aveau să înlocuiască teroarea cu o nouă teroare. Am fost împiedicat să exercit chiar o minimă supraveghere a procesului de recrutare a lor. Multe vieți omenești ar fi fost salvate dacă în loc de o forță umană necalificată s-ar fi organizat și trimis la Dublin o echipă disciplinată de contraspionaj". Această lipsă de profesionalism a dus în cele din urmă la pătrunderea agenților I.R.A. în toate posturile de poliție, ba chiar în centrul de la Dublin al serviciului secret.

În aceeași perioadă, eșecurile din Irlanda erau compensate întrucîtva de unele succese obținute pe plan informativ în Rusia, succese datorate eforturilor unor agenți ca Bruce Lockhart și, din nou, Sidney Reilly.

Trimis la Moscova în calitate de consul general ad-interim, Bruce Lockhart a devenit repede mai mult decît un simplu diplomat, iar guvernul rus a cerut după scurtă vreme rechemarea sa. Acuzat de a fi fost amestecat în complotul privind asasinarea lui Lenin, el a fost arestat și ținut în Rusia pînă la terminarea războiului. De remarcat că Lockhart a semnalat printre primii faptul că Revoluția din Octombrie nu era un moment de tranziție și că revenirea la țarism era imposibilă. Informațiile sale n-au fost crezute, iar conducătorii de la *Foreign Office* [1] și cei din serviciul secret l-au etichetat în grabă ca „probolșevic" și l-au acuzat că datele culese sînt eronate, deși Lockhart vorbea curent rusește și era bine introdus în cercurile conducătorilor revoluției. S-a bucurat de încrederea acestora, cel puțin atîta vreme cît nu a fost considerat reprezentantul unui guvern care preconiza o intervenție militară împotriva Rusiei sovietice. Lockhart se împrietenise cu Troțki și-i avertizase pe politicienii britanici că liderul sovietic merita să fie susținut înainte de a fi înlocuit cu cineva antibritanic, deoarece Troțki se temea mai mult de militarismul german decît de capitalismul englez. El era gata să coopereze împotriva germanilor și a invitat o misiune britanică să reorganizeze flota rusă, oferind în același timp Angliei posibilitatea de a construi căi ferate în Rusia.

[1] Denumirea Ministerului de Externe englez. (N.T.)

Șeful serviciului secret englez din Rusia în acea perioadă era Paul Dikes. Om de o mare temeritate, Dikes, care venise în 1909 la Moscova pentru a studia muzica și vorbea curent rusește, a fost numit în 1915 în comisia anglo-rusă. El a primit un pașaport de mesager al regelui și misiunea de a culege informații despre activitatea clandestină a revoluționarilor. În 1919, Dukes a reușit să-și procure un document care atesta că este funcționar al CEKA și a rămas în Rusia, trimițind rapoarte informative cînd avea posibilitate. Lucra absolut singur. „Eram izolat, nota el în memoriile sale, iar cantitatea de informații creștea continuu și eram obligat să distrug o parte. Legătura o țineam prin intermediul unui ofițer de la Amiralitate... Abia la sfîrșitul lui aprilie am fost anunțat că mi se va trimite un «poștaș»". Pînă a reușit să revină în Anglia și să fie înnobilat, Dukes avea să rămînă pentru cei de la White-hall [1] „agentul ST 26".

Dar conducătorii englezi cereau să se continue lupta pe orice cale împotriva revoluției sovietice, deoarece noul guvern rus refuza războiul cu Germania. Singurul om socotit în stare să realizeze o răsturnare a regimului sovietic era considerat Reilly. La cererea specială a lui Lloyd George, Reilly a fost trimis la Moscova la sfîrșitul lunii aprilie 1918, fără acoperire, sub propriul său nume. S-a dus direct la Kremlin și a încercat să-l vadă pe Lenin, dar a eșuat, fiind prea bine cunoscut ca spion pentru a mai fi crezut ca reprezentant oficial. A fost obligat să treacă din nou în clandestinătate și a organizat mai multe comploturi împotriva regimului sovietic, dejucate de autorități, reușind mereu să scape și revenind la Londra pentru a-i convinge pe Lloyd George și pe Winston Churchill de marele pericol pe care-l reprezenta revoluția comunistă. În 1925, Reilly a fost trimis din nou în Rusia, într-o călătorie personală, efectuată cu știrea și cu aprobarea serviciului secret. Deși

[1] Denumire dată sediului guvernului englez. (N.R.)

serviciul obişnuieşte în general să spună agenţilor săi că vor fi dezavuaţi în caz de eşec, de data aceasta s-a insistat asupra acestui aspect, menţionîndu-se că nu va exista o operaţiune de recuperare. La originea acestei misiuni se afla apariţia unei asociaţii secrete misterioase numite „Trustul", organizaţie antibolşevică avînd drept scop răsturnarea regimului. Serviciul secret era sceptic în privinţa acestei noi grupări care ar fi putut reprezenta o provocare a contraspionajului rus. Reilly era de părere contrarie, cerînd să plece în Rusia, cu tot riscul, motivînd că, în eventualitatea prinderii sale, „Trustul" număra între membri suficiente persoane sus-puse care puteau să-l salveze. În cele din urmă, la serviciul secret a ajuns doar vestea că Reilly fusese prins şi împuşcat la graniţa dintre U.R.S.S. şi Suedia. Informaţia a fost ţinută în mare secret, chiar faţă de familie. În 1927, unul din şefii „Trustului", care fugise în Finlanda, a declarat că el era în realitate un ofiţer al secţiei de contraspionaj a G.P.U. şi că organizaţia fusese înfiinţată chiar de secţia respectivă pentru a-i atrage în cursă pe duşmanii regimului. Aceeaşi persoană a declarat că Reilly nu fusese împuşcat la frontieră, ci dus la Moscova şi închis. Ulterior, presa sovietică a publicat declaraţii ale lui Reilly conform cărora mărturisea că fusese trimis în Rusia de către Winston Churchill cu misiunea specială de a organiza acte teroriste.

S-ar fi putut foarte bine ca Reilly să fi fost ucis înainte de a-şi face cunoscută identitatea, dar este greu de crezut că, prins în viaţă, el n-a fost interogat în detaliu de către G.P.U. Există motive să se creadă că Reilly a rămas în viaţă o perioadă considerabilă, devenind agent al organelor ruse care-l considerau un spion de cea mai mare importanţă. Spre deosebire de alţi agenţi, Reilly cunoştea majoritatea ramificaţiilor serviciului secret britanic, pe şefii lor, iar dacă ruşii doreau să pătrundă informativ în serviciul secret britanic, Reilly era omul ideal pentru ei. Nu se poate dovedi nimic. Un anume căpitan van Narvig, finlandez, care-l cunoscuse pe Reilly, a declarat autorului acestei cărţi că „Trustul" era într-adevăr o cursă, dar era sigur că Reilly nu prevăzuse sfîrşitul, deşi cunoştea natura organizaţiei. „Dar, după 1922, Reilly era un om schimbat. Evoluţia progermană a serviciului secret britanic îl dezgusta. Aceasta l-a făcut să-şi schimbe atitudinea faţă de sovietici, deşi, din nefericire, schimbarea n-a fost reciprocă. După capturarea lui Reilly, ruşii au avut în permanenţă doi agenţi în serviciul englez".

Această afirmaţie are la bază participarea lui van Narvig, în timpul celui de-al doilea război mondial, la recrutarea şi trecerea peste graniţă a ofiţerului Krivitski, care la un moment dat a fost şeful reţelei ruse de spionaj militar din Europa Occidentală. Krivitski n-a apucat însă să furnizeze prea multe informaţii, căci a fost găsit mort în 1941 într-o cameră de hotel din New York. Înainte de a muri, el avusese prilejul să-i vorbească lui van Narvig despre un agent recrutor „în mediul universitar de la Cambridge" care descoperea candidaţii potriviţi pentru spionajul rus şi care, fără a-şi desconspira apartenenţa la reţea, îi dădea lui Douglas Springhall informaţiile necesare pentru ca acesta să treacă la recrutare. Astfel au fost racolaţi John Herbert, King şi Kim Philby ; Krivitski mai făcea aluzie în memoriile lui la un al doilea trădător din *Foreign Office*, cu aer boem şi cu nume scoţian, ceea ce se potriveşte cu descrierea lui Maclean.

Comentariile lui van Narvig sînt semnificative cu privire la forţa spionajului sovietic în Anglia în acea perioadă : „Cînd au început tratativele între Anglia şi U.R.S.S., în vara lui 1939, n-a existat nici cea mai mică şansă de a se ajunge la un acord. Sovieticii ştiau că la *Foreign Office* şi în serviciul secret britanic existau oameni cu influenţă care erau înainte de toate anticomunişti şi progermani. Ei ştiau asta de la agenţii lor pătrunşi în cele două servicii. Şi mai ştiau foarte bine că aceste elemente n-ar fi dorit nimic mai mult decît să vadă Germania şi Rusia angajate în război, în timp ce Anglia şi Franţa le-ar observa din spatele liniei Maginot".

MI 6 în deceniul al treilea.
Lipsa unei idei politice

În timp ce MI 5 era ocupat cu activitatea comunistă din interior şi cu terorismul irlandez, MI 6 a trecut la constituirea unei reţele în Gibraltar pentru a observa mişcările din bazinul Mediteranei, precum şi la Viena şi Praga pentru a supraveghea în continuare Rusia şi Germania.

Agenţii proveneau de regulă din rîndul ofiţerilor ; verificările erau sumare, căci familia din care provenea noul angajat

conta cel mai mult. „Toate astea păreau foarte bizare, scria unul dintre colaboratorii S.I.S., amintindu-şi de recrutarea sa din vremea aceea. Totul îmi părea straniu, inclusiv modul în care am intrat în serviciul secret. Eram ofiţer în armata de uscat, cu ceva experienţă în probleme de informaţii căpătată la statul-major general. Într-o zi, în 1929, am dat telefon unui ofiţer de la informaţiile militare pentru a-i recomanda pe cineva ca interpret. Mi-a dat o întîlnire şi, după cîteva discuţii preliminare, mi-a cerut să renunţ la cariera militară pentru a intra în acest serviciu. Am acceptat, dar în acel stadiu nu mi-a dat nimeni nici o idee despre modul cum trebuie să lucrez ca spion, nici cum să contactez posibilele surse şi să obţin informaţii de la ele". Într-un mod asemănător a fost recrutat şi Kim Philby de către MI 6 în timp ce era corespondent al ziarului *Times*. În perioada 1936—1940 mulţi agenţi au fost introduşi în cadrul MI 6 după verificări sumare asupra trecutului lor. Cît despre cel care îşi povestea astfel recrutarea, prima lui misiune a fost să culeagă din Cehoslovacia informaţii referitoare la un nou exploziv aflat în curs de experimentare. Proaspătul spion trebuia să fie instruit de un agent mai vechi aflat la Viena, dar acesta n-a făcut decît să-i povestească fapte „deloc încurajatoare" despre predecesorii săi. I-a arătat, de asemenea, materiale despre explozivul pe care trebuia să-l caute, dar cum agentul era lipsit de cunoştinţe în domeniul respectiv, nu le-a înţeles prea bine. „Puteţi să-mi daţi o idee cum să fac ? şi-a întrebat el instructorul. Există reguli generale ?" „Nu cred să existe, veni răspunsul. Va trebui, pur şi simplu, să le descoperi singur. Cred că fiecare are propriile sale metode şi, deci, nu-ţi pot spune nimic."

Spre deosebire de Germania şi Spania, unde serviciul reuşise să intre în contact cu unii militari nemulţumiţi de nazism şi de Franco, nu acelaşi lucru se putea spune despre Italia, care aproape că ieşise din preocupările serviciului. Este adevărat că şi italienii au manifestat dezinteres faţă de Marea Britanie, mai ales după ce descoperiseră că serviciul secret nu aflase încă de existenţa unui trădător la *Foreign Office*. Serviciul de informaţii italian era surprins de grava neglijenţă în probleme de securitate a ambasadei engleze de la Roma, al cărei seif era mereu deschis iar documentele secrete copiate săptămînal şi transmise autorităţilor italiene. Agentul care realiza această performanţă era un spărgător de profesie. Încurajat de succesul său, el a furat pînă şi diadema de diamante a soţiei

ambasadorului. S-a stabilit însă că agentul respectiv lucra şi pentru ruşi, bineînţeles fără ştirea şefilor lui, şi, fără îndoială, sovieticii plasau prin el informaţii italienilor. De la el s-a primit şi ştirea potrivit căreia ruşii aveau un agent care lucra la secţia arhive din *Foreign Office*. Italienii n-au dat crezare informaţiei, dar au descoperit ulterior că ea era exactă. În acea epocă Donald Maclean era la ambasada engleză din Paris, deci nu despre el putea fi vorba. Atunci cine era al cincilea trădător din serviciul diplomatic englez, omul care i-a precedat pe Philby, Maclean, Burgess şi Blake ? (Ulterior apariţiei cărţii, în noiembrie 1979, s-a descoperit că era vorba despre Anthony Blunt, fost profesor la Cambridge în acea perioadă, folosit pentru punctarea posibililor agenţi sovietici şi care a contribuit atît la recrutarea lui Philby, Burgess şi Maclean, cît şi la organizarea fugii lor din Anglia — n.t.)

Se pare că în acea vreme şefii serviciului de informaţii al marinei începuseră să ţină seama de opiniile lui Basil Zaharoff într-o măsură mult mai mare decît ar fi făcut-o pe vremea amiralului Hall. În anii '30[1], agentul lor de bază continua să fie prietenul lui Zaharoff din Spania, Juan March. Amîndoi erau în foarte bune relaţii cu amiralul Canaris, care începuse, încă din 1934, să-şi dea seama de pericolul pe care-l reprezenta Hitler prin dorinţa sa de a ajunge stăpînul Europei. Astfel, Juan March îi scria în acea vreme legăturii sale, reprezentantul de la Madrid al serviciului de informaţii al marinei : „Canaris nu-i iubeşte pe noii săi stăpîni şi n-are încredere în ei. Este cel mai bun aliat al nostru în Europa la ora actuală. Zaharoff este îngrozit de ideea că Germania ar putea declanşa un nou război mondial." Acelaşi Juan March, care îi sfătuise pe englezi să-l apropie pe Canaris şi să-şi cîştige astfel „un simpatizant discret al spionajului britanic", le recomandase, de asemenea, să stabilească contacte şi cu alte persoane influente care se opuneau ascensiunii lui Hitler. În lumina evenimentelor, acestea erau pentru orice serviciu secret recomandări din cele mai rezonabile. Serviciul britanic a acţionat însă foarte timorat, fără îndoială fiindcă îşi dădea seama că guvernul Chamberlain era atît de hotărît să-i liniştească cu orice preţ pe dictatori încît ar fi respins orice acţiune vizînd lichidarea lor. Sigur este că în 1937—1938 Juan March şi Zaharoff erau preocupaţi să-i

[1] Autorul se referă la perioada 1930—1940. (N.T.)

convingă pe britanici că nu trebuia să cedeze pretențiilor lui Hitler. Dar această ocazie a fost pierdută la München.

Tot Juan March a furnizat o informație din cele mai interesante despre Canaris, conform căreia acesta discutase cu unii din prietenii săi chiar posibilitatea de a colabora în secret cu serviciul britanic împotriva lui Hitler. Amiralul era dispus să asculte astfel de propuneri, dar era suficient de viclean pentru a sublinia pericolele unei eventuale legături. „Actualul serviciu de informații al marinei, îi spunea el lui Juan March, nu mai e la fel de circumspect ca în epoca amiralului Hall. Este condus de amatori, oameni fără îndoială străluciți, dar adesea fără simț de răspundere și vorbăreți. Îi cunosc, la fel ca și pe cei de la MI 6. Fiți sigur că voi afla dacă vreun german, cu o funcție mai mare, fie el foarte discret, va fi ispitit să colaboreze cu serviciile secrete britanice. Între aceste organisme există multe conflicte de opinie și s-ar putea ca unii să se țină de cuvînt, iar alții să nu ezite a-i trăda pe acești germani fie mie, fie altcuiva din *Abwehr*. Iar aceasta m-ar putea obliga să iau măsuri pe care nu le doresc."

Cu toate acestea, Canaris a făcut tot ce a depins de el pentru ca, indirect, să-i determine pe englezi să contracareze ascensiunea lui Hitler ; dacă vina de a fi ratat toate ocaziile în acest sens îi revine în principal lui Chamberlain și guvernului său, serviciul secret merită și el criticat pentru că nu a știut să se folosească de situație. În multe cazuri el s-a dovedit incapabil chiar să coordoneze rapoartele propriilor săi agenți. Pe de altă parte, nu a existat o coordonare între MI 6 și serviciul de informații al marinei, iar cadrele de conducere n-au fost capabile să facă guvernului recomandări coerente. Un guvern interesat ar fi pus mai multe întrebări ; cel al lui Chamberlain nu voia pur și simplu să afle nimic.

Spre mijlocul și sfîrșitul decadei, MI 5 își sporise considerabil efectivele. În 1939, generalul-maior Kell avea sub ordinele sale aproape o mie de persoane cu titlu permanent sau temporar. Reușise să pătrundă informativ în mediile comuniste și fasciste din Marea Britanie ; făcuse același lucru și în cazul organizației care se ocupa de recrutarea oamenilor pentru armata republicană spaniolă. Rezultatul a fost acela că, după începerea celui de-al doilea război mondial, au fost arestate și reținute ca suspecte șase mii de persoane, dintre care doar treizeci și cinci erau de naționalitate britanică.

Problema principală căreia trebuia să-i facă față MI 5 era refacerea rețelei germane din Anglia și identificarea celor care o dirijau. Începînd din 1938, MI 5 a avut de verificat toți refugiații ce ajungeau în Anglia din țările europene ocupate de naziști. Abia cînd a fost prea tîrziu, autoritățile și-au dat seama că creșterea bruscă a numărului străinilor intrați în Marea Britanie impunea sarcini sporite pentru poliție și MI 5. În acel moment însă, numeroși germani veniseră deja în Anglia ca refugiați, iar la declanșarea războiului s-a creat aproape o panică în rîndul forțelor de securitate. În vara anului 1940 au fost arestați numeroși antifasciști, în timp ce unii naziști, e adevărat puțini la număr, dar foarte periculoși, au trecut prin „plasă" și au provocat destule necazuri.

În 1939 s-a trecut în mod serios la reorganizarea serviciului secret. MIiC dispăruse și serviciile de spionaj și de contraspionaj se numeau MI 6 și respectiv MI 5, primul fiind denumit obișnuit *Secret Intelligence Service*, iar al doilea *Security Service*. Inițialele MI provin de la *Military Intelligence* (informații militare), dar acesta constituie un anacronism deoarece nici unul din aceste servicii nu se ocupă direct de informațiile militare, iar secțiile de informații militare ale Ministerului Apărării sînt total distincte de aceste două servicii.

Atît MI 5 cît și MI 6 sînt cunoscute ca atare de toate serviciile secrete din lume, dar în timp ce rușii, francezii, americanii și germanii recunosc existența și denumirile propriilor lor servicii secrete, *Whitehall*-ul continuă să împingă secretul pînă la absurd. Un caz tipic al acestor ascunzișuri ridicole se poate găsi în raportul oficial al lordului Denning publicat în 1963 referitor la scandalul Profumo. El scrie că „serviciul de securitate al țării nu este înființat printr-un statut și nici recunoscut de dreptul comun. Nici măcar legea privind secretele oficiale nu-i atestă existența".

Responsabilitatea asupra serviciului secret îi revenea direct primului ministru. Teoretic, cel puțin, el era singura persoană căreia i se subordona Comitetul unificat pentru informații, compus din șefii celor patru servicii — MI 5, MI 6, serviciul militar și cel al marinei. La izbucnirea războiului, serviciul militar de informații trebuia reorganizat, dar aceasta nu s-a realizat decît în anul următor, cînd remanierea a devenit o necesitate imperioasă, deoarece MI 6 își pierduse din rețele în urma ocupării Europei de către germani.

Pentru a înțelege implicațiile reorganizării sectorului informativ în 1939, trebuie reamintit că acest sector nu avea un șef unic, ceea ce în timp de război îl obliga inevitabil pe primul ministru să fie singurul arbitru în domeniul informațiilor. Dar pentru a împiedica concentrarea mai multor puteri în mîinile unei singure persoane și, pe de altă parte, încărcarea unui singur om cu responsabilități prea grele, exista o măsură teoretică : șeful MI 5 avea acces direct la secretarul de interne, șeful MI 6 la *Foreign Office*, iar șefii serviciilor de informații ale armatei și marinei, la Ministerul de Război și la Amiralitate.

La începutul războiului, MI 6 avea un nou șef, pe colonelul Stewart Menzies. Această secție a serviciului secret suferise între cele două războaie din lipsă de personal și de fonduri. În timp ce Sinclair, predecesorul lui Menzies, cu tot caracterul său energic, nu reușise în timp de pace să-i determine pe șefii săi să remedieze situația, în timp de război, Menzies, cu toată firea sa blîndă, a ciștigat, după cîteva intervenții, ceva mai multă libertate. Greșeala lui Sinclair constase în nesiguranța sa personală în ce privea obiectivele prioritare ale spionajului, greșeală făcută din nefericire și de guvernele pe care le servise. Este evident că Germania nu constituise pentru MI 6 un obiectiv prioritar. Fluctuațiile politicii față de Rusia provocaseră, de asemenea, confuzii. Menzies și-a început activitatea prin a stabili cu precizie care erau obiectivele serviciului. El a trebuit să suporte în această primă fază dezavantajele unei instituții rău dotate pentru a evalua informațiile provenite din Germania.

Legenda unui serviciu secret britanic extrem de eficace, diabolic de viclean și lipsit de orice scrupule supraviețuise perioadei dintre războaie. Germanii disprețuiau armata britanică, dar aveau un mare respect pentru serviciul secret. Acest prestigiu avea să aducă în 1940 unele avantaje nesperate serviciului. În realitate, faima acoperea un serviciu aflat la pămînt, fără imaginație, cu personal insuficient. Sub conducerea amiralului Sinclair fuseseră recrutați mai ales ofițeri de marină, în special dintre cei care căzuseră victime restructurării bugetare din 1931. Cum în astfel de ocazii sînt eliminate mai întîi elementele cele mai slabe, aceasta însemna că S.I.S. se alesese cu destule cadre necorespunzătoare sarcinilor pe care le aveau de îndeplinit.

Cel mai greu pentru Menzies era faptul că avea de-a face cu un prim-ministru mai curios, mai critic și mai exigent decît oricare din predecesorii săi. Churchill nu era omul care să se lase impresionat de șeful unui serviciu de informații și nu avea deloc chef să asculte justificări pentru eșecurile trecute sau pentru neexecutarea uneia sau alteia dintre misiunile ordonate. El i-a indicat clar lui Menzies că trebuia să schimbe și metodele de recrutare.

Trecutul noului șef al MI 6 era absolut obișnuit : studii la Eton, serviciu militar la *Grenadier Guards* în primul război mondial, apoi la informații militare. E ușor de observat că avînd o astfel de origine, dacă n-ar fi existat avertismentul lui Churchill, oricine ar fi ales pentru serviciu foști ofițeri, chiar dacă numai pentru a instaura mai bine disciplina. În toată cariera sa, Menzies a rămas în limitele unei atitudini militare stricte, deosebindu-se total de personajele care-l precedaseră în acest post. Anvergura intelectuală îi lipsea, dar era foarte dotat sub raportul intuiției, ceea ce-i permitea să-și croiască drum prin nenumăratele probleme politice, lucru deloc ușor. În general era respectat atît de propriii săi subordonați, cît și de ceilalți șefi ai serviciilor de informații engleze cu care venea în contact, dar își dădea seama că S.I.S. era sectorul cel mai criticat al serviciului secret și că destule persoane îi rîvneau postul.

Intuiția lui Menzies se aplica chiar în cazul persoanelor pe care nu le cunoștea personal, ceea ce l-a făcut pe unul din colaboratorii săi să remarce cu o ocazie : „C [1] îl cunoștea mai bine pe Canaris decît mă cunoștea pe mine". Interesat în cel mai înalt grad de persoana șefului *Abwehr*-ului, Menzies considera că se făcuse o mare greșeală că nu se stabiliseră cu el contacte mai strînse înainte de război. El a încercat să repare personal această greșeală, ajungînd în 1942 la un contact direct cu Canaris, fără a avea nici sprijinul conducerii și nici ajutorul celorlalte servicii. Menzies nu-și făcea iluzii despre Canaris, dar era suficient de realist pentru a-și da seama că sprijinul lui putea determina căderea lui Hitler de la putere, scurtarea războiului și ajungerea la o pace negociată. El considera că acesta era interesul pe termen lung al Marii Britanii, dar conferința de la Casablanca, lansînd lozinca „predării fără con-

---

[1] Inițiala „C", sub care era cunoscut Cumming, primul șef al MI 6, a fost preluată și de succesorii săi, desemnînd persoana aflată la conducerea serviciului, indiferent de nume. (N.T.)

ditii", a pus capăt planului său. El avea să declare mai tîrziu că fusese împiedicat de unele cercuri din *Foreign Office* „care se temeau să displacă rușilor".

Este probabil că ideile lui Menzies au fost transmise rușilor, care au făcut presiuni asupra *Foreign Office*-ului.

Misiunea lui David Petrie

La începutul celui de-al doilea război mondial MI 5 a crezut că va putea repeta succesul din prima conflagrație, cînd neutralizase întreaga rețea germană. Aceasta rămăsese însă o simplă speranță, dat fiind numărul mare de refugiați germani existenți în Anglia și, în parte, datorită perfecționării metodelor de spionaj folosite de naziști. După pătrunderea efectuată de un submarin german în portul Scapa Flow și scufundarea crucișătorului *Royal Oak*, s-a descoperit că succesul atacului fusese asigurat de informațiile furnizate serviciului german de către un agent pătruns în Marea Britanie în 1927 sub acoperirea unui ceasornicar elvețian. Mai mult, în octombrie 1940 a fost avariată cu bombe cu efect întîrziat o uzină de armament din Waltham Abbey, iar MI 5 n-a reușit nici de această dată să-i descopere pe sabotori.

Nu este de mirare că în asemenea condiții a început să fie criticat și MI 5, care pînă atunci scăpase de denigrarea sistematică la care fusese supus MI 6.

În ansamblu, MI 5 a contracarat activitatea spionajului german în Anglia, dar a făcut-o cu mult mai greu decît în primul război mondial. Germanii își perfecționaseră metodele, iar cei cîțiva spioni care au scăpat nereperați au repurtat succese remarcabile. După plecarea lui Vernon Kell, MI 5 a suferit timp de cîteva luni permanente schimbări de personal și atîtea reorganizări încît, în loc să se concentreze asupra propriilor sale probleme, s-a trezit frecvent amestecat în activitatea în exterior. Noului șef al serviciului, sir David Petrie, îi reveneau sarcini deosebit de grele căci, în afară de spionii germani, el trebuia să-i supravegheze pe ruși, pe italieni și chiar pe spanioli. Pentru a-și ușura munca, sir David a recrutat diferiți experți, formînd secții specializate.

David Petrie, scoțian de origine, își făcuse studiile la universitatea din Aberdeen, iar între 1900 și 1936 fusese director adjunct în probleme de informații infracționale la poliția din India, apoi a ajuns director al biroului de informații. Cea mai importantă contribuție a sa la MI 5 a fost fără îndoială aceea de a ameliora legătura dintre diferitele secții ale serviciului său și cele din MI 6.

Cu toate greutățile, contraspionajul englez a reușit, prin intermediul unor agenți dubli, să se infiltreze în rețeaua germană, iar ulterior s-au făcut eforturi sistematice pentru a plasa naziștilor informații de natură să-i determine să creadă că Marea Britanie era mult mai bine apărată decît în realitate. S.I.S. își utiliza, de asemenea, rețelele pentru a determina Germania să renunțe la a invada Anglia. În caz că informațiile despre forța de apărare a Marii Britanii nu reușeau să-i convingă pe nemți, o a doua variantă prevedea plasarea ideii că o asemenea invazie nici nu era necesară deoarece, mai curînd sau mai tîrziu, o „coloană a cincea" internă avea să răstoarne guvernul lui Churchill și să intre în tratative cu naziștii. Această sabotare a planurilor de invazie a fost fără îndoială cea mai mare reușită a serviciilor secrete britanice din timpul războiului.

Pentru contracararea invaziei s-a acționat și în sensul încurajării naziștilor care doreau un război cu Rusia, prin furnizarea de informații suplimentare asupra posibilității de încheiere a unei păci cu Anglia. În acest sens S.I.S. a reușit o pătrundere informativă în serviciul de informații nou creat al lui Rudolf Hess, *Verbindungsstab*. Pentru a realiza acest obiectiv a fost reînființată „în secret" asociația de prietenie anglo-germană care dispăruse la începerea războiului. „Elemente" din noua „organizație secretă" au luat legătura cu serviciul lui Hess, care s-a arătat interesat de aceasta ca sursă de informații. Totodată, în acest fel serviciul secret a aflat că *Abwehr*-ul atît de lăudat al lui Canaris era dublat, creîndu-se încă două servicii de informații germane, unul condus de Hess, iar un altul de Walter Schellenberg.

Crearea compartimentului S.O.E.

Tot ceea ce se putea aștepta de la serviciul secret britanic în anii 1939—1941 era un spionaj pur defensiv, așa cum a fost descris el în capitolul precedent. Chiar în primul an de

război, cînd unele spirite îndrăznețe preconizau acțiuni mai ambițioase, serviciul era paralizat de lipsa de fonduri.

La MI 6 fusese creată recent o secție „D“[1] sub conducerea colonelului Lawrence Grand. Scopul ei era acela de a constitui o armă agresivă care să provoace daune inamicului prin sabotaj. La origine intenția nu era aceea de a acționa în afara țării, ci de a organiza acțiuni de sabotaj în eventualitatea ocupării teritoriului de către germani. Grand avea multe idei bune, dar unele din ele îl depășeau. Astfel, a pus la punct un plan pentru a întrerupe prin sabotaj furnizarea de petrol românesc Germaniei. Cînd s-au căutat însă fonduri pentru a aplica aceste idei, presupunînd că ele erau aplicabile, Departamentul de Finanțe s-a dovedit a fi un obstacol de netrecut.

În cartea sa *Baker Street Irregulars*, Bickham Sweet-Escott rezuma astfel poziția S.I.S. pe la mijlocul anului 1940 : „Rezultatele pozitive pe care le obținusem nu erau deloc impresionante. În favoarea noastră, cîteva operațiuni reușite, dar nu prea multe ; mai aveam, în Balcani, ceva ce se putea numi o organizare în teren. Dar nici acolo nu reușisem să facem nimic mai spectaculos... Încercările noastre de subversiune în Balcani nu reușiseră decît să supere *Foreign Office*-ul. Cît despre Europa occidentală, deși aici existau unele scuze, situația era lamentabilă, deoarece nu aveam nici măcar un singur agent între Balcani și Canalul Mînecii“.

Steward Menzies a trebuit deci să plece de la zero. Se impuneau măsuri radicale, menite să ducă pînă la reconstituirea unei rețele în Europa. Din fericire, Churchill a hotărît să-l sprijine, măcar parțial, pe Menzies în această grea sarcină. Rezultatul a fost crearea în iulie 1940 a unui serviciu intitulat *Special Operations Executive* (S.O.E.). A fost fără îndoială cea mai importantă reformă a serviciului secret realizată în timpul războiului, iar doctorului Hugh Dalton, în calitate de ministru al economiei de război, i-a revenit sarcina de a organiza S.O.E. Ideea inițială era plină de bun-simț : era vorba pur și simplu de sabotajul economiei țărilor dușmane și a surselor de aprovizionare a inamicului din țările neutre. Însă expresia „sabotaj economic“ se preta la mai multe interpretări și de aceea multe lucruri au ieșit rău în cursul organizării. Se poate pune întrebarea dacă, la sfîrșitul războiului, rezultatele activității

[1] Secție cu atribuții de sabotaj și diversiune transformată în 1940 într-un serviciu independent *Special Operations Executive*. (N.T.)

S.O.E. au justificat sumele considerabile care-i fuseseră alocate, deoarece, în practică, adjectivul „economic“ a fost repede uitat și, adesea din necesitate, S.O.E. a acționat independent, dar în același domeniu ca și S.I.S. Cîteodată a acționat chiar în contradicție, concentrîndu-și eforturile asupra unor obiective greșit stabilite. Mai mult, ca organism fără tradiție, condus de oameni fără experiență profesională în probleme informative, S.O.E. era perfect vulnerabil la tentativele de infiltrare dușmană. Aceasta s-a produs nu numai o dată, ci în mod constant pe tot parcursul războiului.

Dalton a fost ajutat în organizarea noului serviciu de către Gladwin Jebb și Philip Broard de la *Foreign Office*, de generalul de brigadă Willier van Cutsem de la Ministerul de Război și de bancherul Leonard Ingram. Dalton însuși nu era cea mai bună alegere pentru a crea și conduce un astfel de compartiment. Volubil, deschis, adesea indiscret, înclinat spre familiaritate cu subordonații, spirit universitar, el era tentat să considere S.O.E. ca fiind în esență o armă de propagandă împotriva inamicului, de obținere a informațiilor economice. Ar fi fost preferabil ca prima din aceste atribuții să fie dată unui serviciu distinct, iar S.O.E. să fie un organism mai restrîns, cu oameni selecționați după criterii mai stricte, și să se fi ocupat doar de crearea în Europa a unei rețele specializate în probleme de sabotaj economic care să repereze obiectivele propriu-zise și să țină, acolo unde era posibil, legătura cu grupurile locale de rezistență.

Aceste sarcini erau poate prea grele pentru un serviciu format în grabă ; Dalton avusese prea puțin timp pentru a-și alege într-un mod eficient cadrele. Era inevitabil ca la început să se comită greșeli, dar puțini oameni bănuiau cît de costisitoare aveau să fie acestea.

Astfel, rețeaua S.O.E. din Olanda a fost în întregime controlată de naziști, care au desfășurat timp de trei ani un joc radio cu Londra. În acest fel, în mîinile dușmanului au căzut 12 700 kg de explozivi, 3 000 de mitraliere „Sten“, 5 000 de revolvere și o considerabilă sumă de bani, fără a mai vorbi de viețile omenești pierdute.

După război, parlamentul olandez a inițiat o anchetă proprie asupra acestui dezastru. Comisia desemnată să clarifice afacerea a descris-o ca pe „o catastrofă ale cărei proporții au depășit toate eșecurile înregistrate în celelalte țări europene ocupate de germani... Greșelile grave comise la S.O.E. au fost

determinate de lipsa de experienţă, de o organizare total defectuoasă şi de neglijarea regulilor elementare de securitate".

Cu antrenarea agenţilor S.O.E. care urmau să fie paraşutaţi în Europa ocupată a fost însărcinat George Hill, vechiul prieten al lui Sidney Reilly. Înainte ca germanii să ocupe Franţa, el se afla la Paris, însărcinat să asigure legătura cu Biroul 2 francez. În timp ce Hill s-a ocupat de formarea agenţilor S.O.E., în acest serviciu au fost admişi Kim Philby şi Guy Burgess. „Ni-i impusese de la *Foreign Office*", avea să declare mai tîrziu Hill. Ca şi ceilalţi dinaintea lui, el l-a apreciat pe Philby pentru vioiciunea spiritului, imaginaţia şi ideile lui bune. Burgess a avut necazuri din prima săptămînă la S.O.E. din cauza faptului că era homosexual. Cu toate acestea, el a continuat să fie folosit în munca secretă, fiind doar transferat în altă unitate.

În acea epocă atît la S.O.E. cît şi la S.I.S. domnea o neglijenţă aproape criminală în selecţionarea personalului. Burgess, ale cărui pălăvrăgeli indiscrete erau bine cunoscute încă de pe atunci, era ultima persoană de care avea nevoie S.O.E. Nimeni nu se gîndise să verifice cît de cît cariera lui Philby; faptul că se căsătorise cu o comunistă austriacă fusese fie ignorat, fie deliberat trecut cu vederea. Alţi ofiţeri din marină şi din armată, care suferiseră şocuri nervoase, au fost însărcinaţi cu formarea agenţilor S.O.E.: unul dintre ei era permanent în cîte o criză. Abia cînd colonelul Gubbins a fost adus din Ministerul de Război pentru a coordona şi organiza un nou program de antrenament s-a mai pus o oarecare ordine în harababura iniţială, iar la Beaulieu a fost înfiinţată o şcoală pentru iniţiere în tehnica sabotajului şi a comunicaţiilor radio.

George Hill, care fusese avansat la gradul de general, s-a situat la înălţimea reputaţiei sale anterioare de specialist de primă mînă în probleme informative şi de excepţional agent. El îşi dădea seama că multe din cadrele S.O.E. erau incapabile să-şi rezolve sarcinile şi dorea cu nerăbdare să se întoarcă pe teren. Cînd Rusia a intrat în război de partea aliaţilor, Hill a fost trimis la Moscova pentru a ţine legătura cu N.K.V.D. şi a avut ocazia să compare serviciul rus cu S.O.E. Cu toate extravaganţele şi limitele programelor engleze de antrenament, el a ajuns la concluzia că la S.O.E. se lucra mai bine decît la N.K.V.D. Hill a participat în 1943 la acţiunile partizanilor sovietici lîngă Minsk, la peste trei sute de km în spatele liniilor germane, pentru a se familiariza cu tehnica rusă.

Serviciul de informaţii al marinei a devenit între timp extrem de eficace. Pentru a aprecia realizările sale din perioada războiului trebuie reamintit cît suferise acesta de pe urma atitudinii conducătorilor politici după prima conflagraţie mondială, cît de rău aleşi fuseseră conducătorii săi între cele două războaie şi ce neglijenţă generalizată în probleme de securitate a semnalelor domnise în marină pînă la începutul anului 1939. Încă din 1936, criptanaliştii germani desfăcuseră codul folosit de navele britanice din Marea Roşie. Această gravă înfrîngere în planul securităţii a fost reparată pe deplin abia spre mijlocul anului 1943, dar efectele ei se simţiseră deja în timpul dezastruoasei campanii din Norvegia din 1940.

Una din principalele greşeli ale Amiralităţii în timp de pace, greşeală repetată şi în cele două războaie, ba chiar şi în ultimii ani, a fost aceea de a nu fi ales pentru a conduce serviciul de informaţii un specialist în astfel de probleme şi de a nu lăsa oamenii la conducere decît cîţiva ani. Aceasta face practic imposibilă cunoaşterea profundă a serviciului şi elaborarea unei strategii pe termen lung. Amiralul John Godfrey, care a preluat conducerea în 1939, nu a ocupat această funcţie decît trei ani, dar în această scurtă perioadă a obţinut succese remarcabile prin includerea în cadrul serviciului a unor civili de talent, cum au fost Ian Fleming, sir Norman Denning, Ewen Montagu, Patrick Beesly şi Frederick Wells.

Godfrey s-a inspirat din metodele amiralului Hall în alegerea personalului civil pentru serviciul său de informaţii, căutînd în City oameni ca Ian Fleming, aşa cum tot acolo Hall îl găsise pe Claude Serocold. În anii primei conflagraţii mondiale, biroul 40 al Amiralităţii fusese „centrul nervos" al serviciului de informaţii al marinei. În cel de-al doilea război, acesta s-a mutat în biroul 39. Procesul culegerii de informaţii era organizat în mod ştiinţific, iar eforturile au fost concentrate încă de la început spre remedierea lipsurilor existente în securitatea codurilor.

O mare slăbiciune a primilor ani de război a constat în lipsa de interes manifestată de serviciu şi mai ales de Direcţia plan a Amiralităţii faţă de posibilităţile oferite de operaţiunile combinate pentru culegerea de informaţii. Marina regală a avut încă de la început rezerve faţă de operaţiunile combinate, pe

care le considera un fel de rudă săracă, trimiţînd drept personal în acest sector doar ofiţerii de care dorea să scape şi marinarii prea indisciplinaţi pentru a fi toleraţi pe o navă militară sau care proveneau din ce era socotit mai rău printre rezerve.

Omul care a ştiut să remedieze această greşeală a fost Ian Fleming, care îmbina un mare simţ al umorului, în acelaşi timp sardonic şi bizar, cu o imaginaţie care dacă ar fi fost lăsată să acţioneze ar fi produs lovituri de genul celor care-l făcuseră celebru pe Sidney Reilly. Dealtfel, acesta era unul din idolii lui, iar Fleming a regretat mereu că James Bond, personajul creat de el în literatură, „nu avea clasa lui Sidney Reilly".

Cea mai eficientă calitate a lui Ian Fleming la serviciul de informaţii al marinei era talentul de a-şi îmblînzi şefii. El putea lua o idee banală, făcea din ea ceva original şi continua prin a convinge un şef, parcă în joacă, să-l lase s-o pună în practică. Aşa s-a întîmplat cu Unitatea de asalt nr. 30, de care el s-a ocupat într-o asemenea măsură încît a fost poreclită „marina particulară a lui Fleming". Ideea înfiinţării unităţii îi venise după un atac reuşit al germanilor, ce trimiseseră în Creta un grup special de asalt care pătrunsese în cartierul general englez şi studiase cifrurile şi documentele de acolo. Unitatea de asalt nr. 30 a început să activeze în Orientul Mijlociu sub dubla comandă a lui Dunstan Curtis, ofiţer al forţelor de coastă, şi a lui Quentin Riley, fost explorator polar înainte de război. La început Amiralitatea a tratat proiectul cu oarecare enervare, dacă nu cu o totală dezaprobare. I-au fost necesare lui Fleming multe discuţii în jurul unor sticle de şampanie şi multe glume amicale pentru a-şi menţine echipa în activitate. În cele din urmă, „marina particulară a lui Fleming" a repurtat mari succese în Africa de Nord, în Sicilia şi Italia, în misiuni de recunoaştere a plajelor şi în incursiuni secrete în teritoriul inamic. Astfel, un singur ofiţer rezervist împreună cu doisprezece marinari au capturat o staţie radar germană deservită de trei sute de oameni.

Instruirea, încurajarea, mustrările şi conducerea unităţii îi reveneau exclusiv lui Fleming. Philby spunea că orice bun agent trebuie să aibă în personalitatea sa un dram de nebunie; este în acelaşi timp o supapă de siguranţă şi o acoperire. Fleming poseda aceste calităţi într-o proporţie bine echilibrată, la care se adăuga o doză de puritanism care furniza elementul de prudenţă necesar.

Una din acţiunile lui Fleming care n-a fost povestită niciodată a constat în atragerea în Anglia a unui şef nazist; elementul utilizat a fost slăbiciunea nutrită de majoritatea conducătorilor nazişti pentru astrologie şi ştiinţele oculte. Fleming a propus „reînfiinţarea" societăţii de prietenie anglo-germană, desfiinţată după declararea războiului; în a doua etapă, urma convingerea şefilor nazişti că în Anglia exista o forţă care putea răsturna guvernul Churchill. În paralel cu această activitate de dezinformare, printr-un agent al său de la Berna, astrolog renumit şi apreciat de nazişti, Fleming i-a „plasat" lui Rudolf Hess, pe care-l considera cel mai potrivit pentru a servi drept victimă, un „horoscop" în care inserase „informaţii" de natură să-l facă pe Hess să acţioneze. Ceea ce însă agenţii lui Fleming nu ştiau era că operaţiunea respectivă nu fusese aprobată de nici un şef şi deci că riscau de două ori: să fie descoperiţi de germani ori să fie prinşi de şefii lor care se temeau ca nu cumva arma fabricată de Fleming să se întoarcă împotriva Angliei, unde rămăseseră destui progermani influenţi pentru a lua în serios zvonurile lansate de serviciul secret.

Ştiinţele oculte şi spionajul: un nou aspect al misiunii Hess

S-a mai amintit de modul în care în epoca elisabetană britanicii folosiseră ştiinţele oculte în activitatea de spionaj. Ceea ce se ştie mai puţin este că această tradiţie s-a păstrat în serviciul secret pînă în zilele noastre.

În al doilea război mondial, serviciul secret a studiat în amănunt rolul pe care-l putea juca astrologia atît în războiul psihologic cît şi în activitatea de contraspionaj. Unul din cei care s-au remarcat în această activitate a fost un prieten al lui Fleming numit Sefton Delmer, fost corespondent la Berlin al ziarului *Daily Express*.

Acesta făcea parte din *Political Warfare Executive* (Sectorul pentru războiul politic), organism nou creat care se ocupa cu propaganda, atît „albă" cît şi „neagră". În limbajul folosit de acest serviciu, propaganda „albă" era cea transmisă direct

prin radio, prin lansarea de manifeste sau prin alte metode de același tip. Propaganda „neagră" se referea la materialul astfel prezentat încît să nu apară ca fiind de proveniență britanică. Unul dintre agenții lui Delmer era un astrolog de origine maghiară, Louis de Wohl, care se refugiase în Anglia pentru a scăpa de naziști. Pentru că-i cunoștea bine pe astrologii lui Hitler și modul lor de lucru, Louis de Wohl a fost încadrat căpitan în armata britanică și însărcinat, la departamentul condus de Delmer, cu redactarea unor rapoarte zilnice referitoare la intuițiile lui Hitler și la eventualele sale acțiuni. „Cunoșteam tehnica lui Karl Krafft, astrologul favorit al lui Hitler, și știam care vor fi sfaturile pe care i le va da chiar înainte ca acesta să i le ceară", avea să-și amintească Wohl într-un articol memorialistic publicat în 1967.

Interesul serviciului secret britanic pentru astrologie era determinat mai ales de necesitatea de a contracara cu aceleași arme efectele propagandei germane, deoarece Goebbels, care-și dădea seama de valoarea propagandistică a științelor oculte, înființase în ministerul său un departament specializat în acest sens denumit A.M.O. (astrologie, metapsihologie și ocultism). Wohl a fost utilizat de către serviciul secret atît în scopuri de propagandă, în special pentru a influența opinia publică americană în favoarea Angliei, cît și în acțiuni concrete de contraspionaj, respectiv de folosire a astrologiei pentru a-i determina pe germani la o acțiune sau alta prin crearea și răspîndirea unor „preziceri" în concordanță cu principiile clasice ale astrologiei.

Atragerea lui Rudolf Hess în Marea Britanie a constituit o mare victorie a serviciului secret, dar, pe planul propagandei, acest avantaj a fost foarte prost folosit. Americanii considerau că acesta era evenimentul cel mai important al evoluției de pînă atunci a războiului. Ei vedeau în aceasta o victorie morală a britanicilor într-un moment în care pe plan militar ei erau la pămînt, cu condiția ca guvernul britanic să știe să exploateze evenimentul. În realitate, guvernul a dat dovadă de o mare incapacitate în exploatarea afacerii Hess. Cabinetul nu era de fapt hotărît cum să utilizeze afacerea pe planul propagandei. Majoritatea membrilor guvernului se temeau să exploateze prea tare subiectul. Churchill nu aflase totul despre rolul serviciului secret în afacerea Hess — este sigur că nu era la curent cu planul lui Fleming — căci, spre deosebire de ceea ce se crede în mod obișnuit, serviciile secrete nu raportează guvernelor lor tot ce fac. Churchill se temea să nu existe în propriul său partid persoane influente care gîndeau

că cea mai bună perspectivă de armistițiu cu Germania era să-i lase lui Hitler miinile libere împotriva Rusiei. De aceea, el nu a acționat înainte de a afla exact ceea ce se întîmplase în culise, fapt pentru care versiunea engleză a evenimentului a coincis cu cea germană, și anume că Hess era nebun. Fără îndoială că germanii au răsuflat ușurați. Din partea guvernului britanic a fost o mare greșeală, care a marcat un punct în favoarea Germaniei. Gafa era destul de mare prin ea însăși, stricînd efectul unei mari realizări informative. Declarațiile contradictorii ale personalităților politice au creat o impresie și mai proastă asupra opiniei publice.

Povestea acestui remarcabil complot, condus de cîțiva oameni care lucrau de capul lor, a fost ascunsă cu grijă ani de zile, fără îndoială pentru că era o inițiativă neoficială. Este probabil că va fi în continuare negată de unii, dar astrologii germani erau convinși de autenticitatea ei.

Afacerea Hess a fost una din loviturile severe date organismelor germane de spionaj. Pentru amiralul Canaris aceasta a însemnat începutul sfîrșitului : noua organizație de spionaj pe care o crease Hess s-a dezintegrat, iar Heinrich Müller, șeful secției IV (Gestapo) a R.S.H.A., a lansat „acțiunea Hess", o operațiune de anvergură care a dus la arestarea și interogarea a sute de persoane, printre care numeroși astrologi, bănuiți de a-l fi determinat pe Hess să fugă în Anglia.

Planuri ingenioase

La jumătatea anului 1941 serviciul secret britanic era din nou în măsură să preia inițiativa și să devină, în cei trei ani și jumătate care au urmat, unul din cele mai eficiente din serviciile de informații ale țărilor aflate în război. Multe din succesele sale sînt deja cunoscute și au fost descrise în detaliu în ultimii ani. Este inutil să repetăm aici ceea ce e deja cunoscut. Vom încerca să facem o prezentare a acestor succese, să subliniem cîteva greșeli care se mai fac în cazul lor, interpretîndu-le prin prisma rolului fiecărui organism informativ britanic.

Din multe puncte de vedere, William Stephenson, principalul agent de legătură între britanici și americani în timpul celui de-al doilea război mondial, a fost cel mai remarcabil din

cadrele serviciului secret englez din acea perioadă. A fost tot atît de abil şi eficient în relaţiile sale cu yankeii ca şi amiralul Hall în primul război mondial. El merită din plin un loc de seamă în istoria serviciului secret, fiind la fel de dotat pentru diplomaţie ca şi pentru activitatea informativă.

Pentru un canadian, William Stephenson era neobişnuit de discret. Dealtfel, dacă n-ar fi izbucnit primul război mondial, el ar fi dus fără îndoială viaţa liniştită a unui negustor în Winnipeg, unde se născuse. În război s-a angajat în aviaţia britanică şi a servit cu discreţie, devenind totodată profund interesat de englezi şi mai ales de politica mondială. Interesul său era stimulat şi de faptul că intrase mai adînc în domeniul radiofoniei, pe atunci aflată încă în faza de pionierat. Stephenson a dus o activitate deosebită în acest sector, atît pe plan tehnic cît şi prin experienţele din domeniul transmisiunilor şi al radiofoniei. Prin anii treizeci, Stephenson devenise un personaj important în acest mediu ; se ocupa de dezvoltarea radiofoniei în Canada, avea o societate de cinema la Londra, şi o fabrică de mase plastice şi una siderurgică. În 1934, Stephenson a cîştigat o cursă aviatică pe un avion construit în propriile sale uzine.

Ca director al firmei *Pressed Steel Company*, avînd interese în toată lumea, Stephenson călătorea mult şi cunoştea peste tot o serie de personalităţi importante. Numeroasele informaţii pe care un altul le-ar fi trecut cu vederea l-au alarmat, căci şi-a dat repede seama că aproape întreaga producţie germană de oţel era destinată fabricării de arme. Nu numai că Stephenson a devenit conştient de pericolul german, într-un moment în care guvernul britanic îl neglija, dar a încercat de unul singur o campanie pentru a-i informa pe cei de la conducere de necesitatea combaterii acestui pericol. Un singur om a fost dispus să-l asculte şi l-a încurajat să continue : Winston Churchill. Pînă la începerea războiului, Stephenson a făcut parte din mica echipă care-i furniza lui Churchill neoficial informaţii despre Germania.

De pe această poziţie, a fost uşor pentru Stephenson să treacă în funcţia pe care i-a oferit-o Churchill la începutul războiului, constînd în asigurarea coordonării relaţiilor neoficiale dintre serviciile secrete englez şi american. A trecut astfel repede de la colaborarea temporară cu lordul Beaverbrook la Ministerul de Producţie Aeronautică, la numirea sa la New York, sub inevitabila acoperire de şef al biroului de control al paşapoartelor. Acolo, împreună cu un ofiţer al serviciului se-

cret venit de la Londra şi cu alţi oameni aleşi de el, Stephenson a trecut la îndeplinirea dificilei sarcini de a combina propaganda pentru cauza britanică cu activitatea de informaţii şi contraspionaj, încercînd, ceea ce era cel mai greu, să realizeze un acord de lucru cu sectorul informativ american.

Dacă se ţine cont de sentimentele izolaţioniste şi de prejudecăţile care dominau opinia publică americană împotriva Angliei la începutul războiului, cooperarea cu serviciile americane devenea plină de pericole, fapt pentru care trebuia ţinută secretă chiar faţă de Departamentul de Stat. La un moment dat, acest organism a devenit atît de rezervat, încît s-a presupus că în cadrul departamentului ar fi putut exista oameni care complotau pentru realizarea unei înţelegeri cu Germania, ceea ce ar fi pus Anglia într-o poziţie extrem de dificilă. Se bănuia că preşedintele Roosevelt nu era informat despre aceste manevre, astfel încît un fost ofiţer, bine intenţionat dar imprudent, agent al britanicilor, a luat asupra lui răspunderea deschiderii fişetului secretarului de stat Sumner Welles. Operaţiunea a reuşit, scoţînd la iveală unele manevre germane ţinute ascunse de Departamentul de Stat, şi a permis dejucarea unui plan de sabotare a vaselor britanice. Agentul a trebuit însă să fugă în Canada, pentru a nu mai reveni decît după intrarea în război a S.U.A., rămînînd însă sub continua supraveghere a lui Edgar Hoover şi a celor de la F.B.I.

F.B.I.-ul era în acel moment cam tot ce aveau S.U.A. ca serviciu de informaţii, iar Hoover un poliţist cu mîna grea care tocmai îşi „vindecase" oarecum subordonaţii de corupţie. Este îndoielnic că orice alt englez în afara lui Stephenson ar fi reuşit să-l manevreze atît de abil. Fără cooperarea tacită a lui Hoover, spionajul şi contraspionajul englez pierdeau mult din eficacitate. Cei doi s-au înţeles asupra unui modus vivendi, chiar dacă acest lucru n-a fost atît de uşor pe cît se spune uneori. Însuşi Hoover a inventat pentru Stephenson un titlu tipic pentru birocraţia americană : şef al coordonării britanice în probleme de securitate, *British Security Coordinator (B.S.C.)*.

În al doilea război mondial, agentul solitar al serviciilor de informaţii britanice practic dispăruse. Aşii noii conflagraţii au fost cel mai adesea oameni de afaceri care aveau o acoperire pentru a-şi îndeplini misiunile şi care, obişnuiţi cu viaţa confortabilă, ieşeau rareori din găoacea lor pentru a da lovituri de genul celor care-i făcuseră celebri pe Sidney Reilly sau pe Baden-Powell. Dar, cu toate acestea, importanţa agentului so-

litar a rămas şi rămîne mare în toată istoria serviciului secret, pînă şi în epoca modernă. Momentul crucial al activităţii informative este acela în care el vede clar drumul pe care-l are de urmat, apreciază obiectivele şi, trecînd peste reguli, merge înainte, din proprie iniţiativă dacă e nevoie, împotriva adversarului, cu convingerea absolută că metodele lui sînt cele bune. În spionaj, trebuie să existe reguli de prudenţă, dar nimic mai mult. Morala nu intră în calcule şi dealtfel nici nu şi-ar găsi locul în această activitate. Deschiderea fişetului lui Sumner Welles a fost un exemplu de succes al unui agent solitar care şi-a depăşit instrucţiunile, chiar dacă a rămas fără protecţie. Un astfel de agent a fost şi locotenent-colonelul Alfred Daniel Wintle, pe care invadarea Franţei îl găsise ca ofiţer de informaţii şi conferenţiar la şcoala de război din Paris. El avea buni prieteni în guvernul de la Vichy şi ar fi putut să-i convingă să treacă de partea britanicilor cu toată aviaţia şi cu o parte din flotă. Nimeni din serviciul secret nu l-a ascultat. De fapt, el a fost dat la o parte de o minoritate încă influentă în sectorul informativ care considera că după înfrîngere Franţa nu mai trebuia luată în considerare. Aceasta demonstrează încă o dată dezbinarea ce domnea în serviciu în acea perioadă. Cu toate acestea, Wintle şi-a continuat acţiunea de unul singur, încercînd, fără aprobare oficială, să obţină un avion pentru a se deplasa la Bordeaux, unde se refugiase guvernul francez. A fost prins în ultimul moment, deferit curţii marţiale şi închis în Turnul Londrei. În cele din urmă a fost eliberat după o severă mustrare şi a plecat din nou în Franţa unde a desfăşurat o activitate solitară de spionaj şi sabotaj. A pus bombe, a cules secrete militare, a fost închis şi a evadat sărind pe o fereastră. Temperamentul extravagant şi temeritatea lui Wintle ar fi pus în pericol viaţa celor cu care eventual ar fi lucrat, totuşi, ca agent solitar, Wintle s-a situat în cea mai bună tradiţie engleză de la sfîrşitul secolului al XIX-lea.

A existat cel puţin şi un agent feminin care a jucat un rol extrem de important în serviciul secret britanic în al doilea război mondial. Este vorba de Amy Thorpe Pack care, după ce s-a căsătorit cu un diplomat englez, a fost recrutată de serviciul de informaţii britanic în Polonia, în 1937. De o mare eleganţă, blondă, cu ochii verzi şi foarte inteligentă, Amy Thorpe a devenit, sub conspirativul de *„Cynthia"*, cel mai bun agent de la New York al lui William Stephenson, care i-a dat misiunea de a pătrunde în rîndul personalului diplomatic ce reprezenta guvernul de la Vichy pentru a descoperi eventualele sale acţiuni progermane. În biografia lui William Stephenson, H. Montgomery Hyde afirmă că „realizările ei ca produs al serviciului de informaţii britanic s-au dovedit a fi de o valoare incalculabilă pentru efortul de război aliat. Ca măiestrie profesională, ea nu a avut probabil egal în analele spionajului din al doilea război mondial. Nu numai că ea a obţinut în clar textele aproape tuturor telegramelor trimise şi primite de către ambasada guvernului de la Vichy, dar a jucat un rol decisiv în obţinerea cheii cifrurilor navale franceze şi italiene, ceea ce a permis pentru tot restul războiului Amiralităţii britanice să citească telegramele, mesajele radio şi semnalele flotelor respective care erau interceptate cifrat".

Metoda lui Amy Thorpe a fost folosirea farmecelor ei fizice pentru a cultiva compania diplomaţilor. După ce a cucerit un amiral italian care i-a dezvăluit planurile de sabotaj ale şefilor săi în S.U.A., Amy a cîştigat încrederea şi complicitatea activă a unuia din ataşaţii ambasadei guvernului de la Vichy, pe care l-a convins s-o ajute în obţinerea cifrurilor şi codurilor ambasadei prin sustragerea lor dintr-un fişet aflat într-o cameră păzită zi şi noapte. Bazîndu-se pe ideea că un francez va fi întotdeauna indulgent în probleme de dragoste, Amy l-a convins pe paznic să-i lase, pe ea şi pe tînărul ataşat, să petreacă cîteva nopţi în ambasadă. Supoziţia s-a dovedit justă, iar codurile sustrase au rămas în vigoare multe luni de zile, căci francezii n-au bănuit ce se întîmplase. Povestea a avut şi un sfîrşit fericit, căci după război Amy, cînd s-a recăsătorit, l-a ales ca soţ pe ataşatul francez.

Sprijin pentru mişcarea franceză de rezistenţă

Pe măsură ce trecea timpul, MI 5 devenea tot mai eficient. Este adevărat că la început Germania îşi îmbunătăţise metodele de spionaj în Marea Britanie; cîţiva agenţi de reală clasă au scăpat detecţiei repurtînd mari succese. Însă cea mai mare parte din spionii trimişi erau de slabă calitate, greşit formaţi şi prinşi cu mare uşurinţă. Deşi germanii au alocat sume mari pentru spionaj, cantitatea se realiza în detrimentul calităţii.

Spre începutul anilor '40 s-au produs şi alte schimbări în conducerea serviciului secret. „A fost mult mai greu decît în războiul precedent să ne menţinem la nivelul germanilor, a declarat sir William Wiseman, care răspunsese de contraspionajul britanic în timpul primului război mondial. Maşina germană de spionaj a făcut însă greşeli şi noi am fost întotdeauna înaintea lor, deşi aveau multe idei şi erau mult mai bine organizaţi decît în trecut."

Nici Wiseman nu a rămas inactiv ; nu numai că a dat un serios ajutor şi multe sfaturi succesorului său, sir William Stephenson, dar a desfăşurat personal activitate informativă, obţinînd de la prinţesa Stephanie Hohenlohe-Waldenberg-Schilingfurst şi de la căpitanul Fritz Weidemann, consul general german la San Francisco, informaţii despre unele intenţii ale lui Hitler şi despre strategia germană din acel moment.

Wiseman i-a dat excelente sfaturi lui Stephenson referitoare la cooperarea cu americanii în domeniul informativ. Pentru britanici, principala problemă de colaborare în prima etapă a fost aceea de a-i sprijini pe americani să-şi creeze un nou serviciu de informaţii propriu. Astfel s-a ajuns la înfiinţarea Oficiului Serviciilor Strategice (O.S.S.) condus de William Donovan. Eficienţa cooperării poate fi apreciată şi după următoarea afirmaţie a lui Donovan : „Bill Stephenson ne-a învăţat tot ce ştim în probleme de informaţii în străinătate".

La Londra au fost efectuate schimbări şi în cadrul S.O.E. Sir Frank Nelson a fost înlocuit la conducerea serviciului de sir Charles Hambro, apoi de generalul-maior sir Colin Gubbins, fost şef al sectorului operaţiuni şi formare în cadrul acestui compartiment. Secţia propagandă a S.O.E. era instalată la Woburn Abbey, iar statul-major rămăsese la Londra, în Baker Street. Cu toate îmbunătăţirile aduse, este evident că S.O.E. n-a constituit în nici un moment al războiului un corp atît de solid cum s-a pretins cîteodată. Din punctul de vedere al rezultatelor, al profesionalismului şi al organizării, S.O.E. n-a fost niciodată la înălţimea S.I.S. ; din multe puncte de vedere, această instituţie a dăunat efortului de război britanic. Aprecierea poate părea severă, dar ea este împărtăşită pe continentul european de mulţi oameni care au văzut greşelile S.O.E. şi au suferit cîteodată de pe urma lor. Astfel, raporturile dintre S.O.E. şi rezistenţa franceză n-au fost niciodată satisfăcătoare, iar după război au dat naştere la acuzaţii de ambele părţi. Mulţi au încercat să descifreze întreaga avalanşă de intrigi, sensul unor acte de trădare presupuse, dar n-au reuşit să facă

încă lumină în ceea ce în istorie s-a numit „un ghem atît de încurcat, o poveste atît de răsucită, atitudini atît de bizare cum n-au mai existat altele pentru a sfida spiritul de analiză".

Adevărul cu privire la S.O.E. va fi greu de stabilit, chiar dacă cercetătorii vor avea la dispoziţia lor toate arhivele. Chiar M. D. R. Foote, autorul istoriei oficiale a serviciului cuprinsă în cartea *S.O.E. în Franţa*, declară că a găsit dosarele „într-o stare de adevărată confuzie". Nu exista un registru central şi multe hîrtii fuseseră arse sau deliberat scoase şi cenzurate.

Citind printre rîndurile istoriei oficiale şi comparînd-o cu relatările independente, rezultă foarte clar că multe din acţiunile S.O.E. au scăpat luminii adevărului, fiind foarte bine ascunse. Apare din ce în ce mai limpede că mulţi agenţi au fost trimişi în misiune cu instrucţiuni imprecise şi cu insuficiente avertismente referitoare la pericolele pe care le aveau de înfruntat... Ei n-au scăpat cu viaţă decît datorită puterii de improvizaţie şi a unei remarcabile prezenţe de spirit. După cum s-a mai subliniat, nimeni n-a explicat niciodată de ce S.O.E. a acceptat drept autentice comunicările provenind din Franţa care nu respectau codurile de securitate dinainte fixate. Multă vreme, unele din aceste mesaje erau trimise de fapt de către naziştii care controlau o parte din reţele şi reuşeau astfel să „primească" şi să prindă agenţii chiar din momentul paraşutării lor.

Recrutarea în grabă a agenţilor, comportarea imprudentă a unora din ei cînd ajungeau pe teritoriul ocupat şi timpul scurt de antrenament încurajau indisciplina şi nepăsarea. Bunăoară, cursul de formare în probleme de securitate de la Beaulieu nu dura decît o săptămînă. Greşelile erau inevitabile, dar numărul lor a fost mult prea mare.

Agenţii care trebuiau să trimită mesaje la Londra uitau adesea să transmită codul de verificare a propriei lor identităţi. Conform acuzaţiilor franceze, capturarea reţelei „Prosper", soldată cu arestarea de către Gestapo a sute de persoane, a fost un dezastru datorat exclusiv britanicilor, care ar fi dat deliberat întreaga reţea pe mîna naziştilor. În realitate, căderea s-a datorat unei neglijenţe aproape criminale. Reţeaua era foarte numeroasă, securitatea ei era incorect supravegheată de la Londra şi este aproape sigur că încă de la început în rîndurile ei se strecurase un agent dublu. Cea mai gravă greşeală a fost de a se fi utilizat o singură adresă drept „căsuţă poştală" şi punct de întîlnire pentru zece agenţi. O astfel de incapacitate în repartizarea riscurilor nu putea duce decît la catastrofă.

După război, o serie de foşti conducători ai Rezistenţei franceze au afirmat că atitudinea S.O.E. faţă de ei s-a datorat unor manevre ale grupului antigaullist din Anglia care intenţiona ca după război să restaureze discreditata republică a treia. El ar fi lansat, oricui era dispus să-l asculte, zvonuri împotriva lui de Gaulle şi a Rezistenţei, care au ajuns la MI 5 şi la S.I.S., dar n-au fost luate în considerare decît de către S.O.E. Chiar istoria oficială a acestui serviciu reflectă antagonismul dintre conducerea sa şi celelalte compartimente informative engleze. Ian Fleming afirma mereu colegilor săi de la serviciul marinei că „băieţii de la S.O.E. ne fac tot atîtea necazuri cîte provoacă şi duşmanilor". Aceleaşi relaţii de neîncredere au existat şi între S.O.E. şi Rezistenţa franceză.

S.O.E. a repurtat, desigur, şi succese. În fond, la activităţile organizate au participat 10 000 de bărbaţi şi 3 200 femei. Ca şi în cazul serviciilor secrete germane, şi aici s-a pus mai mult accent pe cantitate decît pe calitate. Se poate totuşi demonstra că, deşi a necesitat cheltuieli mai mici în bani şi în oameni, S.O.E. a fost mai eficient decît bombardamentele aviaţiei britanice. Faptele agenţilor au infirmat criticile generalului Harris, coordonatorul acestor bombardamente, după părerea căruia S.O.E. era o instituţie „amatoare, ignorantă, iresponsabilă şi mincinoasă".

În acelaşi timp, fără sprijinul în arme al S.O.E., unele grupări ale Rezistenţei franceze nu şi-ar fi putut desfăşura activitatea. Existenţa acestui serviciu menţinea moralul acestora în eventualitatea unor căderi. Au existat, de asemenea, multe exemple de curaj şi iniţiativă personală din partea agenţilor, care completează întrucîtva tabloul. Cu toate acestea, s-a pus şi întrebarea dacă n-ar fi fost preferabil ca Europa să fie lăsată în pace pînă la eliberarea ei din exterior. Astăzi, unii încearcă să motiveze încetineala S.O.E. prin amatorismul agenţilor săi. Dar adevăraţii vinovaţi, cel puţin la început, au fost şefii serviciului, timoraţi şi conservatori, ale căror dispute interne erau bine cunoscute.

Aspectul cel mai eficient al activităţii S.O.E. a constat în influenţa sa asupra moralului mişcărilor de rezistenţă şi a europenilor în general. Agenţii săi duceau şi un război ideologic, răspîndind ideea că pentru libertate merita să te baţi. Dacă aceşti ambasadori ai libertăţii ar fi avut capacitatea intelectuală, disciplina *maquis*-ului şi tenacitatea rezistenţei comuniste, ar fi putut obţine mult mai repede rezultate bune.

Reţeaua „LUCY"

La sfîrşitul anului 1941, la intrarea în război a Statelor Unite, structura serviciului secret britanic devenise de o complexitate care deranja, dar era inevitabilă. Această structură greoaie şi complicatele interferenţe dintre compartimente ofereau în schimb o oarecare garanţie împotriva riscului reprezentat de o informare parţială şi deformată, cel mai grav pericol pentru eficienţa unui serviciu de informaţii, nu numai în timp de război.

Dezvoltarea spionajului şi contraspionajului înainte şi în timpul celui de-al doilea război mondial au făcut inevitabilă necesitatea ca, atît teoretic cît şi practic, primul ministru să devină coordonatorul serviciului secret. Churchill se sprijinea, pe de o parte, pe sistemul Comitetului unificat pentru informaţii *(Joint Intelligence Comittee)*, care îi asigura legătura cu şefii serviciilor de informaţii externe, cu S.O.E., *Foreign Office* şi MI 5. Pe de altă parte, cabinetul de război primea şi sintezele pregătite de profesorul Arnold Toynbee care, la ordinul lui Churchill, erau foarte scurte şi se refereau doar la fapte. Toynbee nu era la prima colaborare cu guvernul britanic; între 1915 şi 1919 întocmise unele documente cu caracter confidenţial, în 1918 lucrase la Departamentul informaţii politice din *Foreign Office*, iar în 1919 la sectorul pentru Orientul Mijlociu al delegaţiei britanice care participase la Conferinţa de pace de la Paris. Postul de director de studii la Institutul regal pentru probleme internaţionale, pe care îl ocupa din 1925, îi furnizase experienţa necesară pentru noua sa funcţie şi pentru aceea de director al Departamentului de cercetare din *Foreign Office*, pe care avea s-o ocupe din 1943 pînă în 1946.

În acelaşi timp, Churchill se interesa şi de activitatea unor compartimente relativ mai puţin importante din serviciul secret, cum era Secţia iberică (Spania, Portugalia şi Africa de Nord), Secţia 9 (probleme ruse) şi Secţia 5 (contraspionaj în străinătate), fapt pentru care el a devenit în scurtă vreme cel mai bine informat dintre conducătorii aliaţi.

Pe lîngă legătura cu sectorul informativ american, a cărei importanţă crescuse odată cu intrarea în război a S.U.A., pentru serviciul secret britanic se punea şi problema cu mult mai dificilă a colaborării cu serviciul de informaţii sovietic, în condiţiile în care atitudinea din acel moment a guvernului U.R.S.S.

era una de profundă neîncredere în aliații săi. Stalin se hotărîse să nu țină pur și simplu seama de nici unul din avertismentele britanice cu privire la intențiile germanilor de a ataca U.R.S.S. După invadarea acestei țări de către hitleriști, pentru Anglia a devenit imperios necesar ca rușii să reziste, iar pentru a-i ajuta, singura cale, în afară de convoaiele de arme și mărfuri, era furnizarea de informații, în condițiile în care toate datele cunoscute ca fiind de proveniență britanică erau respinse cu dispreț și socotite fără valoare de către serviciile secrete sovietice. În această situație s-a recurs la rețeaua „LUCY".

Autorii francezi Pierre Accoce și Pierre Quet, în cartea lor *Războiul a fost cîștigat în Elveția*, au descris modul în care rețeaua „LUCY" a contribuit la cîștigarea războiului pe frontul de est, realizînd poate cea mai eficientă operațiune din întreaga istorie a spionajului. Datorită activității acestui serviciu de informații unic în felul său, planurile și ordinele Înaltului comandament german pentru frontul de est, pînă la nivel de brigadă, erau transmise zilnic la Moscova.

Conspirativul „LUCY" ascundea, după cum s-a dezvăluit după război, pe editorul german Rudolf Roessler, care se stabilise în Elveția după luarea puterii de către naziști. Acesta fusese folosit de către serviciul de securitate elvețian pentru a analiza toate informațiile referitoare la Germania, sarcină de care Roessler s-a achitat cu multă competență, atît în ce privea analiza propriu-zisă cît și prognoza eventualelor acțiuni ale germanilor. În același timp, Roessler a început să furnizeze informații și sovieticilor, primind de la aceștia o remunerație echivalentă cu suma de 350 de lire sterline lunar, plus cheltuielile auxiliare.

Misterul lui Roessler, nedezlegat în cartea celor doi istorici francezi, constă în proveniența informațiilor atît de amănunțite pe care el le deținea cu privire la planurile și mișcările trupelor germane. În realitate, rețeaua „LUCY" n-a fost decît un instrument al serviciului secret britanic, într-o operațiune pe termen lung ce s-a dovedit a fi dintre cele mai eficiente din tot cursul războiului. Pentru a le transmite rușilor informații fără ca aceștia să bănuiască proveniența lor, britanicii n-au făcut altceva decît să folosească drept verigă comună un spion sovietic. A fost poate cel mai mare folos pe care l-a adus vreodată un agent dublu. Operațiunea a fost desfășurată astfel încît i-a ajutat în același timp și pe ruși și pe englezi, căci o înfrîngere sovietică ar fi constituit fără îndoială un dezastru pentru cauza aliată.

Agentul dublu folosit nu era altul decît un englez cu vederi de stînga numit Alexander Foote, care luptase în Brigăzile internaționale din Spania. Fusese recomandat rușilor ca posibil agent și recrutat de serviciul sovietic în 1938. În cartea sa *Manualul spionilor (Handbook for Spies)*, Foote a precizat după război că era „o verigă esențială dintr-o rețea ale cărei ramificații se întindeau pînă în interiorul Înaltului comandament german ; eu transmiteam cea mai mare parte a informațiilor care au permis rușilor să reziste în fața Moscovei". În aceeași carte, Foote preciza că lucra sub ordinele lui Alexander Rado, șeful rezidenței sovietice din Elveția, încă din 1937 și menționa și numele conspirative ale celor cu care era în legătură. Referindu-se la „LUCY", el menționa că era „legătura noastră cu Înaltul comandament german ; identitatea lui nu era cunoscută decît de recrutorul său numit Taylor". Tot Foote preciza că „LUCY" era „cel mai important actor al acestei bizare drame", adăugînd că „originea informațiilor sale și modul în care le obținea erau secretele lui".

La început rușii l-au considerat pe „LUCY" un provocator care le-ar fi putut distruge rețeaua și n-au ținut cont de informațiile aduse de el, dar, „în ciuda atitudinii Centralei, am continuat să trimitem la Moscova informațiile aduse de «LUCY»", menționa Foote.

În mod cu totul ciudat, rețeaua „LUCY" a continuat să funcționeze cu toată binecunoscuta eficiență a serviciilor elvețiene de securitate. Abia în 1943, cînd cursul războiului era deja favorabil aliaților, au fost efectuate unele arestări în rîndul rețelei sovietice. Elvețienii s-au arătat însă foarte indulgenți atît cu Foote cît și cu Roessler, pe care i-au eliberat după trei luni cu acordul Statului-major elvețian. După ieșirea din închisoare, Foote a plecat la Paris și de acolo la Moscova. Rușii voiau să-l trimită la New York ca spion. Dar, ajuns la Berlin, Foote a trecut în vest și a luat legătura cu serviciul britanic de informații. În Anglia a devenit funcționar în apele calme și birocratice ale Ministerului Agriculturii și Pescuitului.

Oficial nu s-a admis niciodată nimic despre adevăratul rol al lui Foote în timpul războiului. Nu se poate pune la îndoială seriozitatea și competența cu care a lucrat el pentru ruși ; este însă la fel de sigur că el a fost în tot acest timp un agent al serviciului secret britanic. A fost cea mai eficientă pătrundere în serviciul secret sovietic realizată de englezi, dar nici rușii nu pot nega că aceasta le-a adus servicii inestimabile.

Ceea ce rămîne de domeniul presupunerilor este dacă „LUCY" era şi el un agent britanic. Nu încape îndoială că el a fost protejat de elveţieni şi considerat unul dintre cei mai buni agenţi ai lor, dar dacă ei ar fi presupus că informaţiile lui proveneau direct din Germania ar fi ezitat să-l folosească, deoarece descoperirea lui „LUCY" şi a agenţilor săi germani ar fi oferit un excelent pretext pentru o intervenţie a naziştilor în Elveţia. Pe de altă parte, obţinerea acestei mari cantităţi de informaţii era mult mai dificilă în Germania decît în Anglia, unde echipa de spărgători de coduri de la Bletchley reuşise să intercepteze şi să descifreze aproape în totalitate mesajele provenite de la Înaltul comandament german, astfel încît conţinutul lor făcea obiectul unei sinteze zilnice. Fără îndoială că astfel de informaţii îi fuseseră date şi lui Roessler, dat fiind că Elveţia, ţară neutră, unde comunicaţiile prin radio şi prin curier erau uşoare şi sigure, constituia terenul ideal de plasare a informaţiilor, ascunzînd provenienţa lor britanică.

Exploatarea Mafiei

În timpul celui de-al doilea război mondial, cruţarea vieţilor omeneşti a constituit un principiu de bază în desfăşurarea tuturor operaţiunilor de către strategii britanici. Pentru a satisface această cerinţă era nevoie de o mare cantitate de informaţii referitoare la zona de operaţiuni, ceea ce a făcut ca serviciul secret să fie solicitat încă din primele etape în planificarea tuturor manevrelor. Unul din cele mai concludente exemple l-a constituit campania din Sicilia, unde culegerea de informaţii de la faţa locului a precedat cu multă vreme declanşarea operaţiunii propriu-zise. În această activitate, britanicii, ca dealtfel şi americanii, s-au folosit din plin de potenţialul informativ pe care-l reprezenta Mafia siciliană. Deşi Mussolini anunţase încă din 1927 lichidarea organizaţiei, majoritatea membrilor ei reuşiseră să scape de represiune aderind pur şi simplu la partidul fascist. Serviciul secret britanic şi-a dat seama de utilitatea folosirii ca agenţi a vechilor membri ai Mafiei, avînd însă prevederea de a afirma că folosirea lor în scopuri informative nu trebuia să ducă la reînfiinţarea organizaţiei şi cu atît mai puţin la acordarea vreunei puteri Mafiei după debarcarea aliată. Spre deosebire de englezi, americanii, poate şi sub influenţa puternicei organizaţii din S.U.A., nu numai că l-au eliberat din închisoare pe şeful Mafiei americane, Salvatore Giuliano, pe care l-au trimis să ia legătura cu don Calo, şeful clandestin al Mafiei din Sicilia, dar au selecţionat trupele de debarcare astfel încît aproape cincisprezece la sută din efectivele americane care au pătruns în insulă erau originare de aici. Mai mult, don Calo a fost numit primarul localităţii Villalba ; un alt mafiot, Serafino Di Pieri, primar la Bolognetta. Acesta a format imediat după numire o bandă care a terorizat oraşul Palermo timp de cinci ani după aceea.

Britanicii au adoptat o atitudine mai rezervată faţă de folosirea Mafiei, considerînd că mai important era viitorul Italiei după Mussolini. Reînfiinţarea Mafiei în Sicilia înainte de eliberarea completă a Italiei ar fi însemnat practic instaurarea puterii Mafiei chiar la Roma. Spre deosebire de americani, în zona de responsabilitate engleză imediat după debarcare a fost trimis un grup de poliţişti de la *Scotland Yard* pentru a-i neutraliza pe teroriştii cei mai periculoşi. Măsura a fost determinată printre altele şi de un sondaj efectuat de serviciul britanic în rîndul mafioţilor înaintea debarcării, sondaj care a permis să se observe o oarecare tendinţă de şantaj în relaţiile dintre Mafie şi viitorii ocupanţi.

„Cîştigarea sprijinului Mafiei nu e o problemă, raporta în ianuarie 1943 un agent britanic. Problema este preţul care trebuie plătit pentru acest sprijin. Dacă acceptăm condiţiile ei, guvernul militar aliat din Sicilia va deveni marionetă şi va lua naştere o piaţă clandestină dominată în totalitate de Mafie. Cred că acum două luni am fi putut obţine condiţii mai bune dar, în mod evident, americanii au făcut mafioţilor lor promisiuni care au ajuns şi la urechile sicilienilor. La Syracusa se zvoneşte că Sicilia ar putea deveni independentă. Mafia este violent anticomunistă, iar în rîndul ei există oameni dispuşi să vadă insula devenind o colonie americană".

Serviciul secret britanic viza folosirea în sprijinul invaziei a teroriştilor independenţi mai degrabă decît a mafioţilor, cu atît mai mult cu cît englezii recrutaseră deja asemenea oameni, între care unii urmaseră şcoala de sabotaj şi diversiune înfiinţată de William Stephenson la Toronto. Planurile de folosire a unor astfel de lideri pentru a declanşa răscoale populare concomitent cu invazia aliată nu a fost însă aprobat, în timp ce americanii, în sectorul lor, au reintrodus în Sicilia calul troian al gangsterismului.

Aceasta era totuşi o greşeală măruntă a sectorului informativ britanic comparată cu aceea comisă în 1945 la legaţia engleză din Berna, unde s-a prezentat într-o zi un cetăţean care a declarat că era funcţionar la Ministerul de Externe german, că avea cu el documente importante şi că dorea să discute cu ataşatul militar. Nu numai că nu s-a stat de vorbă cu el, dar nici nu s-a făcut cel mai mic efort pentru a-i verifica afirmaţiile; nici măcar n-a fost sfătuit să ia legătura cu unul din reprezentanţii din Elveţia ai serviciului secret, trimişi de directorul adjunct Claude Dansey pentru a întări reţeaua existentă. Dansey, care lucrase în Elveţia şi se interesa în mod special de această zonă, şi-a manifestat nemulţumirea primind informaţiile furnizate de cetăţeanul german prin intermediul O.S.S. Întrucît funcţionarul Ministerului de Externe nazist n-a fost ascultat de britanici, l-a contactat Allen Dulles, şeful reţelei O.S.S. din Elveţia, şi a rămas în legătura sa primind numele conspirativ de „George Wood". Dansey a mai făcut greşeala ca, din gelozie faţă de succesul lui Dulles, să afirme că informaţiile şi documentele furnizate de „George Wood" erau false, fapt care a precipitat sfîrşitul carierei sale în serviciul secret.

Femei spion în timpul celui de-al doilea război mondial

Rolul femeilor în domeniul informativ a căpătat în al doilea război mondial o importanţă mai mare decît oricînd. Aceasta este valabil pentru serviciul secret britanic, care a folosit femeile nu numai în activităţi de rutină sau temporare, ci le-a încredinţat misiuni în teritoriul inamic, precum şi funcţii de răspundere în sectorul informativ-operativ. Atît MI 5 cît şi S.I.S. au folosit personal feminin. O serie de şefi de reţea în străinătate erau femei care aveau acoperirea de funcţionare la birourile de control al paşapoartelor. La sfîrşitul războiului numărul femeilor promovate în aceste funcţii a crescut.

Printre cele mai importante realizări datorate femeilor trebuie citată descoperirea făcută de Constance Babington-Smith, ofiţer specialist în examinarea materialelor foto obţi-

nute din recunoaşterile aeriene. Ea, studiind atent o fotografie, a văzut un avion minuscul pe o rampă de lansare la baza de la Peenemünde. Pe baza acestei descoperiri s-a putut identifica şi ulterior distruge cea mai importantă dintre uzinele unde germanii fabricau bombele zburătoare V 1 şi V 2, fapt ce a dus la întîrzierea cu şase luni a bombardamentelor efectuate de nazişti cu aceste arme deasupra Londrei.

Una din agentele cele mai bune din timpul războiului a fost Christine Granville, de origine poloneză, care a participat la culegerea de informaţii în Ungaria şi Polonia, reuşind, totodată, să organizeze evadarea din lagărele din Ungaria a soldaţilor polonezi. Ulterior a fost trimisă la baza S.O.E. de la Cairo, unde a devenit prima femeie paraşutist din Orientul Mijlociu. De acolo a plecat în Franţa sub numele conspirativ de „Pauline", în calitate de curier între Rezistenţa franceză şi partizanii italieni. Ea a participat, de asemenea, la acţiuni de diversiune şi sabotaj şi a reuşit să-l salveze de la execuţie pe François Cammaerts, şeful reţelei, convingîndu-i pe oamenii Gestapoului că sosirea americanilor era iminentă şi determinîndu-i să-l elibereze cu trei ore înainte de a fi executat. Devenit după război directorul colegiului militar Alleyn School cu gradul de locotenent-colonel, François Cammaerts a declarat despre salvatoarea sa că era „poate, cea mai remarcabilă persoană" pe care o cunoscuse, iar agentul englez Stanley Moss, care lucrase, de asemenea, cu ea, declara că „atracţia aproape fascinantă pe care o exercita asupra bărbaţilor se datora unui amestec de vioiciune, de farmec şi de personalitate. Ea putea să aprindă această personalitate ca pe un proiector capabil să orbească pe oricine s-ar fi găsit în raza lui".

„Christine Granville şi-a îndeplinit misiunea mai bine decît ar fi putut-o face oricine", a afirmat despre ea superiorul ei direct. Cu toate că a fost decorată de două ori, după război guvernul britanic a concediat-o, dîndu-i doar salariul pe două luni înainte, 100 de lire. Ea a fost obligată să-şi caute de lucru şi, în mod ciudat, cu toate remarcabilele ei talente, n-a putut deveni decît cameristă pe un transatlantic. A murit ucisă de unul din colegii ei, un steward căruia îi refuzase avansurile.

Nu este prea greu de înţeles de ce Christine a fost astfel tratată şi cum şi-a sfîrşit zilele în sărăcie. Ea avea tot atîta curaj în a-şi critica superiorii cît şi în faţa inamicului. Îşi făcuse din această cauză mulţi duşmani în conducerea S.O.E. Pe de altă parte, originea ei poloneză era privită cu suspiciune, cu

atît mai mult cu cît afirma că deţinea dovezi conform cărora moartea şefului guvernului polonez în exil, Sikorski, nu era un simplu accident. Aceasta a însemnat sfîrşitul carierei ei în serviciul secret britanic.

Numai în Franţa, S.O.E. a utilizat 53 de agenţi femei, dintre care unele, ca Odette Sanson şi Violette Szabo, au devenit figuri legendare, ale căror acţiuni au format subiectele unor cărţi şi filme, deşi adevăratele lor rezultate au fost tratate oarecum sumar în istoria oficială a activităţii S.O.E. în Franţa. Se pare că şefii şi cadrele diferitelor servicii de informaţii au fost ciudat de geloşi pe femeile agenţi din timpul celui de-al doilea război mondial, ba chiar iritaţi de actele lor de eroism. Este adevărat că astfel de fapte sînt în general exagerate în filme şi romane, dar aceasta nu scuză atitudinea meschină a autorităţilor faţă de multe dintre ele. Nu a fost numai cazul Christinei Granville. Altele au suferit în acelaşi fel, deşi de multe ori riscurile la care s-au expus erau mai mari decît cele înfruntate de colegii lor bărbaţi.

Noor Inayat Khan, al cărei nume de cod era „Madeleine", era o prinţesă indiană, născută în Rusia şi educată în Franţa şi Anglia. Se angajase în aviaţia britanică la începutul războiului şi de acolo fusese transferată la S.O.E., deşi, evident, n-ar fi trebuit să fie admisă pentru o astfel de activitate, întrucît era un personaj emotiv, artistic şi în general puţin adaptat realităţii momentului ; era opusul Christinei Granville. S-au făcut chiar eforturi pentru a împiedica trimiterea ei în teritoriul ocupat. „Era o creatură magnifică, nesigură şi visătoare, mult prea vizibilă — dacă o vedeai de două ori n-o mai uitai — şi nu avea nici cel mai mic simţ al securităţii. N-ar fi trebuit trimisă niciodată în Franţa", spunea despre ea un coleg.

Cu toate acestea „Madeleine" a fost trimisă ca radist la Paris, unde o dată şi-a uitat cartea de coduri în bucătăria pensiunii unde locuia. Deşi nu avea voie să părăsească cartierul, a plecat la Suresnes pentru a-şi vizita nişte foşti colegi de şcoală. Pînă la urmă a fost trădată de cineva care a dat Gestapoului adresa ei în schimbul sumei de 100 000 franci. A fost dusă la Dachau şi executată, fără a fi trădat nimic din misiunea ei, dar şi fără ca Londra să fi făcut cel mai mic efort pentru a o salva.

Această agentă solitară şi fără experienţă merită să fie considerată un erou de război care şi-a meritat pe deplin decoraţiile căpătate postum.

Ar mai fi interesant de notat că din 53 de femei trimise de S.O.E. în Franţa, douăsprezece au fost executate de nazişti, iar douăzeci şi nouă au fost arestate ori au murit în închisoare.

Schimbări la S.I.S. şi la MI 5

Ar fi, desigur, o încercare temerară aceea de a face un studiu detaliat al serviciului secret după al doilea război mondial. Fapt este că activitatea a suferit o extraordinară metamorfoză, aşa cum de regulă s-a produs după marile războaie. Începînd din 1945, obiectivele prioritare ale tuturor marilor puteri au fost secretele atomice şi punerea la punct a tehnologiilor nucleare. Apoi accentul a fost mutat pe avioane şi rachete, iar ulterior, pe tehnica navală şi submarină. Echilibrul nuclear a provocat o schimbare de atitudine ; astăzi se pune mai degrabă accent pe obţinerea secretelor diplomatice şi a celor referitoare la forţele convenţionale, ori pe activitatea laboratoarelor unde se experimentează armele biologice.

De fapt, spionajul a căpătat un nou impuls din mai multe motive. În primul rînd, datorită faptului că, în condiţiile războiului atomic, marja de avertizare este cu mult mai redusă. Aceasta face cu atît mai importantă plasarea de spioni cît mai sus în ierarhia unui stat rival. În al doilea rînd, spionajul aerian a mărit, cu sateliţii şi avioanele spion, importanţa activităţii de analiză şi interpretare de genul celei desfăşurate de Constance Babington-Smith şi echipa de la Medmenham, fapt care a ieşit în evidenţă încă din ultima parte a războiului.

În 1946 nu s-a efectuat o demobilizare bruscă a efectivelor serviciului secret, aşa cum se întîmplase după primul război mondial. Dealtfel, serviciile deveniseră mult prea mari, făcînd imposibilă o concediere a întregului personal, iar odată cu declanşarea războiului rece nimeni nu s-a mai gîndit la abandonarea agenţilor. Pe ansamblu totuşi, în 1945 serviciul britanic nu era atît de bine pregătit ca omologul său american pentru a face faţă războiului secret. O.S.S. şi F.B.I. învăţaseră multe, depăşindu-i pe englezi, iar odată cu crearea C.I.A., americanii au dispus de un instrument mai agresiv pe care să-l folosească în timp de pace, alături de contraspionaj.

Primul şoc în lumea spionajului s-a produs în septembrie 1945 la Ottawa, odată cu trecerea în vest a lui Igor Guzenko, cifror al ambasadei sovietice. Din fericire, afacerea a fost preluată la timp de William Stephenson, aflat acolo din întîmplare, după ce guvernul canadian refuzase să se amestece, sfătuindu-l pe cifror să se ducă înapoi la ambasada lui. Informaţiile furnizate de dezertorul sovietic au dus la descoperirea de către MI 5 a unei importante reţele ruse care urmărea culegerea de informaţii referitoare la cercetările efectuate de englezi şi americani în Canada. Această acţiune, cu care serviciul englez s-ar fi putut lăuda, a dus însă la descoperirea unor grave lipsuri în problemele de securitate naţională. Pînă în 1950, verificările efectuate în Anglia asupra persoanelor care aveau acces la secrete erau insuficiente, limitîndu-se la cunoaşterea trecutului lor, respectiv dacă făcuseră parte dintr-un partid comunist sau fascist. Preţul acestor neglijenţe a fost plătit sub forma unor grave trădări, în special a unor oameni din domeniul nuclear. Dînd dovadă de mai mult bun simţ decît multe persoane cu funcţii de răspundere din serviciile secrete, primul ministru de atunci, Attlee, avea să decidă că problemele nucleare erau ultrasecrete şi că nu trebuiau cunoscute nici măcar la nivelul cabinetului. Din nefericire, instrucţiunile sale n-au fost aplicate prea riguros în practică.

După război, MI 5 a suferit numeroase reorganizări, în încercarea de a face faţă problemelor ridicate de folosirea noilor metode în spionaj. Rezulta din ce în ce mai mult că trădătorii se găseau adesea în posturi înalte şi neaşteptate şi că, cel puţin în cazul unor ţări socialiste, creşterea numerică a personalului diplomatic acoperea o reţea de spionaj de mari dimensiuni.

Cu toate acestea, în ultimii 20 de ani MI 5 a fost nu o dată stînjenit în activitatea sa de lipsa de cooperare din partea S.I.S. şi a *Foreign Office*-ului. Adesea, cînd MI 5 desemna un suspect potenţial, se lovea de un refuz brutal de a coopera din partea celor două instituţii. Ministerul de Externe a susţinut cu încăpăţînare ideea că avea propriile lui mijloace de verificare a securităţii, mijloace care s-au dovedit a fi complet ineficiente.

După război, legăturile serviciului de securitate cu *Foreign Office* şi S.I.S. au fost şi ele greşit gîndite. Din această cauză verificările întreprinse nu şi-au putut atinge scopul. Astfel, după război a avut loc o epurare în rîndui S.I.S. a tuturor persoanelor considerate indezirabile pătrunse în serviciu pînă atunci. Mulţi au fost obligaţi să părăsească instituţia, dar

Burgess, Maclean şi Philby, care ar fi trebuit detectaţi cu toţii într-o astfel de operaţiune, au trecut cu bine prin verificări. Este greu de crezut că un personaj excentric ca Burgess sau un original ca Maclean să nu fi atras atenţia. Cu toate acestea, amîndoi au fost consideraţi fără pată cu prilejul anchetei conduse la S.I.S. şi la *Foreign Office* de actualul lord Caccia.

Fără îndoială, această verificare răspundea unor necesităţi imperioase şi ar fi trebuit să fie mult mai riguroasă şi urmată de verificări semestriale în următorii trei ani, deoarece mulţi dintre cei recrutaţi de S.I.S. în timpul războiului, atît în Anglia cît şi în străinătate, prezentau serioase „riscuri de securitate".

Nici MI 5 nu scăpase de astfel de elemente, cum era Brian Howard, absolvent la Eton şi poet homosexual, care declara în toate barurile că el lucra la MI 5 şi-i acuza pe tovarăşii săi de beţie că erau spioni germani.

Din cauza prelungirii în timp a acestei atmosfere nesănătoase, în lumea informaţiilor şi a afacerilor externe au putut vegeta indivizi ca Burgess, Maclean şi Philby. Toţi ceilalţi au trebuit să suporte consecinţele propriilor lor greşeli, dar aceştia trei reuşeau mereu să se pună la adăpost. Chiar cînd serviciul de contraspionaj a cerut să-l interogheze pe Maclean în legătură cu scurgerile de informaţii către U.R.S.S., Ministerul de Externe a adoptat o atitudine evazivă, sugerînd ca Maclean să nu fie chemat din weekend. Astfel, Philby a reuşit să-l avertizeze pe Burgess, iar acesta din urmă l-a convins pe Maclean să fugă împreună cu el.

Războiul a pus capăt tradiţiei ca MI 5 să fie condus de un militar. Începînd cu sir Percy Sillitoe, devenit şef al contraspionajului la 1 mai 1946, toţi conducătorii acestui serviciu au fost civili.

„Nu pot nega, scria Sillitoe, că în primele mele săptămîni la conducerea MI 5 mi-a fost greu să aflu cu precizie ce lucra fiecare şi consideram că reputaţia de conspirativitate excesivă pe care o căpătase serviciul nu era exagerată. Oamenii pe care încercam să-i conduc erau de o vie inteligenţă, dar oarecum interiorizaţi, fiecare lucrînd, sau cel puţin aşa mi se părea, într-o izolare voluntară, la propriile lui probleme".

Sir Percy Sillitoe a condus serviciul între 1946 şi 1953. A fost un organizator abil şi competent, ale cărui merite sînt încă puţin cunoscute. Dintre toţi şefii MI 5, el a fost singurul care nu s-a pretat la comedia absurdă de a pretinde că nu avea

nimic comun cu această instituţie, indicînd chiar amplasamentul exact al biroului său în anuarul *Who's who* : „Ministerul de Război, camera 055", şi călătorind sub numele său real. Sillitoe considera că serviciul de contraspionaj britanic nu trebuia să deţină puteri asemănătoare cu ale unei poliţii secrete. „Prefer să văd unul sau doi trădători trecînd printre degetele serviciului de securitate decît să mă asociez unor măsuri totalitare. MI 5 nu are putere executivă. Iar şeful serviciului de securitate, din fericire, nu-şi poate face singur dreptate sau băga la închisoare oameni pentru că-i bănuieşte de spionaj ori din orice alt motiv".

Chiar dacă afirmaţiile lui Sillitoe rămîn valabile şi astăzi, se poate critica totuşi faptul că autorităţile n-au reuşit să elimine, în ciuda informaţiilor existente, tocmai trădătorii care acţionau în propriile lor instituţii informative.

Deşi MI 6 (S.I.S.) a avut mai multe sedii în toată Londra sub diverse acoperiri, timp de ani de zile s-a ştiut precis că la MI 5 conducerea, în afară de birourile de la Ministerul de Război, mai avea un sediu în Curzon Street, la Leconfield House, sediu supranumit „La elefantul roz" pentru a face concurenţă clubului „Elefantul alb", aflat în apropiere.

Bugetul serviciului secret a rămas confidenţial, chiar dacă cifrele oficiale sînt publicate anual. Parlamentul votează o sumă globală, fără a menţiona cheltuielile în detaliu ; o cifră mai apropiată de realitate s-ar obţine prin multiplicarea de patru sau cinci ori a cifrei oficiale. Pînă de curînd, chiar salariile funcţionarilor serviciului erau secrete şi scutite de impozite. În 1951, cu ocazia unei anchete determinate de nemulţumirile angajaţilor, s-a descoperit că salariile unora dintre ei (chiar a unor foşti ofiţeri cu grad de maior, aleşi special pentru munca informativă) nu depăşeau decît rareori suma de 12 lire pe săptămînă, reminiscenţă dinainte de război cînd în serviciu intrau în majoritate tineri bogaţi pentru a scăpa de impozite.

După război, cifra oficială reprezentînd cheltuielile serviciului secret se ridica la aproximativ 3 milioane de lire pe an. În 1963, această cifră a fost de 8 milioane, iar în 1967, deşi serviciul nu utilizase toate fondurile aprobate anterior, bugetul a fost mărit la 10 milioane de lire. Estimările actuale prevăd o creştere a bugetului la peste 11 milioane de lire.

Lui Sillitoe i-a urmat la conducere Dick Goldsmith White, care se angajase în serviciu din 1936 şi trecuse prin toate treptele ierarhice.

La MI 5 domnea în rîndul tinerilor şi nerăbdătorilor contraspioni un dispreţ crescînd faţă de metodele de selecţie şi recrutare, precum şi de structura S.I.S. La început, această atitudine se baza pe amatorismul cu care S.I.S. acţionase înainte de război. Pe atunci MI 5 era considerat o ramură inferioară a sectorului informativ, fiind privit la S.I.S. aşa cum este privită în armată poliţia militară. Resentimentele au crescut atunci cînd s-a dovedit că, în practică, S.I.S. scăpa oricărui control, iar cadrele serviciului reprezentau în continuare un amestec de foşti ofiţeri din armata Indiilor lipsiţi de orice fel de imaginaţie, de tineri care se rataseră la Bursă şi de oameni bogaţi şi leneşi.

Dispreţul şi animozitatea au făcut totuşi loc regretului atunci cînd conducătorii MI 5 şi-au dat seama că ceva nu era în regulă cu organizarea S.I.S. Unul dintre ei a avut suficientă energie pentru a trece peste lipsa de bunăvoinţă a S.I.S. şi a *Foreign Office*-ului şi s-a informat la omologii săi americani despre operaţiunea mixtă S.I.S.—C.I.A. din Albania din 1950, unde fuseseră trimise grupe înarmate de agenţi, întrucît se deţineau informaţii conform cărora se pregătea declanşarea unei răscoale antisovietice. Operaţiunea eşuase, iar mai mult de jumătate din agenţi fuseseră ucişi. Cineva, evident, îi avertizase pe ruşi, iar astăzi se ştie că acest cineva era Philby. C.I.A. îl bănuia încă de pe atunci şi a avertizat şi MI 5. Conducătorii S.I.S. şi ai *Foreign Office*-ului au continuat totuşi să-i apere pe cei trei, ceea ce a determinat, pe de altă parte, adoptarea unei atitudini mai rezervate a C.I.A. faţă de omologii ei englezi. Aceasta constituia cea mai gravă acuzaţie care se putea aduce serviciului britanic, căci americanilor nu le lipseau decît dovezile.

Cît despre Philby, după peste zece ani de activitate în slujba sovieticilor acesta se găsea, la sfîrşitul războiului, în postul vital pe care-l dorea de mult : şef al departamentului S.I.S. cu numărul 9, însărcinat cu contraspionajul comunist şi sovietic. Chiar Philby în memoriile sale aruncă o lumină interesantă asupra modului în care a reuşit să obţină această funcţie : „Nu voiam să depind doar de loialitatea colegilor mei de la S.I.S. în această privinţă. Principalul pericol care-i pîndeşte pe funcţionari este acuzaţia de insecuritate sau de alte delicte de acelaşi fel, care sînt de competenţa MI 5. Mi-am spus că dacă mi s-ar întîmpla ceva în noua mea funcţie, ar fi bine ca şi MI 5 să fi fost amestecat în numirea mea. Ceea ce voiam eu, era o aprobare a numirii mele primită în scris de la MI 5".

Pentru aceasta exista chiar și un motiv bun. În domeniul contraspionajului, S.I.S. mergea într-o oarecare măsură pe calea bătută de MI 5 și trebuia oricum să coopereze cu acest serviciu. Philby a obținut aprobarea MI 5 chiar de la David Petrie în persoană.

Omologul lui Philby de la MI 5 era nici mai mult nici mai puțin decît Roger Hollis, șeful secției probleme comuniste și sovietice. Acesta avea să devină șef al MI 5 cîțiva ani mai tîrziu, cînd sir Dick Goldsmith White a fost transferat în funcția de șef al S.I.S.

Schimbările produse la S.I.S. după război nu puteau fi efectuate decît în mod treptat. Era nevoie de timp pentru a adapta scopurilor din condiții de pace o organizare care cuprinsese în timpul războiului personalități atît de diferite ca Malcolm Muggeridge, care lucra la Lourenço Marqués, și Graham Greene, care supraveghea agenții guvernului de la Vichy din Freetown. Mai mult decît MI 5, S.I.S. suferise întotdeauna de pe urma prezenței în rîndurile sale a amatorilor și originalilor. Într-o anumită perioadă, membrii S.I.S. se numeau unii pe alții „prieteni", considerîndu-se superiori „sticleților", cum îi numeau pe cei de la MI 5. Evident, ei considerau spionajul ca fiind mai onorabil decît prinderea spionilor. Disprețul a dispărut însă în timpul războiului, cînd MI 5 a început să recruteze oameni care în ansamblu erau mai stabili, mai buni profesioniști și organizatori decît cei de la S.I.S.; la MI 5 au fost angajați mai mulți avocați și universitari și mai puțini rentieri și agenți de bursă.

Steward Menzies a mai rămas la conducerea serviciului cîțiva ani, supraviețuind unui război intern prelungit, boală căreia nu pare să-i scape nici un serviciu secret. Colonelul Vivian, pînă atunci șef adjunct al S.I.S., a fost numit consilier pentru probleme de securitate, post special înființat pentru el, în timp ce colonelul Claude Dansey a devenit vice-șef, denumire aleasă special pentru a face deosebirea de Vivian. Această schimbare nu a afectat însă politica serviciului pînă la pensionarea lui Dansey; el a fost urmat la conducere de generalul-maior sir John Sinclair, fost director al informațiilor militare la Ministerul de Război, poreclit „Sindbad" pentru că servise în marină.

În 1951 retragerea lui Menzies a avut loc în cel mai rău moment al carierei sale; mai tîrziu, cînd a izbucnit scandalul Philby, Menzies a fost din nou obligat să tacă în fața numărului tot mai mare al atacurilor presei îndreptate împotriva

incapacității S.I.S., care folosise atîta vreme un trădător în cîteva posturi-cheie.

Menzies nu poate scăpa de greaua răspundere ce-i revine personal pentru a-l fi păstrat pe Philby atîta vreme în serviciu. Singura lui scuză ar putea fi stima profesională pe care o purta calităților acestuia, stimă care l-a făcut să treacă peste ceea ce el socotea ca fiind unele greșeli mărunte. Nu trebuie însă ca afacerea Philby să umbrească serviciile aduse de Menzies în timpul cît a condus S.I.S. și mai ales modul în care a știut, la începutul războiului, să trezească serviciul din amorțeală și să-i redea vechiul prestigiu. Chiar dacă Menzies ar fi vrut să se debaraseze de Philby, el n-ar fi putut trece peste opinia favorabilă a *Foreign Office*-ului, căci în epoca modernă foarte puțini șefi ai serviciului secret au reușit să se opună voinței acestuia.

Generalul Sinclair, succesorul lui Menzies, a fost promovat ținîndu-se cont de vechimea lui, conform obiceiului care începuse să-și facă loc în întreg aparatul administrativ. El nu avea însă nici experiența lui Menzies, nici cunoștințele sale despre munca cu agenții, și nici simțul diplomației și al politicii de care dăduse dovadă predecesorul său.

Lui Sinclair i-a urmat sir Dick Goldsmith White, transferat de la MI 5, care a fost în sfîrșit în măsură să aplice la S.I.S. unele reforme mult așteptate și necesare. Sub conducerea sa serviciul secret a lucrat mult și cu folos pentru obținerea de informații prin interogarea transfugilor și mai ales pentru elaborarea unor concluzii corecte din informațiile obținute pe această cale.

Cu toate îmbunătățirile aduse activității, unele din întrebările puse serviciului cu prilejul afacerii Philby nu și-au găsit nici pînă azi răspunsul. Principalul reproș care se poate face serviciului de informații britanic în ultimul sfert de secol este acela că mulți dintre spionii și agenții dușmani demascați s-au dovedit a fi diplomați și funcționari britanici sau, mai rău, cadre ale forțelor armate. Celebrul „Cicero" din timpul războiului era valetul ambasadorului englez de la Ankara; Maclean și Burgess lucrau la *Foreign Office*, Philby și George Blake la S.I.S., Vassall la Amiralitate, iar Harry Houghton la marina regală. Mai mult, factorii de conducere, care dețineau multe date despre trecutul tuturor acestor trădători, au neglijat să aducă aceste informații la cunoștința MI 5.

Prinzîndu-i pe trădători, MI 5, sprijinit de *Special Branch*, a făcut o treabă bună, dînd un exemplu de cooperare în acti-

vitatea de contraspionaj. Chiar în prezent, selecția personalului și verificările preliminare sînt efectuate la MI 5 cu mai multă grijă decît la S.I.S. Regula lui Kell — să nu fie angajați în cadrele MI 5 decît cetățeni de naționalitate britanică — a rămas în vigoare.

Spionajul electronic și armele lui au făcut să crească ca număr și complexitate sarcinile serviciului de securitate, care periodic trebuie să verifice toate birourile din Anglia unde se concentrează și se discută probleme secrete. Totuși, principala armă de apărare a secretului, de combatere a trădării o constituie verificarea meticuloasă a personalului care are acces la aceste secrete.

În mai 1961, George Blake, funcționar la *Foreign Office*, dar în realitate agent al S.I.S., a fost condamnat la 48 de ani închisoare pentru spionaj în favoarea U.R.S.S. Deși Blake, care lucra la Berlin, era de mai multă vreme folosit ca agent dublu (într-un joc operativ cu rușii), el a putut avea acces la informații de cea mai mare importanță, furnizînd rușilor date care le-au permis să lichideze, în unele cazuri chiar fizic, o întreagă rețea britanică. Istoricul E. H. Cookridge avea să se întrebe ulterior „de ce Blake, folosit ca agent dublu la Berlin, a fost lăsat să ajungă la atîtea informații care nu erau destinate rușilor... Oricare ar fi încrederea acordată unui agent dublu, pericolul de a fi descoperit, riscurile de șantaj, tortură etc. fac necesar să nu i se permită accesul la secretele care trebuie păstrate inviolabile. Este o regulă elementară a serviciului secret... Responsabilitatea actelor sale trebuie deci atribuită cel puțin și unora din superiorii săi".

Afacerea Blake a fost urmată la intervale destul de scurte de „bombele" Vassall, Profumo și Philby. Cînd Vassall a fost condamnat la 18 ani închisoare pentru transmitere de secrete, s-a aflat nu numai că el lucrase în biroul directorului adjunct al serviciului de informații al marinei, ci și că trecuse cu succes prin două verificări de securitate, care nu remarcaseră nici măcar faptul că Vassall cheltuia sume cu mult mai mari decît salariul său.

Afacerea Profumo nu s-a ridicat la gravitatea celorlalte, întrucît n-au fost transmise secrete, dar ea a constituit un semnal de alarmă atît în privința lipsurilor în probleme de securitate cît și cu privire la incapacitatea MI 5 de a-l convinge pe primul ministru și pe ministrul de război de riscurile existente. În 1961, ministrul de război al guvernului Macmillan,

John Profumo, a început să frecventeze aceeași femeie de moravuri ușoare la care mergea nici mai mult nici mai puțin decît Evgheni Ivanov, atașat naval adjunct al ambasadei U.R.S.S. din Londra. Întrebat în Parlament cu privire la acest fapt, Profumo a negat totul. Primul ministru nu s-a obosit deloc să afle adevărul cu privire la această afacere și nici serviciile de securitate nu i-au atras atenția. În final, Profumo a trebuit să-și mărturisească minciuna și să demisioneze din postul său. Afacerea a determinat scăderea la zero a încrederii în cabinetul Macmillan, contribuind în mod hotărîtor la căderea guvernului, în 1964.

În timpul dezbaterii din 17 iunie 1963 Harold Wilson, în acel moment șeful opoziției, a afirmat în Camera Comunelor că serviciile de securitate aflaseră primele despre afacerea Profumo, care le fusese semnalată de directorul unui ziar de duminică. „Dacă este așa, a adăugat Wilson, și primul ministru trebuie să fie sincer în această privință, înseamnă că cele șaizeci de milioane de lire cheltuite de aceste servicii în timpul guvernării onorabilului gentleman au fost mai puțin utile în acest caz de o importanță capitală decît secția probleme de securitate de la ziarul *News of the World*.

Este adevărat că primul ministru Macmillan avea față de activitatea informativă o atitudine cinic-indiferentă, cu excepția problemelor pe care el le considera ca fiind de interes vital pentru securitatea statului, și refuza să se lase acaparat de probleme secundare. El considera, nu fără o oarecare dreptate, că 60% din activitatea sectorului informativ constituia o pierdere de timp și nu avea nici o importanță. În general, acesta este, desigur, un adevăr, mai ales în zilele noastre, cînd factorii de conducere generează muncă inutilă în încercarea de a-și extinde micul imperiu și cînd există atîtea suprapuneri în domeniul informativ. Dar ceea ce primul ministru Macmillan n-a înțeles este că numai timpul poate decide ce a fost util și ce a reprezentat o pierdere de timp și de bani în munca informativă.

Sir Roger Hollis a rămas șef la MI 5 pînă în 1965, cînd a atins vîrsta normală de pensionare de 60 de ani. El a contribuit la punerea în ordine a serviciilor de securitate după afacerea Profumo. La MI 5 se considera, cel puțin la nivelul subalternilor, că era absolut necesar ca nevoile serviciului să fie susținute hotărît la conducere și că niște oameni mai tineri ar putea să aplice mai bine unele măsuri mai puțin plăcute, chiar cînd era vorba de informarea primului ministru.

Unul din rezultatele acestui curent de opinie a fost acela că vîrsta de pensionare a fost redusă de la 60 la 55 de ani. Sir Roger Hollis a fost urmat la conducerea MI 5 de sir Martin Furnival Jones.

Succesorul lui Macmillan, primul ministru Harold Wilson, a făcut un efort deosebit pentru a aplica în practică învățămintele trase din greșelile trecutului. El l-a numit pe trezorierul general și în funcția de coordonator în problemele de securitate. Doar timpul va putea spune dacă această măsură sau numai întîmplarea a dus la relativa lipsă a scandalurilor în această perioadă. Există însă motive să considerăm că noua măsură a determinat, în primul rînd, o mai mare insistență asupra acestor probleme concretizată în numărul crescînd de note „D" cu care erau amenințați din cînd în cînd șefii redacțiilor engleze. S-a remarcat totuși o mai bună supraveghere la nivel ministerial.

Sistemul notei „D" este folosit de guvernul britanic pentru a cenzura unele informații din ziarele, cărțile și emisiunile radioului și televiziunii engleze. Conform unui raport oficial, „o notă «D» are forma unei cereri confidențiale trimisă redacțiilor ziarelor, o notă fără putere de lege și care poate fi privită ca o recomandare sau ca o cerere și-l avertizează pe redactor că o anumită știre, care ar putea fi protejată de legea privind secretele oficiale, este considerată de autoritățile de apărare ca un secret important și, chiar dacă publicarea știrii ar atrage după ea o sancțiune legală sau nu, această publicare este considerată a fi contrară intereselor naționale".

După cum menționa profesorul David Williams despre acest sistem : „nu există o cenzură mai eficientă decît o lege imprecisă".

Evadarea lui George Blake din închisoare, în 1966, a scos la iveală noi lipsuri în organizarea serviciilor de securitate. *Scotland Yard*-ul n-a putut găsi nici măcar o fotografie a evadatului pentru a o difuza la punctele de frontieră.

Evenimente de genul celor descrise în acest capitol au determinat situarea S.I.S. și a MI 5 pe o poziție defensivă în anii de după război. Se poate susține ideea că aceasta trebuie să fie atitudinea normală a unui serviciu secret în timp de pace. Este exact, în măsura în care spionajul și contraspionajul nu trebuie să prejudicieze relațiile politice, așa cum s-a petrecut cu C.I.A. Pe termen lung însă, atitudinea ofensivă este cea care dă roade, chiar pe timp de pace. Există forme de agresiune de tip provocator care riscă să se întoarcă împotriva celor care le inițiază sau, mai rău, să ducă la război. Tipul cel mai sănătos de spionaj „agresiv" este acela care vizează cunoașterea evenimentelor intervenite pe teritoriul inamicului potențial, respectiv spionarea progreselor în domeniul nuclear, al înarmărilor și al secretelor diplomatice, precum și asigurarea condițiilor ca inamicul să afle că aceste informații au fost obținute. Nu se pot fixa criterii privind oportunitatea sau momentul în care să se dezvăluie dușmanului faptul că secretele sale sînt cunoscute. Dar lipsa unei asemenea posibilități ar putea însemna pierderea eficienței în spionaj.

Nici un dușman potențial nu va declara război unei țări pentru că i-a furat secretele, dar poate renunța la război dacă știe că secretele lui sînt cunoscute. O altă lecție este aceea că țara care, printr-un spionaj „neagresiv", atrage de partea sa cel mai mare număr de transfugi va avea, în timp, serviciul secret cel mai eficient.

Un important domeniu nou în activitatea serviciului secret este acela al „spionajului propagandistic"[1], care pare să capete în viitor tot atîta importanță ca și cel științific. Dealtfel, crearea unui post de director al informațiilor literare se poate dovedi utilă, căci bătălia ideilor este un domeniu în care spionajul de mîine poate fi agresiv cu folos și poate repurta importante succese.

---

[1] Autorul se referă la angajarea serviciilor secrete în activități de dezinformare și diversiune ideologică menite să influențeze anumite categorii de oameni din țările considerate adverse, precum și să contribuie la luarea de către aceste țări a unor decizii în sensul dorit de guvernul englez. (N.T.)

Redactor: col GHEORGHE ŞTEFAN
Tehnoredactor: RADU STOIAN
Corector: plut. DĂNUŢ CÂRSTOIU

Comanda nr. S/50170.
C. nr. 326/1981
Dat la cules: 10.06.1981
Bun de tipar: 13.01.1982
Lucrarea conţine 96 pagini.